ZLATOVLÁSKA

VOJAK A MNÍŠKA AMÁLIA

OSUD VOJAKA CHUMAJÍKA

NÁREK MATIEK

OBSAH KNIHY:

Slovakian compliments of
Fero Francis J. Zeman

Zlatovláska

Bol raz jeden vel'mi, ale vel'mi chudobný kováč. Možno, že sa predtým, za lepších časov, aj on lepšie mal; ale ako sa oženil, pán Boh mu požehnal mnoho detí, s remeslom sa mu začalo viest', imania žiadneho nemal, ani zemičky, ani zahradky; nuž, veru, vyšiel pomaly celkom na mizinu. živil sa so dňa na deň biednejšie, až ho na ostatok bieda, plač ženy a lačných detí tak domrzely, že sa mu aj život zunoval. Už bol celkom utrápený, a takýto utrápený vezme ostatných sedem krajciarikov, čo mal ešte na svojom bydle, kúpi povraz a ide do hory, že sa obesí.

Príde do hory, najde si miesto, a práve sa načahuje, že si zahodí povraz na mocnú haluz; v tom kde sa vezme, tu sa vezme, príde jedna panička a odhovára ho, aby sa neobesil, lebo že je to hriech a mrzko. — Kováč sa zarazil nad týmto zjavením a tak sa zdalo, akoby bol chcel odstúpit' od svojho úmyslu. Ale sotva že sa spamätal, začal zahadzovat' povraz nanovo. — Zas sa mu ukázala panička a odhovárala ho, aby sa neobesil, lebo že je to hriech a mrzko. — Na tretí raz sa už bol takmer obesil, ked' sa panička postavila opät' pred neho a prehovorila k nemu takto: "Nevešaj sa, kováč, nevešaj! Ja ti v biede pomôžem. Dám ti bohatstva kol'ko len budeš chcet', ak mi sl'úbiš to, o čom doteraz nevieš v svojom dome." — "Ej, nuž čože by to mohlo byt', o čom by som v svojom dome nevedel," — pomyslel si kováč a neznal si ani predstavit' ako by mohlo byt' v jeho dome niečo takého, o čom by nebol vedel. "A čo i je, nuž bude to dáka pletka," — pomyslel si nanovo a prisl'úbil paničke, čo si žiadala, len nech mu pomôže v jeho biede. Naskutku mu doniesla silu peňazí a všelijakého bohatstva, hovoriac: "Tu máš, čo som ti sl'úbila a čo si mi ty sl'úbil, pre to si prídem o sedem rokov." V tom panička zmizla a kováč sa navrátil s vel'kým bohatstvom domov.

Printed in the U.S.A.

Príde domov, rozloží bohatstvo po stole: tu radosť nad radosti! Ale keď vyjavil, pod akou výminkou prišiel k bohatstvu, nemožno ani vypovedať, ako sa jeho žena preľakla, lebo sa práve cítila v nádeji — a o tom jej muž nevedel. — "No, veď si mi," — povedá, — "urobil! Veď si vlastné dieťa zapredal ešte skôr, ako by sa bolo narodilo!" Zľakol sa i kováč, ale čože mal robiť; sľub bol sľúbený a nemohol ho už odvolať.

Dobre. Kováčka nezadlho porodila krásné, utešené dievčatko so zlatými vláskami a so zlatou hviezdou. Rodičia opatrovali dievčatko ako len mohli, a vychovávali ho ako len znali, až do siedmeho roku. Keď uplynulo sedem rokov, zhurtoval raz pod kováčovými oblokmi čierny koč a z koča vystúpila známa panička, oznámila kováčovi prečo prišla a vzala si utešené dievčatko do koča. S neslýchaným horekovaním a plačom vyprevadili ho včetci až na kraj dediny. Chceli ísť ešte aj ďalej, ale im panička nedovolila, lebo že im vraj porobí. — Vrátili sa tedy s veľkým plačom domov.

Nechajme domácich v zármutku nariekať a poďme za utešeným dievčatkom.

Za dlhý čas leteli na čiernom koči pustými poľami, hustými horami, až konečne zastali v krásnom veľkom zámku. Panička voviedla pekné dievčatko do zámku, povodila ho po deväťdesiatichdeviatich izbách a potom k nemu preriekla takto: "Tu budeš, moja dievka, bývať. Týchto deväťdesiatdeväť izieb zanechávam pod tvoju opateru; ktorá sa ti len zapáči, v tej môžeš bývať: ale že mi do stej izby ani nenakukni, lebo by si mohla zle pochodiť. O sedem rokov sa zas uvidíme a dotedy sa riaď, ako sa budeš vedeť a ako som ti kázala." Ako to povedala, zmizla, a za sedem rokov nebolo o nej ani chýru, ani slychu.

Za celých sedem rokov prebývala naša mladá Zlatovláska v zámku, prechádzala sa po deväťdesiatichdeviatich izbách, riadila ich, čistila, starostlive opatrovala, a do tej stej, trebárs ju tu i tu pomrzievala, predsa sa neopovážila kuknúť. Keď sedem rokov prešlo, panička sa navrátila. — "No, či si do ostatnej izby nenakukla?" — spýtala sa Zlatovlásky. A Zlatovláska odpovedala, že nie. Panička bola spokojná, le-

o vedela, že Zlatovláska tú ostatnú izbu naozaj nevidela. otom jej zas len to isté, čo predtým, naložila a skapala na edem rokov.

Prechodí sa naša Zlatovláska po deväťdesiatichdeviatich tešených svetliciach, prechodí sa a riadi ich, aby boly čisté, ko zrkadlo. Ako sa tak prechodí, počuje raz utešenú muziu, ktorá vyhrávala v ostatnej izbe, do ktorej panička ísť akázala. Ak v nej voľačo mohlo vzbudiť zvedavosť, tak to ola iste muzika. Ale teraz sa predsa zdržala. No, keď to očula viac razy, nemohla sa vonkoncom zdržať, a podívala a do ostatnej izby. Za stolom sedeli dvanásti zakliati ľudia, ráve tak, ako boli sedeli vtedy, keď ich zakliali. Za dvermi tál tiež jeden, ktorý preriekol ku Zlatovláske, aby pre večého Pána Boha nevyjavila, čo vídela v izbe, keď sa jej anička bude spytovať, čo priam čo s ňou bude robiť, ale by do hrdla tajila. Zlatovláska so strachom zatvorila za seou dvere na ostatnej izbe a šla riadiť deväťdesiatdeväť vetlíc.

O sedem rokov sa panička navrátila a už popredku vedela, e Zlatovláska videla ostatnú izbu. Hneď s tou otázkou sa nej prihovorila: "No, dievča, či si nakukla do ostatnej izy? Povedzže mi, čo si v nej videla?" — Zlatovláska tajila. – Panička vidiac, že podobrotky nič nevykoná, začala hroiť', ale zlatovláska len ustavične tajila. Na ostatok panička ovie: "Ak mi nepovieš, čo si v tej izbe videla, hodím ťa do tudne a nemou ostaneš." I na takúto hrozbu Zlatovláska ajila a tajila. Tu ju panička hodila do studne a tak jej orobila, že sa s nikým iným nemohla shovárať, iba s ňou.

Keď Zlatovláska prišla k sebe, našla sa na piesočnatej eme, kde sa jej ukázal jeden priechod popod zem. Šla tým riechodom, až pekne vyšla na utešenú lúku. Potom tam na ej lúke prebývala, živiac sa jahodami a korienkami. A paička sa jej aj tam častejšie zjavovala, a zavše ju len proila, aby vyjavila, čo v tej ostatnej izbe videla. Ale Zlatoláska nikdy nič nepovedala.

V tom vidieku, kde bola lúka, poľoval raz mladý kráľ, a ko tak poľoval, našiel krásnu Zlatovlásku na pažiti uloženú pať. Veľmi sa zadivil, že kde sa tam mohla vziať taká

nevídaná krása. Díval sa na ňu, díval zadlho, a čím sa viac díval, tým sa mu viac páčila, až si naostatok umienil, že ju zobudí, odvedie domov a vezme za ženu, čo by priam čo ľudia hovorili.

I zobudí ju potichu a spytuje sa, že kto je. Ale ona nemohla odpovedať. On si myslel, že sa ho to len naľakala alebo že sa ho hanbí, a preto sa jej zas ďalej spytoval, či pôjde s ním na jeho zámok. Zlatovláska nič neodpovedala, len hlavou kývla, že nedbá. Vzal si ju tedy mladý kráľ na svoj zámok, dal ju pekne poobliekať a nezadlho, ako si bol umienil, sa s ňou i sosobášil.

Zlatovláska síce ešte ani potom hovoriť nemohla, ale ju mladý kráľ rád videl a žil s ňou šťastne a spokojne. Asi o rok sa blížila k pôrodu, a tu sa, akoby dačo zlého bola tušila, veľmi zarmucovala. Deň pôrodu prišiel a ona porodila utešeného chlapca so zlatými vlasmi a so zlatou hviezdičkou. Kto mu bol radšej ako kráľ? Zaraz dal urobiť veľkú hostinu, a všetkých okolitých pánov na ňu povolať, aby sa s ním radovali.

Ale veľka radosť obrátila sa na veľký smútok. — V noci sa zjavila Zlatovláske panička a začala jej hroziť, že jej zadrhne zlatovlasého chlapca, ak nevyjaví, čo v tej ostatnej izbe videla. Zlatovláske mráz kosťami prebiehal, ale predsa nepovedala ani slova. Tu panička zaškrtila utešeného chlapca, Zlatovláske pomazala krvou ústa a zmizla.

Keď na druhý deň ráno našli chlapca mrtvého, nie je k vypovedaniu, ako sa všetci poľakali. Hľadali v celom zámku, prísne sa vyzvedali, kto by ho bol zadrhol, ale sa nemohli o ničom dozvedeť. Zlatovláska mala ústa krvou pomazané; všetko tedy na ňu hovorilo, že si veru chlapca musela sama zaškrtiť. A ona, trebárs nevinná, ku svojej obrane nemohla preriecť ani slova. Mnohí ju chceli odsúdiť na smrť, ktorú, vraj, zaslúžila, ale kráľ jej odpustil a žil s ňou zase tak spokojne, ako predtým.

O istý čas, vari o dva roky, prišla zas do pôlohu a porodila dievčatko so zlatými vlasmi a so zlatou hviezdičkou. Kráľ sa mu veľmi radoval, a aby dáko nešťastie nepochodilo, dal na noc do izby, kde spala Zlatovláska, postaviť voj-

sko na vartu. Ale to nič nepomohlo, lebo panička najskôr všetkým tak porobila, že zaspali, ako by ich bol porezal, potom vnišla do izby, zadrhla krásne dievčatko, Zlatovláske ústa krvou pomazala a zmizla.

Ráno bolo dievča mrtvé a varta nevedela povedat' ani slova, ako sa to mohlo stat'.

Král' sa vel'mi rozhneval, že sa v jeho dvore robia také neslýchané bezbožnosti, a dal ešte prísnejšie ako predtým po celom dvore vyhl'adávat' zločinca. Ale nikde nič nenašli. Navel'a začali všetci hovorit', že niet možnej veci, aby dievča bol mohol druhý zadrhnút', ako sama král'ovná, ked' sú jej ešte aj ústa krvavé. Potom ju vyhlásili za strigu a za nestatočnú osobu, že sa vraj oddáva na takéto bezbožné veci. Naostatok ju i sám král' vzal do podozrenia a odsúdil ju na smrt', ako vinnú.

Za mestom mali nešt'astnú Zlatovlásku spálit'. — Už ju boli vyviedli, už ju aj k stlpu priviazali: v tom zahrmí čierny koč pomedzi l'udstvo a zastane pri Zlatovláske. Z koča vystúpila panička a preriekla: "Povedz, dievka moja, povedz, čo si v tej ostatnej izbe videla, lebo ti je už teraz, ako vidíš, všetko jedno." Ale Zlatovláska ešte i teraz mlčala a nechcela vonkoncom vyjavit', čo sa jej panička spytovala.

Ked' už mali drevo podpálit', preriekla panička celkom uradovaná a akási premenená: "To je tvoje i moje št'astie, že si mlčala: skrze to si vyslobodila mňa i tých dvanástich zakliatych, čo si ich v tej ostatnej chyži videla. — Keby si bola vyjavila, bola by si nás všetkých, i samu seba na večné veky zatratila." S tým jej živé deti oddala, sadla do koča a odišla.

V tom okamihu Zlatovláska prehovorila a vyrozprávala král'ovi všetko od samého počiatku, ako sa s ňou dialo. Král' nechcel očiam, ušiam uverit'; ale ked' sa presvedčil, že je to naozaj všetko tak, ako vidí a počuje, padol Zlatovláske okolo hrdla a prosil ju, aby mu odpustila, že tak nemilosrdne s ňou zachádzal. Potom si ju odviezol do zámku a žil s ňou v pokoji a št'astne, sám milý Boh zná dokedy, aj s kováčom, ktorého potom i s celou rodinou zavolal k sebe.

Vojak a sestra Amália

Keď sa prvý polrok svetovej vojny minul, bola temer núdza o nemocnice. Nedostatku tomu snažila sa odpomôcť všestranná zaujatosť národov monarchie. Majitelia kúpeľov a rozličných tovární poprepúšťali miestnosti svojich závodov na vojenské lazarety, nakoľko boly primerané. Tak isto mnohé obce a cirkvi svoje školy pretvorily na nemocnice. Tichým kláštorom, ako mužským, tak ženským, ktorých obyvatelia v uzavrenosti od sveta život svoj posvätili náboženským rozjímaniam alebo pripravovaniu sa k missijným cestám, zatemnelým pohanom hlásať Kristovo učenie, náhle dostala sa nová úloha, opatera ranených vojakov. Tu im prišlo slovami útechy blahodarne účinkovať na nejednu zatvrdnutú dušu a ju priviesť na cestu človečenstva.

Kláštor uršulínok v mestečku Hložnom bol prispôsobený vojakom rekonvalescentom. Sem boli posielaní vojaci z veľkej nemocnice na úplné zotavenie. Vyzdravujúcim pri dobrej opatere sestier uršulínok tu veľmi dobre bolo. Vojaci prázdny čas krátil si rozličnými spoločenskými hrami a po 4—6 týždňovom pobyte v kláštore vracali sa ku svojim plukom, aby tu urobili miesto iným. Sem prichodili ľudia všeliakých náhľadov, dobrí i zlí, i takí, ktorí radšej videli by sa v zákopách, ako pri vďačných mníškach. Okrem tých prišli sem i na oko spravodliví, ktorí šľachetnosť len ukazovali a v očiach mníšok nasilu chceli sa ukázať dobrými: boli to pokrytci. K nim prináležal i kanonier Jožo Macák, o ktorom opravdive ideme hovoriť.

V rozsiahlej sále na stene visí veľký čierny kríž, zdobený umelou vavrínovou zeleňou. Štyrmi veľkými, gotickými oblokmi do sály vchádza denné svetlo. Rekonvalenscenti pri podlhovastých stoloch krátia si čas hrou v karty alebo v kocky, kým iní bez ladu a skladu brnkajú na starobylom klavíre.

Do sály vstúpila sestra Amália. Na širokej, bielo emajlovanej tácni v nevel'kých porcelánových šálkach doniesla kávu na olovrant — rekonvalescentom. Kaprál Franco Winter, ktorý brnkal na klavíre, zhliadnuc sestru Amáliu, rozkladat' šálky po stole, spustil viko na klaviatúru a vstal od klavíra. Mlsno ml'askal ústami. Vo svete kdesi boli mu vbili do hlavy nel'úbit' cirkevné ustanovenia, zato i teraz, chcejúc mníšku Amáliu urážat', počal pred husárom Lodererom neslušné svoje chvasty.

"Ked' som v čas pokoja slúžil u pána cisára, bola len radost' byt' vojakom. A najmä takému chlapovi, ako i ja, čo som mal milú, ktorá ma vydržiavala peniazmi, bol mi svet gombička."

"To už hej!" uškeril sa husár, až sa mu ústa tak roztvorily, že bolo v nich vidiet' dva rady, ako bystrické hrable, riedkých zubov.

"Hej bol to život na závidenie, ale jednako som mal i nehodu," pokýval hlavou kaprál.

"Nuž?" zvedave otvoril svoju chlebovu bránu husár.

"Ked' som pred rokom, ako vyslúžený vojak, mal íst' domov, ona chystala sa so mnou ku mojim rodičom!"

"Nuž a vzali ste ju?"

"Ešteže! Ved' vieš, že ešte nemám ženy!" rozchychotal sa kaprál, ked' videl, že husára bavia jeho prázdne reči. "Výhovárala sa mi, že mi ona len zato dávala peniaze, lebo si myslela, že si ju vezmem za ženu . . . Ja odohnal som ju od seba a pohrozil jej, že jestli sa opováži prijst' za mnou k mojim rodičom, že ju moja mat' vrelou vodou obaria."

"A to spomohlo niečo?"

"Spomohlo. Ale jednako bola ešte príliš dotieravá. Nehanbila sa pýtat' odo mňa nazpät' peniaze, ktoré mi bola nadávala za môjho vojenčenia."

"A vrátil ste jej ich?"

"No to ešte . . . Odkial'? Ani za vojaka by som sa nemohol rátat', keby som také hlupáctvo bol vykonal. Miesto peňazí dostala pár kopancov."

Kaprál nesklamal sa v svojom predpokladaní. Kde mieril, tam trafil. Surové, nemiestne jeho chvasty dotkly sa necit-

ného ucha sestry Amálie a nemilý účinok maly na ňu, čo bolo i poznat' na nej, lebo vel'ké svoje oči uprela k zemi a bledoružová tvár jej neobyčajne, až do ruda očervenela.

Nemilý účinok kaprálových rečí, vystihol na nej kanonier Jožo Macák a, chcejúc byt' v očiach mníšky lepším, od iných, farizejsky počal odsudzovat' kaprálove chvasty.

"To je ukrutnost' a hriech! To nemôže vykonat' človek svedomitý, a zato t'a ešte môže Pán Boh potrestat'!"

Kaprál Winter, ako i husár Loderer, vysmiali sa slovám Macákovým. Uršulinka, držiac v ruke tácnu, mlčky opustila sálu, pospiechajúc do kuchyne po druhú kávu.

Macák nemýlil sa v svojom predpokladaní, lebo sestra Amália pri d'alšej obsluhe vojakov jemu venovala viac pozornosti, ako ostatným. Myslela si, ked' je ona úprimná, že i takým je i Macák, a opravdive všetci ostatní boli úprimnejší, ako on.

Sestra Amália ku každému z vojakov videla sa byt' rovnako srdečnou, ale najvd'ačnejšou jednako bola len k Jožovi. Pravda, to u nej nik nemohol spozorovat'.

Prišiel čas, v ktorom mal Jožo Macák opustit' príjemné ovzdušie kláštora. žial' nevýslovný schytil sa ho, ked' večer kládol sa na postel do sneho-bielych perín, v akých doma nikdy nespal. Čas jeho prebývania v tomto milom, pokojnom ovzduší minul sa mu vel'mi skoro.

Nasledujúce ráno, s t'ažkým pocitom, vstal včaššie ako inokedy. Zo spálne vyšiel do sály a nepokojne prechádzal sa hore-dolu, dokým len nebolo treba íst' do kostola. Myslel si, že tam rozbúrená jeho mysel' najde úl'avy. Ale márne tam pokoj hl'adal. Nenašiel ani za mak útechy ani v slyšaní až k slzám dojímavého spevu uršulínok pri velebných trasl'avých zvukov starého organa, ani v modlitbe, pri ktorej ruky vzpínal pokrytecky len zato, aby pozornost' mníšok na seba obrátil.

Po omši, vrátiac sa z kostola, nedočkal ani raňajok. Pošiel do malej, k umývaniu slúžiacej izby. Po nevel'kom stole rozložil holičske náčinie a v malej mištičke počal robit' mydliny. Práve chcel sa namydlit', ked' nebadano vstúpila sestra Amália. Zarazila sa, lebo zhliadla ho so štetcom v ruke a v

rozospätej košeli, že bolo mu možno vidieť obnažené jeho prsia. Oslovila ho, aby šiel raňajkovať, a poliata studom chytala sa kľučky.

Jožo, odložiac štetec stranou, chytro zapäl košeľu a, chcejúc aspoň na minútu zadržať mníšku, oslovil ju: "Odpusťte, sestra, že ste ma takto našli. Dnes odchodím ku kádru svojho pluku, zato chcem sa oholiť."

"Nič to . . . A temer nechcela by som ani veriť, že tak skoro odchádzate od nás. Iní si tu dlhšie poležia," povedala mníška, predstavujúc si ho ako slušného človeka. Veď si i prsia zakryl, ako ju zahliadol vstúpiť.

"Hm, sestrička," počal si sťažovať, "to záleží na šťastí. Lekár iným nariadil 4—6 týždňov u vás, mne len dva týždne. Čas u vás strávený mi veľmi chytro ušiel . . . O mesiac hádam už znovu budem v krvavom poli."

"Pán Boh láskavý sprevádzaj vás na všetkých cestách vaších, Nespúšťajte sa Ho, a On vás neopustí ani v najhroznejších próbach života." Dala vojakovi duchovné napomenutie a vzdialila sa od neho.

Pošla do svojej cely a sadla si na stoličku. V hlbke srdca. za ním, ktorý jej nebol ničím, pocítila žiaľ, premiešaný ešte iným citom, čo však sama pred sebou tajila. Mnohoráz stáva sa, že osoby stavom a povolaním sebe nerovné sú záchvatené tým citom i proti zdravému úsudku. Nuž ale človek je človek. Nemôže za to, že mu v srdci povstávajú podivné city a túžby. Úbohá Amália nechcela sama sebe veriť, že by ona telesnou láskou mohla zahorieť k synovi tohoto sveta, keď ona život svoj posvätila Pánu Ježišovi, čistote panien a podrobila sa prísnej kláštornej klauzúre, za živa nikdy viac neprekročiť prah kláštora. Nie, ona nespreneverí sa viere otcov, ako sa spreneverila Katarína z Bóra, ktorá k vôli mužskému odhodila rúcho kláštorske. Zľakla sa tejto myšlienky.

"Bol dobrý a nábožný šuhaj, zato hodný je mojej dôvery. Kto vie, či by som ho už viac uvidela. Zato idem sa s ním rozlúčiť," rozhodla sa po chvíli, vstávajúc zo stoličky.

Opustila celu a cez forridor pobrala sa Macákovi. On medzitým, kým mníška v myšlienkach zaoberala sa s ním, bol

sa oholil, umyl a učesal. Zrovna si bol obliekol vojenskú blúzu, keď sestra Amália vstúpila po zaklopaní na dvere.

Vrátila som sa rozlúčiť s vami, lebo na dnes robotu mám vykázanú mimo kuchyne. Miesto mňa vojakov vysluhovať bude sestra Vincencia, a tak sotva budem už viac s vami. Myslím, že len milé pocity zobudia sa vo vás pri rozpomienkach na náš kláštor. My podobne v modlitbách našich všetkých vás, ktorí našli ste tu vďačného prijatia spomínať si budeme. Choďte s Bohom, Jeho otcovská láska nech vás všade sprevádza!"

Pri krásnych tých slovách mníška Jožovi videla sa tak krásnou a pôvabnou, ako nikdy predtým. Tvár jej obliata bola svitom cez oblok vnikajúceho ranného slnka, čo jej krásu len zväčšovalo. Pod ľalijovým jej čelom dobrotou žiarilo dvoje nezábúdkových očú; pod očima bledo ružovou farbou kvitlo a na svet vďačne usmievalo sa pár zdravých, sviežich líc, pod pravidelným nosom dozrievaly malinové pery.

Zdravá krása uršulínky budila v Jožovi podivnú žiadosť. Dobre vedel, že svojím pretvarovaním získal si jej vďačnosť. Náhle zrudol v tvári, a pristúpiac k mníške, silnými svojimi ramenami objal ju kolo drieku, chcejúc vtisnúť bozk na malinové jej ústa.

Chudinka ustrnula strachom, keď kvetúcu jej tvár ovial odporný, od mnohého fajčenia až zkazený dych vojakov. Nad jeho prilíšnou bezočivosťou tak sa zhrozila, že mala bezmála do mdloby upadnúť. Sobrala všetky svoje sily a vymkla sa z nemilého objatia. "Nevoď nás v pokúšanie!" vzdychla, a akoby bez rozumu popadla kľučku dverí a už i letela do svojej cely.

Macák zostal stáť na mieste, ako omráčeny.

Mníška, dobehnúc do svojej cely, hodila sa tam na kľakátka pod veľký čierny krucifix, v duševnej svojej roztržitosti vzpínala ruky do hora, vzdychajúc hlasno: "Moja vina, moja najväčšía vina." Úbohá pred Bohom seba obviňovala z hriechu, len zato, že vojakovi dôverovala a že samotná vošla k nemu. "Zachráň ma, Bože, dúfajúcu v Teba!" bila sa v prsia a v usedavom plači so zapätými rukami pozerala hore na obraz Ukrižovaného, ako by tam hľadala odpustenia a

útechy rozbolenému srdcu a mysli. "Otče . . . odpusť nám naše viny, ako i my odpúšťame našim vinníkom," prosila za seba i za vojaka . . .

V duševných tých bojoch, horko plačúcu, našla ju abatisa, predstavená. Zodvihla ju zo zeme a súcitne a láskave pobozkajúc na čelo, poslala ju po vykázanej práci.

Popoludní, keď kanonier Macák i so štyrmi innými vojakmi opúšťal budovu kláštora, sestra Amália kľačala v kostole, v spovedelnici u nôh staručkého, striebrovlasého kňaza, vyznávajúc sa pred ním a pred Bohom zo svojich duševných slabostí.

Bojovník

Koníčok môj bystrý, vraný, preberaj-že nožičkamí,
Kým zajdeme za tú horu, zpoza hody do táboru.

Bubny hučia, trúby vreštia, dajže Bože, dajže sčastia!
Oceľ skáče od oceli, rúbajú sa chlapci smelí.

Rúbajú sa šabličkami, strieľajú sa guľôčkamí,
Guľky šable nasledujú chlapcom hlávky odfrkujú.

Hudba zvučí, hrmia delá, váľajú sa mrtvé telá,
Krv sa valí potokamí, kone hrabú nožičkamí.

Koníčok môj bystrý, vraný, už som celý dorúbaný,
Hlavička ma páli, bolí, rozťatá je na dve poly.

Koníčok môj smutný vraný, choďže v moje rodné strany,
Choď povedať mojim zlatým, že sa viac už nenavrátim.

Povedz smutnej matke mojej, aby v žiali, v biede svojej,
Za moju dušu úbohú modlila sa pánu Bohu.

Koníčok môj smutný vraný, čo neideš v naše strany?
Smutno ti ma tu opúšťať, nemá mňa tu kto zahrabať.

Nebojže sa, keď sa vzbudia, zahrabú ma dobrí ľudia,
Vetrík príde pozavieva, zaplače, pieseň zaspieva.

Žiale raňajšej rosičky vylejú na hrob slzičky,
Dajú lampy skvostné pánske, malé mušky svätojánske.

Neprial vojakom vody

Nemilá osoba je exekútor. Kde urobí úradnú návštevu, všade prijímajú ho ako nevolaného hosťa. Gazda víta ho vyhrážaním, že mu zatne sekerou do chrbta, jestliže opováži prekročiť prah jeho domu. Gazdiná mu pomaže hlavu nie síce voňavým olejom, ale pomyjami a obsype ho nadávkami, že chudák exekútor pred nejednou ženou by sa skryl i do myšacej diery. Ťažké, odporné povolanie je to, že tisíc ráz by to zapľul, lež čoho iného sa chytiť? A exekútorom isto tak musí byť niekto.

Rozpoviem tú krátučkú epizódu o exekúcii, nie, pravda, o takej, kde predávali movitosti a nemovitosti za nevyplatenú daň alebo inú dlžobu; ale o exekúcii, ktorý previedol Ryšavý, kapitáň 1...ského pešieho pluku na istom Jakubovi, krčmárovi, ktorý akýmsi fígľom oslobodil sa od vojenčiny a chcel prežiť vojnu doma, kým ostatní krv prelievali a životy utrácali.

Batajlon, ktorý očakával rozkaz vyššieho veliteľstva dať sa na cestu na bojište, vracal sa s cvičby do svojho sídelného mesta. Cestou, kade tiahol, vznášal sa nad ním veľký oblak prachu. Od mnohého behania ukonané mužstvo nadávalo na dôstojníctvo a na svoj nešťastný osud: "Bože, či vidíš toto naše trápenie?" Alebo: "Či si už ani Ty nie doma?" obyčajným cigáňskym akcentom zahundral cigáň Bološ, trubač, ktorý bol preto vybraný k tomuto čestnému "úradu," lebo mal silné pľúca.

Niekoľkí chlapi rozosmiali sa naivnému jeho vzdychnutiu, hoci im chybovala dobrá vôľa, (no kvapla im z toho cigáňovho vzdychu). Kaprál Mikuš ale osopil sa na neho s istou nadutosťou, ktorá zrodí sa takmer u každého hviezdičkára proti jednoduchému vojakovi, za čo hviezdičkári bývajú nenávidení a dosť často dostane sa im na chrbát za ich surovosť, keď složia vojenskú rovnošatu a prídu do ob-

čianského života. Mnohí ale, bojac sa takejto odmeny, zo strachu radšie ani neprídu domov, ale zostávajú d'alej u vojska, a ich poctivé mená sú "zupáši," alebo "ryžáši." A "zupášom" má vôl'u zostat' i Mikuš, jestli prežije vojnu bez nehody.

"Nešomri stále ako stará klebetná žena, ale povedz na tej "horni" (trúbe), aby chlapi držali si krok!" osopil sa na cigáňa.

Cigáň na to mimovol'ne priložil roh k ústam a počal vyludzovat' z neho krikl'avé hlasy. Vytrúbiac na ňom dva verše, prevzal takt kroku bubeník Bartoš, i to cigáň.

Striedavé zvuky rohu a bubna, hlásajúce takt pochodu, vyrušily ihrajúcu sa detvu v dedine Abatišovej, ku ktorej sa približovalo vojsko. A s krikom "vojaci idú!" povbehovala do dvorov, aby privolala domácich podívat' sa na budúcich hrdinov. Na radostný krik detvy, ženy i dievky, pochytajúc krhly, ponáhl'aly sa ku studniam. Naberúc vody, vyniesly ju na ulicu ku ceste, kade vojsko pojde. Učinily to na žiadost' kapitána Ryšavého, ktorý si to ráno žiadal, ked' na čele batajlonu šiel na cvičbu cez dedinu.

Smädné, prachom zapadlé mužstvo oborilo sa na krhly, hasiac pálčivý smäd. Ked' sa voda minula, tam ochotné ženy a dievčence priniesly znova, tu i tu zažartujúc sa s mladými mužmi.

Lacný a zdravý nápoj podával sa pred každým domom, len pred krčmou Jakuba Schlesingera nebolo vody. Nuž a načože by i bola voda pred krčmou, ked'že sa chlapi všeličím inším môžu potúžit' tu dnu v chládku, než zdravou lacnou vodou. Za to pravda treba platit', čo ale vojsko rado učiní, len nech má tej pálenky, dobre vediac, že "darmodaj" zomrel a narodil sa "kúpsi."

Kapitán spozoroval stisk a vravu vojakov v krčme a preto vošiel dnu. Chlapi zatíchli, vidiac dnu vstúpit' svojho velitel'a, rozostúpili sa, urobiac mu vol'ný priechod ku nálevy. Mysleli si, že ich vyženie z krčmy, lebo nerád mal pijanov, lež sklamali sa; ani jedného z vojakov svojich neoslovil, ale s vážnou tvárou opýtal sa mladého, do 30-ročného krčmára:

"Vy otravujete mi chlapov za drahé peniaze opojnými

nápojami, od ktorých mi onemocnejú! Čože ste za príkladom ostatných dedinčanov neprichystali vody predo dvere?"

"Odpustia, pán kapitáň," počal sa ospravodlňovat' krčmár, "nemám nikoho doma, kto by to mohol vykonat', lebo slúžky sú mi na poli a doma mám len svojho otca."

Ale krčmárova výhovorka len viac popudila kapitáňa, lebo hnevom zaiskrily sa mu oči a on riekol krčmárovi:

"Ked' nemate slúžok doma, nemôžte vy byt' sluhom mojim chlapom? Nuž či by vám tým panstva ubudlo, keby ste vy im boli priniesli vody?!"

"Nemôžem vysluhovat' vojsko, ked' som v šenku zaujatý," riekol na to krčmár.

Neobstála ale ani táto jeho obrana pred kapitáňom, ba videla sa mu byt' drzou a preto spustil krčmárovi kapitolu:

"Ta-a-ak! Vy nemôžete vodou zdarma vysluhovat' vojakov, idúcich v krátkom čase do boja, kde mnohí prídu o život, len aby vám dobre bolo. Vy ste ochotný vysluhovat' len pri výčape za peniaze, kde mužstvo utráca peniaze a zdravie! Vaši súkmenovci narobili už mnoho škody armáde dodávaním zlého tovaru, začo mnohí z nich pokutovaní boli a za vašu spurnost' teraz i vy odnesiete, čo pes nechce. Dáte si dobrovol'ne vyt'at' dvadsat'pät' palíc?"

Tvár kapitáňova hnevom celá zrudla a krčmár stál pred ním ako drevená socha, meniac farbu, dodávajúc si trochu zmužilosti, vetil vzdorovite:

"Nie! To už nedovolím robit' so sebou!"

"Nie? Uvidíme! Chlapi, von s ním na ulicu!"

Pod krčmárom počaly sa nohy podlamovat' a triasol sa na celom tele, ked' ho vyviedli pred krčmu. Zvedavé mužstvo shrklo sa, do kola zavrúc svojho kapitáňa s krčmárom, ktorého štyria silní chlapi sohli vo dvoje a kaprál Piecka počal mu prikladat' na chrbát, strážmajstrom Ryžášom podanou mu liskovicou. Kapitáňovi údery kaprál'ove videly sa byt' malými a preto skríknul na neho:

"Vás to väčšmi boli, ako toho, komu tie palice dávate, že mu ich tak milosrdne prikladáte? Hned' okúsite i vy z toho!"

Kaprál sa zachvel strachom, že mu hned' vypadla palica z rúk, ktorú hned' sodvihol so zeme strážmajster Ryžáš a

počal ňou rezať na krčmárov chrbát, že sa len tak prehýňala, —rátajúc údery: päť, šesť, sedem . . . atď. Úbohý krčmár zaťal zuby, nevydajúc ani len najmenšieho hlasu bôľu, veď rátal by si to za hanbu, lebo plač nijako nesvedčí mužom. Po prevedení tejto exekúcie kapitáň oslovil od boľasti s nohy na nohu prestupujúceho krčmára:

"A teraz chcem vedieť, načo máte v maštali dva pekné štýrske kone, keďže sedliaci dobré kone dali do služby armády? A potom z akej príčiny ste doma i vy zdravý, mladý muž? Zato vás beriem so sebou ako vojopovinného a dokiaľ nevyšetrím špekulácie, ktorými chceli ste sa oslobodiť od vojopovinnosti, dám vás zatvoriť."

Potom obrátil sa k Pieckovi so slovami:

"A vy, kaprál, vezmite si ho na starosť a odvediete ho so štyrmi pešiakmi pod bodákmi do tmavého. Rozumeli ste?!"

"Rozumel, poslušne hlásim!" vetil kaprál.

Nasledovalo velenie, na ktoré mužstvo stalo si poriadkom do radu. Na čele batajlonu veliteľ, kapitáň Ryšavý, za ním, pod piatimi bodákmi Schlesinger a tlupa pohla sa pochodom.

Nehoda Schlesingerova naliala dobrej nálady do zmoreného mužstva, tak že zabudlo sa na všetku ustalosť, lebo každý sa cítil tak veselo, ako by mal sto zlatých vo vrecku.

Jožo Ličko, územčistý pešiak, keď batajlon vychodí z dediny, chcúc nadpriasť rozhovor, prehovoril k svojmu, po jeho pravom boku kráčajúcemu pešiakovi Jánovi Hrčkovi, ktorý za čas zastával hodnosť obuvníka stotiny:

"Špekulant počas aktívnej služby bol kaprálom a teraz fígľami by sa chcel vymôcť zpod vojenčiny, ale sa mu to nepodarilo, lebo prišiel na psa mráz, keď sa našiel človek, ktorý mu prešiel cez rozum."

Hrčka sa na to škodoradostne uškrnul a riekol:

"Tak by sa sišlo každému synovi plemena Abrahamovho, ktoré v čase pokojnom vedelo pretriasať hazafické frázy, dokiaľ my, chudobnejšia vrstva, z roboty rúk žijúca trieda ľudu, prelievame krv na bojišti a oni sa vedia po patriotsky schovať. Pred nedávnom, dokiaľ som robil v obuvníckej dielni, prišiel ku mne jedon taký dlhonosý patriot. Vzdychal ako cigáň na biely chlieb, že ako by mu dobre padlo, keby

ho domov pustili. Spýtal som sa ho, či už bol na bojišti, keď tak prílišne túži za domovom, i odpovedal, že nie. No, vidíte, vravel som mu, ja som tam už bol ranený a znovu pôjdem ta po druhý raz. Na to sa krčmár pyšne osvedčil, že veru on štátu viac osohu spravil, ako ja, tým, že on platí veľkú daň. — Hrom do tvojej papule! — urazený tými slovami, skríkol som na neho, — tak daň, ktorú platíš v peniazoch od majetku, ku ktorému si prišiel nepoctivým spôsobom, je viac, ako daň krvi, ktorú som vylial na bojišti len zato, aby tebe dobre bolo a sám neviem začo. Ty nehanebný ničomník, kde si nabral toľko bezočivosti mňa tak ponižovať?"

Hodil som do neho kopyto, na čo krčmár k svojmu šťastiu, ufrkol von dvermi. "Nech som dobrý a nech nikdy z neba nevyzrem, bol by som sa mu do vlasov navláčil, keby nebol ušiel." Takto vykrámoval svoju zlosť Hrčka.

"Pliaga je to troška tí krčmári, ale pán kapitán Ryšavý mal jednať oproti Schlesingerovi trochu miernejšie a nemal ho dať palicovať."

Takto odsudzoval jednanie kapitánovo za Hrčkom kráčajúci počerný pešiak Ďuro Jariabka.

"Ha, braček, nachodíme sa vo vojnových časoch a náhly súd uvalený je na celej čiare. Tak mu treba, kapitán spravodlivejšie ani nemohol robiť!" schvaľoval konanie kapitána Ryšavého pešiak Ličko.

Za takéhoto rozhovoru bataljon došiel k jačmennému strnisku, nachodiacemu sa v polhodinovej vzdialenosti od mosta, kde ho čakala vojenská kapela, ktorá — vzdajúc vojenskú úctu veliteľovi — postavila sa hneď za veliteľa a pred pätorkou bodákov, vedúcich Schlesingera, spustiac k pochodu pieseň: "Šly panenky silnicí . . ."

Pri zvučných akordoch hudby vnišiel bataljon do širokého dvora kasárne, opustiac pred bránou hudbou prilákané húfy zvedavcov, jedon druhého vypytujúcich sa po príčine zatknutia toho civila, ktorého medzitým kaprál Piecka podľa rozkazu kapitána zaviedol do "dunkla," kde miesto domácej podušky z papiera na tvrdú dosku sklonil svoju hlavu. —

Rifka, žena Schlesingerova, medzitým, keď na jej mužovi prevedená bola exekúcia, nachodila sa pri žencoch na poli.

Ustrnula a ako bez duše utekala domov, keď súsedovie Krnošov, chlapec doniesol jej na pole nemilú zvesť o sobratí jej muža vojakmi. Doma našla len starého svokra Arona, ktorý plačúc a zalamujúc rukami, po ňu poslal chlapca. Porozprávala sa čosi so svokrom a hneď bežala do mesta k plukovníkovi, veliteľovi miestnej posádky. Hodlala mu predniesť prosbu, aby jej muž bol pustený na slobodu vzhľadom na to, že palicovaním utrpel mnoho bôľu a k tomu odškodoradostných ľudí musí znášať ešte posmech a hanbu.

Nič ne pomohly prosby Rifkine za prepustenie Jakuba na slobodu. Plukovník bol neúprostný.

Žiadosť Rifkinu odoprel s tým odôvodnením, že keďže kapitán Ryšavý prišiel na stopu klamu, celkom (správne jednal), keď hneď tak prísne odbavil súd nad jej mužom, čo si i zaslúžil, lebo poriadny patriot z vďaky dobrovoľne ide zomrieť ta, kde ho volá povinnosť, a oznámil jej otvorene, aby o prepustení Jakuba ani nesnívala. A tak so žiaľom, temer zúfalá, vrátila sa domov.

Chýr o tejto exekúcii rozniesol sa na široko po okolí mesta L. Povrávalo sa i o tom, že Rifka behala po smerodajných kruhoch cieľom potrestania kapitána, a prepustenia svojho muža. I to, že brutálnosť kapitánova bude mať neblahé následky na neho, lebo Schlesinger má tam rodinu, istého vysokého úradníka pri ministerstve, následkom ktorého je vraj i oslobodený od vojenčiny a ponechané sú mu i kone. Ukázalo sa ale, že behanie Rifkino bolo celkom márne, lebo Schlesinger potom, ešte i s tým batajlonom, ktorého veliteľom bol kapitán Ryšavý, musel ísť na bojište, kde dala sa mu príležitosť i svoj život obetovať za vlasť, z ktorej tak dobré kšefty ťahal.

Osud vojaka Chumajíka

Strýco, jako strýco, čo na tom? V každej dedine máme ich vyše práva. Jeden je taký, druhý onakvý a z pravidla všetci sú si rovnakí v tom, že radí podívajú sa do pohárika, nie však prázdneho, lež vždy plného tou čertovskou gramatikou, čo sa motykou strieľa. Tak je to na hrbatom svete; keby sme si ani vypiť nemohli, tak potom načo sme tu? — myslí si mnohý. Pije sa furt. Keď sa malý svetoobčan narodí, pijú za neho rodičia, príbuzní, rodina, súsedia od samej radosti, že je zas o jedného Slováka viacej na svete. Kým dorastie, naučí sa piť ako jeho otec, takže pri vlastnej svadbe vie už popíjať zarovno s ostatnými. Potom to už ide samo. Keď predá jalovičkú, pije, keď prasa zabije k Vianociam, pije. Keď mu testina zomre, pije tiež. Keď sám zomre — nepije, lež pijú za neho trúchliaci pozostalí.

Pili aj strýco Chumajík, ale oni pili právom a podľa ich verejného úradu. Pili v službe, čo na príklad nesmie urobiť vojak, četník, financ. Ale u strýca to prinášala sebou služba, oni boli obecným sluhom, posluhom, čili "hajtmanom," ako sa vraví a to je skoro akoby vrchnosť "na slovo vzatá," lebo hajtman nasleduje už po pánu notárovi a rychtárovi v obci. Rychtárov — starostov volia si občania na určitú krátku dobu, notárov zas politická správa premiesťuje dľa potreby a účelnosti s miesta na miesto. Ale hajtman ostáva stále na tom istom mieste, ako verný zriadenec obce. A kým sú u nás všetci verejní i súkromní zamestnanci, organizovaní, patriaci do niektorej odborovej organizácie, zatiaľ obecní sluhovia takej nemajú. Oni jej nepotrebujú, lebo hoci sú na miestach systemizovaných, obor ich služby nie je nijak špecializovaný, ako to uvidíme pri našom strýcovi Chumajíkovi, ktorých odteraz budeme aj tu nazývať ich služobným titulom "pán hajtman," lebo komu česť — tomu česť.

Pán hajtman Chumajík už dávno slúžia obci, Dolným Mrkvanticiam. Najprv sa, pravda, narodil — ako každý poriadny človek; neporiadneho čert vysedí na vrbe. Otca svojho nepoznali, vraj takého nemali, my však vieme naprosto bezpečne, že nejakého museli mat', ale to nás nemýli v ich rodopise. Do školy nechodili, aj načoby; za ich časov škola patrila len pánom a preto strýco, eh — pán hajtman Chumajík mračia sa na školu, že na kýho to d'asa? Kam vraj dospejeme, keď budeme mat' samých pánov a nebude mat' kto svine pást'?!

Čítat' a písat' naučili strýca na vojne, ktorú oni tiež slúžili akurátne. Za nebohej monarchie slúžilo sa u pechoty až tri roky, ale strýco slúžili sedem. Vraj sa im vojna tak prível'mi páčila a preto si tam pohoveli. Opak je pravdou, ale s tou sa nesmie pred pána hajtmana, lebo "facka-pohreb, doktor-pánbo," ako oni vedia vyhrážat'. My ale vieme, že vtedajší infanterist Chumajík si sedel štyri roky v posádkovej väznici a to pre frajerku. Prosím vás, čoho by sa človek všetkého pre ženskú na svete nedopustil? Jedného nedel'ňajšieho odpoludnia vybral sa pešák Chumajík do nedal'ekého Švancbachu, mal tam dievča — frajerku, ako sa vraví na slovenskom západe. V dedine bola práve zábava a na tej vojak nesmie chybet'. Náhodou ich tam bolo krom Chumajíka ešte sopár za rovnakým účelom a preto bola zábava vel'mi veselá.

Dievčence odjakživa radšej majú uniformu, ako "cibíla" a to dávaly nápadne pocit'ovat' aj v osudnej tancovačke vo Švancbachu. Za frajerkou Chumajíkovou príliš doliepal nejaký "cibíl" a vojak si to nenechal páčit'. Najprv mu to pádnymi slovami ("odpál,'" alebo "facka-pohreb, doktor pánbo" a podobne naznačoval, že je "cibíl" v abecede čosi druhoradného, čo prichodí len za vojakom. Civíl bol však doma, vo vlastnej domovskej obci, kdežto vojak bol prespolný. Slovo dalo slovo a bola z toho mela. No, a keďže vojak nenosí bodlo, len aby si s ním chleba krájal, blato s botov škriabal, zuby špáral — aj vojak Chumajík odpásal opasok, na ktorom v pochve viselo bodlo a opaskom týmto začal okolo seba v krčme mlátit' hlava, nehlava, a ostatní vojaci mu

pomáhali. Vojak má ohromnú radosť, keď vyhraje nad civilmi, mali ju aj tento raz vojaci. Ako sa stalo, ako nie — vojak Chumajík tak pohladil bodlom nápadníka svojej frajerky, že tento na mieste vykrvácal. Možno, že tak učinil niekto iný z jeho druhov, ale vinu súd prišil za límec Chumajíkovi, lebo on s ním prvý vyvolal hádku. Tak sa dostal Chumajík na garnizon a musel dosluhovať.

O prípade zvedela aj rodná obec Chumajíkova, bárs on po svojom návrate všelijako dôvodil, že nie je vinným, lebo toho "cibíla" pichol iný. Ale občania mu neverili, lebo veď súd zadarmo neodsúdi na štyri roky do lapáku. Na vec by sa bolo celkom zabudlo v Dolných Mrkvanticiach, keby nebolo voľby "hajtmana." Vtedy dali obecní tatkovia hlavy dohromady a radili sa, že čo by a koho by na tento zodpovedný úrad?, ako oni nazývali službu obecného sluhu. Každý mal nejakého svojho kandidáta, ktorého by bol chcel dosadiť do obecnej služby. Nebolo možno zjednať dohodu. Obecní tatkovia pustili sa do vlasov, každý chcel presvedčiť protivníka, že má pravdu sám a druhý že zveličuje, alebo má na kandidátovi zištný záujem.

Keď voľba neprichodila k výsledku, zamiešal sa do debaty pán rychtár, a to s kandidátkou, ktorá prekvapila celý obecný výbor. On totiž navrhoval Chumajíka, až z toho zdreveneli páni radní, ale rychtár ich čoskoro uviedol do rovnováhy. Keď niektorí vytýkali, že vraha by preca nemali voliť na tak zodpovednú funkciu, usadil ich rychtár takto:

—Ale ste vy chumaji, páni výborníci, že vám to musím na lopate povedať! Chumajík bol posúdený, aj si trest poctive odsedel. Ale či v našej slávnej obci môžeme vyvesiť bielu zástavu, že by sme nemali svojho rodáka zavretého v niektorom kriminále? Prinajmenej traja stále "režú drevo" pánu okresnému sudcovi, alebo pánu okresnému hlavnému slúžnemu. To vás nemýli? Azda ste, či sme tu všetci anjeli? Sme, ako sme, — ale mnohému nám z pekla rožky trčia!

Do obecných tatkov akoby bol nalial cmaru. Sedeli, sťa prikovaní a hlava obce, vrchnosť — pokračovala.

—Azda ste zabudli na voľbu obecného hájnika, ktorý má na starosti aj obecný les hájiť? Vtedy ste sa všetci kasali,

aby to bol tot' Jano Šústala, starý nenapraviteľný pytliak-raušic. Bránil som sa proti jeho zvoleniu, lebo nerád púšťam capa do záhrady ako záhradníka. Dôvodili ste proti mne, že "pes psa dobre pozná," že Šústala sám kmín, bude prísny na ostatných kmínov. A vyvolili ste si ho. Ja som mohol proti voľbe apelovať, prípadne znemožniť jeho vyvolenie, ale neurobil som to, lebo chcem mať v obci svätý pokoj. Možno, že budete mať pravdu vy, ale ja si tiež myslím, že keby sme vyvolili hajtmanom Chumajíka, obec zle neobíde. On je vojak smelý, ktorý sa vyzná v ruvačkách, bitkách. A viete, jako to býva u nás o hodoch? Ani jedny neskončia bez bitky a druhého dňa máme tu zavčas rána četnícku patrolu, ktorá chlapcov-bitkárov sakramentských odvádza v železkach k okresnému súdu a obec má ďalšie útraty s odvozom ranených a dokaličených do štátnej nemocnice. A či nám je toho treba? Azda ja mám s býkovcom v ruke robiť poriadok medzi bitkármi? Či ma kto platí za to? Kto sa mi postará o ženu a deti, keď niektorý bitkár zabudne svoj nôž medzi mojimi rebrami? I vašou povinnosťou by bolo, aby ste občas zjednávali poriadok medzi mládežou v krčmách!

—Hej, páni výborníci majú pomáhať rychtárovi v jeho nadmieru ťažkej a zodpovednej práci! K tomu ste sa všetci zaviazali. A viete, ja som človek mäkkej huby; musím vám to aj tu otvorene povedať, že teda nekonáte správne a presne svoje povinnosti. Miesto toho, čo by ste mali občas zajsť do krčmy, keď je v nej tancovačka — sedíte mnohí na sukniach svojej drndulienky-drndy. Ba čo viacej, ja som videl vo vašich radoch aj takých, ktorí boli pyšní, že sa im syn vie poriadne v krčme biť. Toť Mišo Opatanec, prvý prísažný — zapáli si cigáru a veľmi nafúkane sledoval, ako sa jeho syn Mišo zmužile bije, lebo sa bil vtedy prvý raz. Teda sa zaúčal a otec bol pyšný, že má zdatného syna, miesto toho, čo by ho bol mal doma lieskovicou poriadne pretiahnuť sopárkrát . . .

Obecní tatkovia so sklonenými hlavami naslúchali káravému preslovu rychtárovému. Mlčali všetci, lebo mal pravdu a hovoril im do duše. Tak je to na dedinách ešte aj dnes a bývalo obecne všade do politického prevratu, keď sa morál-

nej výchove mládeže nevenovalo zvláštnej pečlivosti. Rychtár na konec dodal:

—Nechcem šíriť reči. Záležitosť je pred nami jasná: Volili ste hájnikom najväčšieho pytliaka v dedine, nuž zvolíme hajtmanom dosiaľ najväčšieho u nás bitkára, Chumajíka. Preto najväčšieho, lebo si odsedel najväčší trest, akého sa dosiaľ dostalo príslušníkovi našej obce pre bitku, alebo dokonca vraždu . . .

Tak sa dostali strýc Juro Chumajík do služieb "administratívy." Obecní tatíci do chlapa hlasovali na neho, ale v duši mysleli si mnohí, že si púšťajú capa do záhrady, ktorý im hodne zamieša ich tradičné zvyky, ako sme ich horevyššie boli uviedli. Aj samozrejmá úcta pred náležitými telesnými rozmerami a fyzickou silou nového hajtmana — tlačily výborníkov do kúta. Nik si nechcel rozliat 'ocot u Chumajíka pre prípad, že by sa, nedajbože, stretol s predpisami policajných opatrení, ktoré sa na dedinách veľmi jednoducho exekujú, prinajmenej ulapením za golier, kopnutím do južnopolárnej časti tela a vyšmarením na ulicu.

Aj uniformu mali pán hajtman Chumajík; akýsi mariatereziánsky kabát, čepicu z roku 1848 honvídsku a michalarchanjelskú šabľu, večne hrdzavú, na vetchom koženom opasku. Ký div, že nový hajtman vzbudzoval postrach na všetky strany tobôž, keď si ku tomu primyslíme ešte večne červenú uhorku, nosom nazývanú. Cele bol takým, ako maliari zvyknú maľovať obecných sluhov.

Službu konali pán hajtman Chumajík ako sa náleží, a potrpeli si na honór. Keď ich ktosi z vrstovníkov oslovil kamarátsky: "Juro," tu sa obecné "rameno spravedlnosti" ohradilo proti despektu a zavolalo na neslušného, móresu neznalého občana:

—Vieš, Adam, mal by som ťa vlastne zavreť, alebo prinajmenšom udať pánu slúžnemu, že urážaš vrchnosť v službe. Máš vedeť, že v službe len toť môj opasok je Jurom, kdežto ja som ti, ty chmuľo drevený — pánom hajtmanom, abys vedel!

—No, šak ja som nechcel, bráni sa skromný občánik. — Nevedel som, keď som vojakom nebol. Ale šak oné, Jurko,

eh — pán hajtman: Azda by nám nezaškodilo zaskočiť si toť k Naftalínovi Sauberfleckovi na štamprdlík slivovičky!

—V službe síce nepijem, — bránia sa naoko Chumajík, — ale tebe k vôli smiem služobne vypiť slzu tej "gramatiky," beztak mi je volákosi na nič od žalúdka. Stará mi aj uvarila česnakovice ráno, ale to všetko nepomohlo, snáď pomôže slivovička.

Tak zapíjal strýco hajtman žalosť i radosť v službe a mimo nej. Obor ich služby bol skoro neohraničený: Roznášali a doručovali úradné listiny z notárskeho úradu, ich tetka zas upratovali v obecnom úrade, začo mali v obecnom dome zdarma byt. ale vedľa toho museli variť trestancom, ktorých rýchtár odsúdil a hajtman zavrel do obecnej šúparne na 2—3 dni. Boli to obyčajne Cigáni, ostatných, t. j. bielych cigánov, odvádzali si žandári do okresného mesta. Tetka Chumajíkoch síce nikoho nechovali v šatlave na slaninu, lebo by sa mu z nej nebolo chcelo, alebo by sa bol usiloval dostať sa čím skôr zas do nej, ale potrava nimi uklochtená dala sa jesť. Trestanci zato museli najprv tetke a potom pánu notárovi dreva napíliť. Na túto stravu dostávali od obce nepatrný paušal v peniazoch.

Pán hajtman Chumajík boli zároveň obecným policajtom s neobmedzenou právomocou v tomto druhu služby. Koho oni vyhodili z krčmy v doprovode poriadneho kopanca do sedadla, bol vyhodený a kopanec mu nik nesmazal. U nich vždy viselo niekoľko zaúch v zásobe v povetrí a keď sa z nich sopár dostalo na ježatú lebinu rozjareného parobka, mohol sa ísť postižený žalovať hoc aj k cisárovi, alebo apelovať na stoľný úrad, nič mu to nepomohlo. Žandárom zpravidla nikoho neoznamovali, aby občanom nezapríčiňovali zbytočné trovy po súdoch a za cestovné do okresného mesta.

Pridržiavali sa zásady, že je pre občanov výhodnejšie, keď si trest exekvujú hneď na mieste, lež aby dakoho dali honiť žandármi a súdmi. Rychtár a notár súhlasili s takýmto výkonom služby aj keď s času na čas škamrali na hajtmana, že si v službe popíja, bárs tým výkon služby ani najmenej netrpel. Raz okresný policajný referent poriadal na-

ukobeh pre dedinských policajtov, pri čom nechybovali ani strýc Chumajík. Referent dal im otázku:

—Dávajte pozor, Chumajík, čo vám teraz poviem, aby ste mi to správne vyriešili. Vy ste policajt predpisov dobre znalý. Boli ste vojakom, poznáte regulu aj po vojensky. Je pol jednej v noci, teda dávno po záverečnej hodine. Vy zbadáte, že v krčme sa svieti. Vkročíte dnu v mene zákona a tam uvidíte — u vás zriedkavú spoločnosť, ako sa baví pri kartách. Je tam pán vicišpán, okresný zverolekár, žandársky major a pán notár. Hrajú v karty, jako to dnes zvyknú u nás veľkí páni. Čo urobíte?

—Zasalutujem štram, a zavolám, že páni, je záverečná hodina!

—Dobre. Tu vám povie pán visišpán: Pekné od vás, Chumajík, že tak presne plníte službu, tak si teda rozkážte v nálevni čiernu kávu . . . Čo vy, Chumajík, na to odpoviete, ako policajt v službe? — pýta sa referent.

—Zasalutujem štram a poviem: Ďakujem pekne, pán vicišpán, ale ja najradšej len slivovicu, alebo rum s borovičkou pijem . . . !

—Sadnite si! — zareve rozkatený referent. — Vy nie ste Chumajík, ale celý chumaj!

Tento defekt mrzel strýca ešte po dlhé roky a so slzou sa porátal votrelec, ktorý by ho bol strýcovi pripomínal. Tu pán hajtman veru začali odpínať aj opasok a opovážlivec musel bežať.

K večeru denne vyháňali pán hajtman občanov "na vartu." Do polnoci dvaja a od polnoci druhí dvaja museli prechodiť obcou a strážiť. Pred kmínmi neuhájili ničoho, ale pred ohňom mali varovať spiacich občanov. Keby sa kde strhol oheň, museli popohnať hlásnika, aby "šturmoval," zvonil na poplach a zbudil najprv hasičov potom ostatných súsedov. Kedy-tedy naťapili sa v dedine v noci žandári, ktorí sobrali "vartášov" a s nimi pozahumny prekutali všetky stohy, či v nich nespia vandráci.

Strýco hajtman nechybeli pri žiadnej zábave, tancovačke, pri svadbe, pohreboch a karoch po nich nasledovavších. Bez pána hajtmana neobišla sa ani jediná repozícia, dražba ne-

movistosti, lebo oni poznali nielen každého občana, ale aj každú parcelu a medzu v chotári. Pri voľbách do parlamentu pili pán hajtman Chumajík za celú rodinu, eh — za celú dedinu. Platil kandidát vládny i opozičný a strýco súc snáď aj v posteli v službe, lebo vždy ich dakto burcoval — pili furt, fajčili fajné cigáre a jedli panský guľaš. Však po prevrate veľmi sa hnevali strýco, eh — pán hajtman Chumajík, že v Republike je už konec volebným guľašom, cigáram a pijatike.

Obec raz vyslala strýca Chumajíka, hajtmana, na šinterský kurz do župného sídelného mesta. Prosím vás, nevie sa, aká zloba zaľahne na obec, ako sa vyspia páni úradovia na okrese, či bude treba vybiť raz všetkých psov a mačky v dedine, keď sa objavil v tretej župe besný pes. A veru dva razy po čas ich služby v obecnej samospráve museli pán hajtman Chumajík vytlcť všetkých psov v dedine vynímajúc iba psinu pána notára, farára a organistu. Neobišlo sa to bez plaču a nadávok so strany majiteľov psov, ale zákon je zákon a úrad je úrad, obidvoje treba poslúchať. Ale zato ostala na pánu hajtmanovi pohana, že psov zabíjal, dral a žral. Nezbední parobci vše na neho zaštekali z úctyhodnej vzdialenosti.

Pán hajtman Chumajík presne konali svoje služobné úkony ku spokojenosti predstavených a chvále úradu, ale nie k pohodliu občanov a menovite parobkov, ktorí začali čo ďalej tým väčšmi dráždiť "rameno spravedlnosti." Keď sa hrútila nebohá monarchia a blížil politický prevrat, dostavil sa do Dolných Mrkvantíc sám hlavný slúžny, aby zamedzil prevrat. Obišiel takto všetky dediny svojho okresu. Učinil tak, ako posledný svoj služobný výkon, lebo o tri dni už aj on bežal do Budapešti. Mrkvantické obecné predstavenstvo spolu s notárom — nenaleteli vlasteneckej zbrklosti slúžneho, lebo si boli istí, že oslobodenie slovenského národa musí sa iste dostaviť a nezadrží pád monarchie ani tisíc párov uhorských volov. Nuž, pán notár s rychtárom prikázali zo žartu hajtmanovi, aby sa pokúsil v ich obci znemožniť politický prevrat, ale bez zbrane, iba múdrym slovom a napomenutím.

Nuž dali sa pán hajtman do práce zachraňovať rakúsko-uhorskú monarchiu v Dolných Mrkvanticiach. Odkiaľžeby odinakiaľ, ako z krčmy, ale sa im to nedarilo. Vracajúci sa s fronty vojaci videli v strýcovi stelesnený symbol nenávidenej monarchie a ešte nenávidenejšieho v nej Uhorska. K ním sa pripojily ženy a mládež a všetci si boli istí, že nadišla chvíľa, kedy sa je možno strýcovi odplatiť za ich prísne úradovanie.

Ktož vie, ako by to bolo skončilo so strýcom, keby nebol vošiel do krčmy pán farár i s notárom a tí nejak utíšili revoltujúcich. Nakonec sa všetci spriatelili s pánom hajtmanom, lebo "vypukla sloboda" a tá platila rovnako pre každého. Strýco aj zabudli na svoj úrad a čerta im záležalo na monarchii. Od radosti doťali sa na mol a vyhlásili v krčme, že oni budú nasledovať na tureckom tróne ako nový sultán, ale že sa boja háremu a ich starká sotva by vedľa seba strpela inú ženu a napokon — im strýcovi, stačia plne ich tetka až do smrti.

Bolo už na svitaní, keď sa pán hajtman sám šmatľali z krčmy domov. Mali prejsť lávkou ponad malú riečku, ale dosť hlbokú na tom mieste. Nebáli sa ženinho výprasku, ale skôr, že spadnú do vody a preto miesto po lávke nabrali cestu rovno vodou — to pre istotu, lebo keby nebodaj boli spadli, sotva by sa boli posbierali a smrť tu bola istá. Ale nešťastie nechodí po horách; strýcovi sa nejak sklzla noha a oni preca len spadli do vody a poriadne sa jej naglgali. Šťastie, že okolo šli práve dvaja Cigáni, tí istí, ktorých pán hajtman pred týždňom zrezali býkovcom, lebo pokradli husi prísažnému Obuchovi. Tí skočili do vody a vytiahli nacenganého pána hajtmana, radujúc sa, že si u neho urobia "oko," keď ho vytiahli z vody.

Ale strýco nejavili znateľnej známky života a tu jeden z Cigánov odrezal tenšiu tyč z bezu, vytlačil z neho "dušu," ostrúhal a po cigánsky prichytil sa zachraňovať človeka: Stiahol rýchle nohavice, zastrčil bezovú rúrku strýcovi konča chrbtovej kosti do južnopolárnej časti ich objemného tela a cez rúrku dúchal do nich, čo mu pľuca stačily. Ktož vie, dokiaľ by však bol dúchal, keby sa tu nebol objavil zo sú-

sednej dediny krčmár Kohn, ponáhľajúci Mrkvanticiam do súsedného majera, kde mal už zakúpené teliatko pre mäsiara v meste. Soskočil s vozíka, odohnal Cigána od jeho felčiarskej práce a ukázal obidvom, ako majú zaviesť na hajtmanovi umelé dýchanie. Ešte šťastie, že si ho Cigáni položili dolubruchom, aspoň vytiekla z neho voda. Asi o pol hodiny hlásily sa v strýcovi známky života. Kychajúceho odniesli ich Cigáni domov, kde ich tetka už naúplne vzkriesili k životu.

Počas zachraňovacích prác tetka Gebáňka — čo im bol Chumajík syna vyhodil z krčmy, — prešli práve okolo, ponáhlali sa kamsi na pole. Vidia hajtmana utopeného, prekrižujú sa a zovalajú:

—No, mamľas starý, lapaj! Už mu súdok nestačil, musel do potoka, až sa prepil! Daj mu pánboh slávu večnú!

Komárno

Komárno, Komárno, komárňanské mosty!
Keď sa na vás ozriem, srdce mi žalostí.

Srdce mi žalostí, duša narická mi:
Nad národa môjho tisíci biedami.

Slováci, Slováci, národ utrýznený,
Kedy sa ten lôs váš na lepší premení? —

Komárno, Komárno, slovenské pomedzia!
Nejednej mamičky synkovia tu ležia!

Ktorí dorúbaní, ktorí dostrieľaní,
Ktorí nebožiatká koňmi došliapaní.

Tam v tej chladnej zemi, tam kde Dunaj beží,
Nejedon náš šuhaj v čiernej zemi leží!

Móric dostali do pasce

Hlupáci majú — vraj — pekné ženy, hovorí príslovie.

Ondrej Diežka tiež takto kaľavný chlapík, ku tomu debnár, teda remeselník, mal peknú ženičku, ale ten veru nebol hlúpakom, lež hlupákom sa stal ten, čo si to myslel o ňom. A ako sa bol oženil, robil už na svoju ruku. že bol usilovným a nerobil draho, remeslo mu šlo dobre. Roboty mal toľko, že mu závideli všetci bednári v mestečku. Ako sa sobrali so svojou žienkou, vždy nažívali v pokoji a manželskej blaženosti, že nad tým tešili sa i anjeli v nebi. Zlý diabol pokúsil sa síce túto manželskú blaženosť neprávosťami zakaliť, ale mladí manželia proti úkladom diabolským dobre boli ozbrojení dôverou oproti jedon druhému.

V súsedstve Diežkovom bola malá krčmička a spolu i skliepok na miešaný tovar, ako to už býva v malých slovenských mestočkách a dedinách. Majitelia krčmičky a skliepiku boli bratia Jakub a Móric Immerblum. Jakub bol ženatý, Móric slobodný, a tohoto druhého diabol chcel použiť za nástroj na zhubu manželského raja Diežkovcov. No ako sa to dolu nižšie dočítame, tu sa diabol prerátal, lebo ten ktorý tú škodu utrpel, bol voľakto iný, a nie Diežkovci.

Pekná červenolíca, čiernych vlasov, modrých očí, driečnej postavy bola mladá pani majstrová. Domáce potreby pre kuchyňu chodievala kupovať do skliepku súsedov, bratov Immerblumovcov. A pri takejto príležitosti Móric počal sa jej zaliečať. Niekedy potrhol ju za-rukáv, za sukňu alebo ju uštipol na líce, na ruku a časom ponúkol ju cukríkami. Diežková z počiatku bránila sa proti prejevom krčmára, a ako verná žena, všetko prezradila mužovi. Aby vyhla týmto nepríjemnostiam a z nich vzniknúť mohúcim hriechom, kupovať veci potrebné do domácnosti počala v Potravnom Spolku. Ale že to bolo jej kus obďaleč, a najmä v taký čas, keď niečo veľmi súrne potrebovala, ako večer knôt do lampy, alebo keď prívarok bolo treba octom zaliať a toho doma

nemala, v taký čas musel byť dobrý i súsed. A takto voľky-nevoľky chodievala i sem kupovať i pomaly privykla akosi neslušnej dotieravosti krčmára. Móric bol rád, že sa súseda tak nebráni ako z počiatku. O jej mužovi si však myslel, že je chmulo, keď nepostavil sa proti nemu za pošklbávanie svojej ženy.

No Diežková bola mravná žena, a preto ďaleko bola od toho, aby sa stala nevernou mužovi. A spolu s mužom hútala, ako by mohli Mórica vyliečiť z jeho neslušných a nedovolených ľúbostných zámerov.

Plán dostať Mórica do pasce a odučiť ho túžiť za nedovoleným ovocím, mimovoľne priskoril i jeho brat Jakub tým, že u Diežku objednal sudy na pálenku.

Móric nebol by dbal, čoby Diežka bratom objednané sudy nikdy neurobil. Ale pod zámienkou súriť robotu často do súsedov, prihovárajúc sa majstrovi neznámym akcentom: "Dhobrý dheň, pán majsterko, kedyže sa už chytia do tých našich sudov?"

Diežka vyhovoril sa, ako vedel, a v duchu horel zvedavosťou, že kedy už Móric vlezie do nastrojenej mu pasce. Ale nemusel už dlho čakať. — O druhej odíde.

Už sa bolo zvečerilo, keď Móric, podľa obyčaje prišiel do súsedov. Bol rád, že majstrovú doma našiel samotnú. Bola v pitvore, a za kuchyňu slúžiacom utierajúc poumývaný riad, ukladala ho do "suma" — starožitnej, z hrubých dosák zhotovenej kasničky, s lyžičníkom a rámom na taniere.

Móric horel nečistými žiadosťami, tvár mu blčala plameňom, že mohla sa i zápalka chytiť od nej. A že bol istý toho, že je debnár nie doma, začal sa majstrovej zaliečať.

"Ale nechže majú rozum . . . čo chcú so mnou? Ja som už vydatá," bránila sa debnárka.

"Tým lepšie," dorážal na ňu rozvášnený Móric a zarigľoval dvere.

"Ale môžu sa hanbiť a Pána Boha báť . . ."

Vonku bolo počuť kroky. V pitvore nastala tichosť. Móric zmrzol strachom a akoby bleskom omráčený stál ani socha z kameňa.

To je môj muž," zašeptala majstrová, stojac pri "sume,"

ako v nedorozumení, že či má ísť mužovi otvoriť a či lyžice pozastokínať do lyžičníka.

Bolo počuť štukúť na kľučku a za tým buch päsťou na dvere, lebo boly zarigľované.

"Otvor, Zuzka," ozval sa známy hlas z vonku.

"Hneď, Ondrík môj, hneď, nech len lyžice popchám do lyžičníka," volala mužovi a potom Móricovi šeptala: "On je to . . . Ten ich teraz zahlúši, keď ich tu najde."

"Nech ma schovajú," šeptal Móric debnárke do ucha.

"Veď by som, ale kde?" — znela šuškavá odpoveď. Ale hneď otvorila dvere na ľavo. "To je varštat mužov . . . Tam nech sa schovajú do toho prázdneho dvadsaťokovnáka."

"Zuzka, Zuzka, veďže otvor!" — volal muž z vonku. "Čože sa zatváraš, či máš tam dakoho alebo sa bojíš, aby ťa neukradli?"

"Už, už!" — volala žena, odrigľovajúc dvere.

Móric, učupiac sa v sude, myslel na deviaty Boží príkaz, vydaný Mojžišovi na hore Sínai za hromobitia a blýskania, čakal, že i tu budú biť hromy a blesky.

"Zatváraš sa ako pred zbojníkmi," šomral muž, vchodiac nízkymi dvermi do kuchyne.

"A ako sa ti vodilo?"

"Zle! Ten Móric ma chce žalovať, že som mu tie sudy ešte neporeparoval."

"Nuž a teraz čo budeš robiť?"

že čo budem robiť? . . . Aby ma, smradúch, ozaj nežaloval, hneď sa chytím do roboty, a dná na sudoch do rána budú hotové . . . Ale daj jesť; do roboty sa len po večeri chytím," vykladal muž žene, sadajúc za neprikrytý kuchynský stôl.

"Ale v noci robiť, veď v noci treba spať," namietala žena, kladúc pred muža lacný ľubietovský tanier, aby mu do neho nabrala jesť z hrubého hlineného hrnca, značne veľkého!

Diežka po večeri zapálil si kahanec, ktorý jeho otec nosieval bol do bane, kým ešte baníctvo kvitlo. Kahanec, zavesený na drôte visiacom z hrady povale, slabo osvetľoval debnárovu dielňu, že tento pracoval len tak po rozume, ako starý

rechtor, ktorý nepotrebuje ani partesov, ani knižky a spieva naspamäť.

A Móric v svojom úzkostlivom položení len tým sa tešil a uspokojoval, že v dielni panuje pološero, že takto nebude jeho prítomnosť a tým i cieľ prezradený. Ale keď debnár vzal do roboty sud, v ktorom on čupel na dne, už mu strach počínal i hrdlo a dych zastavovať. Bol by rád vyskočiť a ujsť, no bál sa, že ho majster takto môže kladivom po hlave opáliť a on utratí svoj drahocenný život. Ale ak ho tento "slepáň" tu zadebňuje — čo potom? I tak zle, i tak zle. No veď bude, ako bude, pomyslel si, a čušal ďalej v sude.

Diežka sosňal so suda štyri horné obruče, a rozšíriac dúhy, do zárezu týchto poukladal čiastky dna o nazpäť na sud pokladúc obruče, kladivom a pobíjačom obruče zbil na ich predošle miesto.

Móric by už bol teraz istotne chcel vyskočiť zo suda, ale bolo neskoro. Hrôza a strach sa ho chytily pri pomyslení na to, že tu zadebnený sa musí zadusiť, a keď by sa i to nestalo, v druhom páde hrozí mu smrť utopením v pálenke, octe, víne alebo v čomkoľvek — už čo dajú do suda. A takto uvažujúc o svojom nešťastnom osude, už chcel zaklopať, ale sa zháčil, lebo majster s hrmotom hodil na sud kladivo a pobíjač, odobral sa na nočný odpočinok.

Druhý deň ráno debnár vykrbalil sud s Móricom pred dom na ulicu. "A ty Zuzka hrej vodu. Tie sudy, čo som dochystal, musíme vyprobovať, či netečú," rozkazoval debnár žene. "Vody do kotla ti i ja nanosím." A už sa bral, akoby šiel do pitvora po krhly, ale šiel do izby, odkiaľ kukal zpoza záclony na ulicu smerom ku sudu a súsedovie domu.

U Immerblumov celý dom bol čím hore tým dolu prevrátený. "Mladého pána" hľadali ako ihlu. Prehľadali šop, pôjd, drevváreň, v izbách kasne, ba i do studne nazreli. Ale hľadali bez výsledku. Aby aj úrady pomáhaly pátrať po ztratenom, Jakub Immerblum išiel ztratu svojho brata oznámiť na obecný dom. Ale sotva že vykročil zpod strechy, jeho ušú dotkol sa pritlumený hlas:

"Kóby, kúp ten sud!"

Jakub zastal tri kroky pred sudom, aby sa orientoval, odkiaľ hlas prišiel.

"Kóby, kúp ten sud," ozvalo sa znovu zo suda a Jakub ustúpil dva kroky nazad pred zázračným sudom.

"A kde si Móric?" pýtal sa Jakub, neveriac svojim ušiam, žeby brat bol zadebnený.

"Tu v sude!" hlásil Móric dierou na špunt, ktorou von vystrčil dva prsty, aby tak presvedčil brata o svojej faktickej prítomnosti v sude.

Jakub nevychodiac z údivu, pristúpil ku samému sudu. "A ako si sa ta dnu dostal?"

"Nespytuj sa, ale kúp . . . a kúp tento sud hneď, a čo akú cenu bude pýtať debnár zaň," modlikal Móric, ale hneď zamľkol, lebo cez špuntovú dieru uzrel výnsť Diežka na priedomie.

"Pán súsed, nech mi predajú ten sud," obrátil sa Jakub k Diežkovi.

"Nemôžem, nie je môj; ja som ho len reparoval," odvetil debnár. "Ale o dva-tri dni už budú hotové i vaše sudy — a tak dočkajte dovtedy."

Na tieto slová Mórica pochytila triaška. "Len hodinu ešte tu zostať pokrčený a bude po mne," myslel si plný smrteľných úzkosti.

No na veľkú prosbu Jakuba debnár privolil k predaju suda za dvetisíc korún. Kúpe najväčšmi tešil sa Móric, a Jakub počal sud domov krbáľať.

"Jaj, pán súsedko, to je nie len tak ľahko cudzie sudy na úver predávať," zastal Jakubovi cestu Diežka. "Prosím za sud hneď zaplatiť."

Tento surový výstup od ináč seriózneho Diežku zarazil Jakuba. No hneď sa vynašiel a svojou vrodenou úlisnosťou začal debnára prehovárať. "Zaplatím, hneď ako sud domov dostanem. Veď nemám u seba peniaze a za tú minútku mi hádam len počkajú. Ja čakám stoosemdesiatim, viac ako päťtisíc zlatých, a i to nie deň-dva, ale roky a roky . . . A veď sme súsedia . . ."

"Súsed, nesúsed, z čerešne dolu!" príslovne odsekol debnár. "Za sud hneď plaťte, ináčej ani kroka ďalej."

Jakub, keď videl neústupnosť debnárovu, čo mal inšie robiť, ako bežať domov po peniaze. Ale Diežka, vybíjaná chlapina od cechu, kým bol Jakub doma po peniaze, sud s Móricom vpratal do dvora a na miesto toho vykúľal druhý, tomuto podobný. Mórica pri tejto čare obkľučovaly už boľasti smrti. Bol by krikom protestoval proti tejto čare, keby bol býval niekto na ulici. Takto však čušal ako voš pod chrastou, no v duchu na dno pekla posielajúc ťarbavého svojho brata.

Keď ujednané peniaze našly sa v rukách majstrových, tento Jakubovi ešte pomohol sud dokrbaliť do jeho dvora a potom hneď sa vzdialil domov.

"Cila, sem máslik, dláto, hámrik a sekeru,' 'volal na slúžku, vovaliac sud do kuchyne.

A keď slúžka podala niektoré veci zo žiadaného riadu, podal jej malý, úzky papierik. "Bež do apatieky, dláto a hámrik si sám nájdem." A zarigľujúc za slúžkou dvere, zavolal do suda: "Móric, brat môj, ešte žiješ?" No zo suda sa žiadny hlas neozval. "O, Jahve, už je po ňom," zavzdychol boľastne, a sekerou a máslikom počal so suda odbíjať železné obruče. Dobehla i jeho žena Sára so Sálikou na rukách a za ňou malý štyrročný synček, obdivujúc otca zaujatého neobyčajnou vecou. Obruče až do polovice suda poskladal dolu, dúhy roztiahol, aby vybral dno zo suda. "O, Jahve, nie je tu!" zvolal hlasom plným zúfalstva.

"Čo ti je, Kóbika?" pýtala sa ho žena s ľutosťou, nerozumejúc ešte celej veci.

No plný nervovej rozčúlenosti, rozpovedal jej historiu o kúpi suda.

"Kóbi, ty si hlupák," dohovárala mu Sára. "Ako to môže len byť, žeby sa človek vopchal do suda cez dieru na špunt?"

Jakub zahanbený dlžný ostal svojej žene s odpoveďou.

"Pán urodzený a pani urodzená, nech otvoria," trepala Cila na dvere kuchyňské. "Strašná vec sa prihodila! Náš mladý pán sú už najdený, ale strach len na to pomyslieť..."

Immerblumovci otvorili dvere.

Maličká, shrbená postava slúžky rástla údivom; pred chvíľou ešte ako vosk jej žltá tvár, teraz sa červenela, a noz-

dry hore prel'aknutého nosa sa jej zdúvaly, keď ďalej vykladala o svojom náramnom zdesení, keď idúc ulicou, hneď pred súsedov, zazrela vykrbalený veliký sud a z neho zavolal na ňu mladý pán.

Immerblumovci ponáhl'ali sa na ulicu. Jakub div, že s nôh nespadol. Na ulici stál sud taký istý, ako čo kúpil pred chvíl'ou od debnára, a ako tam z toho, tak isto i z tohoto zavznieval hlas jeho ztrateného brata, lenže teraz už úpenlive, ani v zúfalstve:

"Kóbi, brat môj zlatý, kúp tento sud . . . Nech ťa Jahve požehná na detných deťoch, len kúp ho, prosím ťa pekne a zlatulienko . . ."

"Nie, nekúpim," pokrútil hlavou Jakub. "Ty zo mňa blázna nebudeš robiť! . . . Prečo si vyšiel von z toho suda, ktorý som pred štvrťhodinou kúpil, a prečo si vnišiel do druhého, kým som ja bol doma po peniaze?"

Móric nečakal od brata takúto reč a preto začal prosiť bratovu ženu:

"Sára, švagriná moja zlatá, len ty smiluj sa nad položením mojím, keď nad ním srdca, ušú a svedomia nemá rodný môj brat . . . prosím ťa, kúp tento sud . . ."

"Aber vas! Ja drahými peniazmi budem sudy preplácať a ty budeš prechodiť z jedného do druhého . . . nie, nekúpim. Nauč sa móresu," miesto Sáry odvetil Jakub.

Na ulicu vyšiel debnár so ženou, nesúc po dve putne horúcej vody. Aby Cila nebola svedkom ďalšieho, za čo by sa snáď Immerblumovci mohli hanbiť, Jakub ju poslal domov ku deťom.

Diežka tváril sa, ani keby si prítomných Immerblumovcov nevšímal, do špuntovej diery suda vložil veliký lievik, chystal sa do suda liať horúcu vodu.

"Pekne ich prosím, nech to nerobia — súsedko," zvolala prestrašená Sára a Jakub priskočiac k Diežkovi chytil ho za ruky, aby mu zabránil v ďalšej práci, lebo mu už počalo byť l'úto svojho brata.

Diežka ustúpil na krok pred Jakubom. "Čo to má znamenať, pán súsed? . . . Veď svojej roboty som si sám pánom . . . Musím probovať, či netečie, a aby sa zapučil."

"Ten sud ja kúpim, už čoby kol'ko pýtali zaň," ponúkal sa Jakub.

"A ked' by aj tiekol — i tak vyplatím zaň patričnú summu," doložila Sára.

Diežka pýtal za sud dvetisíc korún, ktorej ceny sa Sára prel'akla. No debnár, ked' si pomyslel na dobrý odpredaj s prvým sudom, ako i na trest, ktorý musel za svoje hriechy Móric znášat', v debnárovi ozval sa ten lepší cit človeka a uspokojil sa i s jeden tisíc korunovou cenou. A že opodial' zvedave začali sa l'udia zastavovat', debnár nad smelým svojím kúskom začínal už i strachom strpat'. No huncútsky tento žart nemal žiadne zlé následky na neho.

Móric Immerblum bol rád, že mu zostala celá koža, nie to ešte, aby sa pravotil so súsedom, ktorý použil svojho domového práva. Ked' mu brat otvoril sud, bol ako dolámaný, pokrčené a gúl'aním dobité svoje údy len t'ažko a s bôl'om mohol si narovnat'. A hroznú túto noc odležal týždeň na posteli. Móricovi navždy odišla vôl'a sliedit' za peknou súsedou, z čoho najväčšie uspokojenie mali len Diežkovci.

Slovenské siroty

Mati moja, kde je apko? kde otec náš milý?
Vari preto tašiel, že sme sa mu znel'úbili?

Tíško, tíško deti moje! Ľúbi on vás všetky:
A prijde zas a objíme milé svoje dietky.

Mati moja a kam tašiel otec starostlivý?
Povedz nám len mamko, či je mrtvý a či živý?

Živý, mrtvý — jako chcete, — nepýtajte sa mä;
Tašiel len kus hen, ta tam, kde — ani neviem sama.

Mati moja a či príjde zas otec náš milý?
Ved' by sme už dobré boly, a vždy ho l'úbily

Prijde, prijde, deti l'úbe, len myslite naňho;
Složte vaše rúčky malé, modlite sa zaňho!

Nejdem bojovať proti Rusom

Jasenné odpoludnie. Popŕcha.

Do naložených vozov priahajú. Na cestu schystaný maršbatalion stojí na dvore kasárne. Pušky v pyramídach, tornistry rozložené.

Zlostný krik, maďarské bohovanie a rev podpitých i žalobný spev smutných ozývajú sa vôkol. Pred kasárňou plač, omdlievanie biednych slovenských matiek . . . Pustia ich, či nepustia do kasárne posledný raz prežehnať svojich synkov? Azda, po prísahe.

Vojakom delia už posledné — patrony. Keď i to bude, rozstúpia sa na Maďarov a Slovákov, odprisahajú a hudba zahrá "Boh žehnaj Maďarovi" a vo vresku trúb pohnú sa s húfom slovenského dedinského národa, ktorý prišiel smutne vyprevádzať svoje nešťastné deti, a s celou ulicou na stanicu, pre parádu hlavnou okružnou cestou.

Janko Vrábeľ, 18-ročný šuhaj-Slovák, tiež drží čiapku, má ju už kopcom, a predsa nemestí sa mu do nej 18 paklíkov patronov; podrží i polu kabáta, poberie patrony a s nohy na nohu vlečie sa k svojej tornistre, hľadajúc očima svojho strýca v oknách kasáreňských chodieb, ktorý s ostatnými vojakmi skryl sa ta pred chviľkovým strmým dažďom. Ale už pretíchlo a Janko ho hľadá ako by mu chcel povedať: "Však mi ich nadelili . . . Blázni! Myslia si, že ja z nich i len jeden vystrelím . . ."

Strýca nenašiel, a tak obracia oči, hľadí, ako zkúsenejší starší vojaci rozkladajú patrony do pása a tesno pod chrbat do tornistry, aby boly ľahšie. Janko prvý raz vidí toľkú hŕbu patronov; plné bedny miznú v rukách vojakov. Ako vidí druhých, i on nepovedome strha papierový obal a nezručne pchá mastných patronov za pás — 60, kam sa obyčajne vkladá len 40. Masť na patronoch sa mu hnusí. "To iste aby guľa ľahšie prenikala telo i kosti," a mysel Jankova zase shrňa sa na istej myšlienke, okolo ktorej už dávno

blúdievala, od uvedomenia si, že je Slovák a Slavian — a Srb, Rus sú jeho bratia, a prvým nepriateľom že mu je Maďar a Nemec.

Holé, mastné patrony vyzývajú čím ďalej taký vzrušený cit, že ledva vládze zadrhnúť slzy . . . Ba ruky sa mu trasú . . .

Schytí nabitý mech na chrbát a znovu hľadá strýca, ktorý, ako slabší chlap, koná službu strážnu a prišiel sa rozlúčiť s Jankom, a teraz, keď by ho Janko najviac potreboval, azda odišiel, ani mu ruky nepodav . . . A on, Janko, má plnú dušu, chce strýcovi čosi veľkého povedať. Strýc kýva rukou, Janko ho zbadá, a ztečú mu prvé slzy. Utre dlaňou, ako kvapky dažďa, a pustí sa hore k strýcovi . . . Strýc sa tiež pohne, ide mu naproti; stretnú sa na schodoch, a Janko objíme strýca a šeptať chce, ale, vzlykom prerývané, hlasno znejú slová:

—Strýčko, nejdem! Nejdem, nemôžem proti bratom ruským . . .

Strýcovi vypadnú slzy, tuho objíma chlapca, tisne tvár k tvári; Janko čuje, ako sa strýc trasie a premáha, sipľavo, zúfale i láskavo šepce mu výrok:

—Tak si, syn môj, o hodinu na šibenici, a mať tvoja zajtra v arešte . . . Bude, že sme ťa my naviedli . . .

—Mať? A prečože by mať . . .? — desí sa Janko.

—Preto, že ti je mať, — vrkne zlostne strýc, usilujúc sa prísť k chladnej rozvahe. — Vravel som ti a vravím: tu máš smrť istú a tam môžeš sa dostať do zajatia; len maj rozum a oči v hrsti.

—A ja nebudem strielať, — vzdoruje Janko, ako decko.

—Strielať, strelíš kam chceš . . . Do neba vysoko, do bratov nemusíš.

—A keď ma zabijú . . . Škoda bude môjho mladého života i tej guľky, že zabila brata, a nie Nemca, Maďara, môjho odvekého nepriateľa, — povedal, ako by chcel upamätovať strýca, čo si doma čítavali, čo sami zkusovali, že Nemci odpierajú bratom Čechom práva plného rozvitia, nám Maďari i právo holého života . . . a teraz máme ísť s nimi bojovať a súkať si pevnejší bič, ktorým nás už i tak, ako otrokov,

šibali a pľuli v tvár našim slovenským materiam, že nás porodily, slovensky hovoriť, modliť učily.

—Ulejú guliek aj na tých dosť, — šepnul strýc a, chytiac Janka za ruku, sviedol ho na dvor, kde už volali: "Maďari sem, Slováci tam. Prisahať!"

—Píš hneď, píš často! — prikázal strýc Jankovi. — Ja už musím do služby. — Aby nevyvolal nové vzrušenie, zaprel cit, i odobral sa od neho rýchle so slovami: — Srdce máš, maj i rozum . . . — a iba po ceste opätoval si polohlasne jediné slová: "S Bohom, synku! S Bohom, synku! Úzko ti je . . . Úzko nám všetkým statočným Slovákom . . ."

Janko pristúpil a ústami prisahal a v srdci zapieral, prosiac Boha odpustiť mu, že svaté meno Jeho berie nadarmo.

Hudba mestom hrá akýsi zúrivý pochod. Hádžu kvety, podávajú darky . . .

Janko sa neobzerá, neberie. Opustiac hlavu, sklopenými očima vari kamene dlažby číta . . . a bôľom stisnuté hrdlo nedá sliny prežrieť, a čím sa viac bráni, tým viac valia sa mu do očí slzy a kvapkajú na nehodnú dlažbu zmaďarčeného mesta.

Už ich ani neutiera.

Janko je v poli, a to v prvých radoch.

Robí. Stoja nad ním, dozerajú.

—Keby tí vedeli, že sme my tu Slováci, iste by sem nestrieľali, — dumá v duši, keď fičia s ruskej strany guľky, alebo keď hvižďí, hučí a trhá sa šrapnel, granát . . . — My by sme tých zákop nekopali, ani drôtov neplietali, keby nestáli nad nami Maďari. Privítali by sme vás: "Zdravstvujte!' a šli s vami, k vám, ako domov . . .

V noci, postavený na stráž, hľadá cestu po nebi a vyratuje si, asi ktoré hviezdy zaviedly by ho k Rusom . . . Už nemá inej myšlienky, iba preč, preč. Tam mu iste povedia "brat," a tu iba maďarské urážanie rodiča, Krista, Boha a prezývanie, posmievanie: "Ty sprostý, ty smradľavý Slovák!" Nemožno už vydržať. Ale vo dne, alebo za jasnej noci nemôžeš ujsť, budú strieľať za tebou; keď je tma, hmla — netrafíš, zablúdiš, vezmú ti život na šibenici, a škoda by ho bolo, keď si ho už doniesol tak blízko spasenia . . .

Ako roľníkovi zem prekopávať, ploty pliesť, hoci drôtené, nebola by ťažká robota, ale uvažuje, načo to; myslí, že na tých drôtoch majú sa zachytávať, vo vlčích jamách prekáľať Rusi. Ako by to spraviť aspoň zle? Slabo zapliesť drôt, slabo zabiť kôl . . . No najťažšie mu je patrony utierať, pušku, bajonet čistiť; to mu prichodí, ako by hneď po očistení sám seba mal tými nástrojmi zavraždiť. I naštekajú mu, i čľapnú ho po tvári, ale Janka to nebolí; pomyslí si, že to trpí za svoje slovenské presvedčenie, za lásku k ruským bratom, ktorých keby nebolo, boli by nás Maďari už dávno zožrali. Ale medveďa boja sa i za ohradou, že raz zodvihne labu i na záštitu našu . . .

Za štyri mesiace na fronte vystrelil Janko na rozkaz 7 gúľ: päť v noci a dve vo dne. No pevne verí, že nikomu neublížily, lebo nemieril, ale obzeral sa, či sa kto naň nedíva, a potom už pustil do výše, že si sám pomyslel, aby mu náhodou na hlavu nepadla . . . O dvoch vo dne vystrelených je istý, že neškodily ani muške. Ako že to bolo?

V noci mrazy, vo dne teplo; steny priekop o poludní sa už rýcaly. Bolo treba čistiť, opletať. Robota vraj, súrna, oficieri poháňali, ako paholci. Všetko muselo robiť, dozerať. Menovite prvé línie mrvily sa ľuďmi, ako mraveniská. Civilný národ musel podvážať koly a haluzie.

Po nebi váľaly sa oblaky, pomedzi ne blyslo kedy-tedy slnce. Zavalení robotou, vojaci ani nezbadali, iba keď — tuliby! — rapoce äroplán. Vyliezali, otáčali hlavy a hľadali ho očima po nebi, ako vždy. V tom už bijú kanóny, štekajú guľomety, liniou letí maďarský rozkaz: "Strieľať! to je äroplán ruský!"

Janko musí tiež pre pušku, i vynesie ju a hľadí, nečujúc, čo komandanti vykrikujú. Velia strielať. Aroplán naoko nízučko, pozvoľna nesie sa nad liniou, ani si nevšímajúc, že sa vôkol neho trhajú šrapnely a letí tisíce guliek. Janko zomiera strachom, že letúň bude sostrelený . . . Od hrúzy nevládne padá na kolená, pritvára oči, aby nevidel toho nešťastia a modlí sa, modlí: "Chráň ho, Bože, zachráň, spas ho . . . A ty leť, ponáhľaj sa, lebo beda ti . . ." a sťa šialený dvíha pušku, vystrelí do sveta raz, druhý raz, aby odohnať

letúňa, a kľačí, zabudnúc sa už i modliť, len srdce sa sviera, dych stavia, slychy trhá . . .

Až keď odvážny letúň dobre si obzrel, čo to tam za shon, a vracia sa k svojím, Janko vzpomenie si, že kľačí; vstáva a ustatý vlečie sa s puškou do zákopy.

No dlho, dlho má ešte pocit hrúzy, akú môže mať človek, vezúci sa strminou na splašených koňoch dolu vrchom sto siah nad riekou a vidiaci, čakajúci okamih, kedy sa už voz prehodí a sletí s ním do priepasti, a jestli sa nezabiješ, to iste sa utopíš v rieke . . .

Pocit smrteľnej úzkusti.

Takej hrúzy Janko viac neprežil.

Oniekoľko dní, za hviezdnej noci, vsač ráno začali Rusi proti honvédskym líniam postupovať. Janko bol na poľnej stráži, v jame vyše hlavy.

Chlapci vťahovali hlavy medzi plecia, lebo ruské guľky pišťaly už blízko a nízko. Maďar kaprál oznámil do telefonu, že Rusi postupujú veľkou silou, že ich nemožno zadržať.

Rozkaz: aby behom po jednom ustúpili. Maďar vyhnal chlapcov z jamy a tí sa rozprchli, každý inou stranou, a stúlení, ako zajačky, bežali, bežali . . .

Janko sa prežehnal, vyskočil a bežal, kam ho oči viedly. Guľky ruské hvižďaly mu poza uši a proti tvári počaly sa trhať šrapnely, zarývať granáty . . . Niektorí kamaráti už revali od bôľu, volali: "Bože môj! Pomoc!" Janka razom ako by bola zem zhltla. Skočil, či svalil sa do starej zákopy. Po chvíli, keď sa už vyššie niesly guľky, vyzrel, či sú Rusi ešte ďaleko. Neboli. Keď sa priblížili na 20—30 krokov, Janko vyhodil pušku, vystrčil hlavu, strhol čiapku a pozdravil Rusom hlasným: "Zdravstvujte, bratia! Ja som Slovák!"

Podbehli traja k nemu, pomohli vyhodiť patrony z mieška i opaska, a prvé bolo zakúriť si. Jeden vrátil sa s ním, nestačiac Jankovi za pätami. Bežali z dostrelu kanónov . . . Odbehli, sadli si oddýchnuť a zase zapáliť, už nie cigarety, ale "papirosy." To bolo prvé "ruské" slovo, ktoré sa Janko naučil.

Tak sa dostal do túženého zajatia a vďačne myslel na

strýca i na to, že čo sa strýc ešte natrápi, kým sa za ním dostane . . .

Janko robí v lese pri dreve s 300 Čechmi a Slovákmi a myslí si, že je to ako doma, v kolibe na Chotárnej . . . Iba že čaj nepodnáša mu mat', ale vojak. Chleba dosť', jedla dosť', dreva zbytkom, so všetkým bol by spokojný, iba ruský tabak ako rasca, viac ho rozsypeš, ako vykúriš . . .

Teraz kamaráti donášajú nové chýry, novinky, že tvorí sa československé vojsko na pobitie Mad'arov a Nemcov. Janko myslí, utvrdzuje sa čo deň väčšmi, škriepi sa, presviedča seba i druhých, že tu by bola príležitosť', ako nikdy: striasť' mad'arské jarmo a dokázat' sebe i svetu, že i Slováci hodní sú svobody.

Vie, že "národ je len tam, kde sa ukáže."

—Keby nám dal Pán Boh všetkým to vnuknutie . . . poslúžiť' raz aj sebe, mali by sme zase svobodnú Československú vlasť' . . .

Váži Janko svoje srdce; no či bude z neho slaviansky brat nielen po srdci, ale i po meči, to má ukázat' ned'aleká budúcnosť' . . .

Nárek za matkou

Mat' moja, mat' moja, za dvoma horama!
Už ma hlávka bolí, čo plačem za vama.

Hlavička ma bolí, len tak pobolieva,
že ste ma mat' moja! malú odumrela.

"Devenka moja! čože za krivdu máš,
Ked' mi v čiernej zemi odpočinku nedáš?"

Čierna zem, čierna zem, pusť' moju maminku ven,
Nech sa mojej mamke horko požalujem.

Kebych sa začala nad hrobom žalovat',
Musela by tá zem nado mňou zaplakat'.

Už sa tá fijalka dávno vysypala,
Už sa moja mater dávno rozsypala!

Vojak kuchárom

Poviete, že všetci vojaci žijú teraz na štátne trovy: jedlo, šata a pláca idú zo štátnej kassy. A ono veru môj Jurek mal vlastnú kuchyňu, keď i dral bakanče a kepeň erárny. A keby ho neboli vsilili do nich, bol by iste radšej prišiel na front vo svojich krpcoch a širici dedinskej, v ktorých narukoval, keď ho, 38-ročného, vzali na vojnu.

Lebo bakanče odrely mu nohy a na šate, čo do prstov chytil, to sa trhalo, páralo, a Jurek svoju "krpčiarku" — ihlu zabudol doma a do erárnej nemohol nitky navliecť.

"A kepeň, akýže to kepeň? Alebo tá čiapka? Nohavice? Trocha prší, už ti tečie dolu strieškou na nos; kepeň — handra: zmokne — neusušíš ho, uschne — tepla nedá; nohavice, pukajú sa na kolenách, párajú v rozkroku . . . až hanba."

Veď Jurek, hoci bol len dedinským pastierom a nemal ani len ženy, háby mal predsa súkenné, ako sa patrí, a huňa po päty mohla prežiť aj starého otca, a keď sa do nej zarútil, bolo mu ani v starej izbe, a toto ti vietor až pod pazuchu duje . . .

"Nuž začože ja mám slúžiť? Začo? Povedzte vy mne, začo my slúžime? Chovaj sa, aj ešte celú kompániu, obšívaj sa, vyhrab si dieru ako krt a rob, hluš, mrzni, mokni a čakaj, kedy ťa z diery vykúria, alebo v nej zavalia . . ."

"Nebude ti treba truhly, Jurek."

"Veď ono ešte ani na tvoju dosky nepília . . ." odhrýza sa Jurek, keď frfre a kamaráti ho huckajú, prekryjú mu niečo alebo i uchytia lopatku, sekeru, začo sa zlostí, že by sa vychytil, keby bolo kam.

Ináče dobrák, vďačný, prajný, ale samotár, ktorý už pred frajtrom nevie, na ktorej nohe má stáť, a oficiera keď len zazre, už zabudne aj svoje meno a uteká, ak môže, do svojej diery, alebo sa doň aspoň chrbtom obracia. Plachý, ako ryba. On je dôverný len s niektorými, ktorých ráta tak asi za rovných sebe v civile. Ale práve preto, že sa jeho neboji

nikto a on všetkých, lezú, po čo komu treba, do jeho diery, ako domov.

"A ty sa tráp, vláč na sebe, kradni . . ." dudre sebe pod nos, keď zbadá, že mu zase niečo uchytili, zjedli.

"Ja vás tu nechám a pôjdem k tamtým"—ukazuje prostodušne na ruské strany—"keby vedel, že ma nezahlušia . . ."

A keď mu kamaráti neodpovedajú, Jurek uvažuje za všetkých:

"Ktože vie, či sú to tiež nie ľudia, ako my . . . Hádam tak veria v Boha, ako my . . ."

"Veď už Rusi hej, ale kozáci, Čerkesi! . . ."

"Aj tí by iste šli domov, keby im povedali, že nemusia tu byť'," vidí Jurek ľudí v ľuďoch a marí sa mu v mysli, že "takto nič po nič" by on nemohol človeka zabiť, iba ak by už ten "takto nič po nič na mňa letel . . ." "I to by som mu ešte hľadel uhnúť . . ."

Toľko z filozofie Jurekovej, ktorý nerád veľa rozprával, nerád myslel, lebo nikdy si nebol istý, čo z toho vypáli a či za najpoctivejší úmysel, slovo, skutok — nevyhorí. A mal dosť iného trápenia: so žalúdkom; tomu vyhoviet' zabralo mu myseľ a celý čas i úradný i svobodný.

Jureka našiel som už v zákope, teraz rok pod jaseň.

Bojov nebolo, vysielaly sa iba poľné stráže a v tyle opevňovaly sa zákopy: bily koly, plietly na ne drôty, kopaly vlčie jamy, zakrývaly zákopy proti šrapnelom. Keď pršalo alebo frkaly s ruskej strany — kde tiež to isté robili, čo my — hustejšie guľky vykladali chlapi zákopy pažiťou, vymazávali okienka-bojnice, opravovali svoje podzemné chlievky a robili i spoločné zemlianky, i bili hlboké pivnice-šachty proti granátom, a tak sa ukazovalo, že tam budeme i zimovať.

Jurek stojí na stráži na kraji zákopy, aby ďalej videl ponad obilie a kukuricu.

"Čože vidieť?" spytujem sa ho na spoznanie.

"Vtáča vše vzbrkne; idú spať, bude večer. A tie pľuhy — myši dusím . . . Kdeže nám vystačia! Nás je veľa a ich ešte viac," ukazuje Jurek akúsi zlosť.

"Čože?" nerozumel som ho.

"Nuž tie zemčatá, vravím . . ."

"A Rusov nevidieť?"

"A kedyže tých vidieť . . . ? Keď ho aj vidíš, nerozoznáš od hliny. Nie. Iba, hľa, ako dymia . . ." ukazuje Jurek na obzor, "tí už varia, a my iba keď sa zotmí . . . Zaťahuj remeň," povedal už viac sebe, ako mne.

"Navaria kamaráti . . ."

"Eh, mne nie; keby im ja . . ."

A skutočne, nezadlho sa ukázalo, že Jurek si je sám kuchárom.

Druhí bývali po dvaja, po traja i štyria spolu v zadných stenách zákopy, v pivničkách, vykopaných od vrchu a zakrytých povalkami, alebo rytých do hlbky s prirodzeným sklepením samej hliny. Prvé boly vyššie, mohol v nich človek zohnutý stáť, v sklepených iba sedieť, lebo ich ťažko bolo prehlbovať a musely byť ryté hlboko, už vo vrstve hliny, pol druha, dva metre pod zemou.

Sedieť a ležať. To Jurekovi stačilo. On sa nastál dosť vonku, v diere chcel iba sedieť alebo ležať.

Dalo sa do nej vtiahnuť iba po bruchu, i to len človeku neširších pliec, než boly Jurekove. Mokrý Jurek vlečúc sa do diery alebo z nej, vyťahoval sa ako tehliar, samá hlina. To ho nemýlilo.

"Keď uschne, omrví sa. A je to zem, a nie lajno," zlostil sa, keď mu druhí vraveli, že je uváľaný, ako "pujško" v kaluži.

Ale keď udrel mráz, zadul vietor, všetci sme Jurekovi dieru závideli. Nám prefúkalo aj na chrbát, jemu bolo ako decku v perinke.

Vtiahol sa, zapchal dieru za sebou snopkom dobre utlačenej slamy, ako zátkou sklenicu, a už nevedel, nepočul, čo sa vo svete robí.

Rozložil ohňa a chystal sa variť, podľa toho, koľko mal času: zemiaky, fazuľu, "gebuzinu" a všetko, čo sa dalo zjesť. Sysel si vraj nanosí zrna do diery, ale môj Jurek bol múdrejší syslíka. Aby sa mu jedno neprijedlo, snášal všetko: zelenú i zaschlú kukuricu, zelenú i suchú fazuľu, bôb, repu, burgyňu, cviklu, tekvicu, kapustu, kaleráb, kvak, mrkvu, petržlen i rascu, a čo by mu neporadila ani najopatr-

nejšia gazdiná. I huby sbieral a svieže piekol, varil i sušil. Najväčšia mu bola bieda o cibuľku, a cesnaka už vôbec nemohol dochytiť. Zemiakov dovliekol na svojom chrbte v tornistre a vo vreckách kepeňa, v rukávach, to by si na páre za dva týždne neodvozil. Sám jedol, dva-tri razy dňom i nocou, nám dával, a vždy mal.

Na čo sa druhí ani neobzreli, jemu sa všetko zišlo: zodvihol hrubšie suché steblo, papeček, halúzku, a kým sme s poľnej stráže domov došli, už mal v tornistre do náručia ráždia.

On totižto tornistru dopoly rozviazal a papeky, halúzky lámal na kratšie a idúcky ponad hlavu pchal do tornistry.

Rozgäjdaný, ošklabný, zablateny, čierny od dymu a špiny, neobutý, lebo bakanče, kde tlačily, popúšťal nožíkom a na slabšie zaťahoval špagátom alebo drôtom — na môj' dušu, nebol ako vojak. Chránily mu však hrdé meno honvéda puška a patrontašky, ktoré mu vše visely, ako bačovi opasok v jaseni.

Zodvihol každú handru, zahodenú vojenskú košeľu, gate, hrniec, plech, črep. Na kýho čerta? Hm, Jurek sošíval vrecká, a keď mohol aj motúz dochytiť na ne, od radosti sám sa usmieval svojej podarenej robote.

A či si takto vší nenaplienil?

To som sa ho neopýtal; ale on, ako dedinský pastier, upásol koľkokoľvek statku i cudzieho i z rodiny, nuž ak sa mu i priplienil cudzí hmyz, on rovnako obhaňal všetok, i svoj i cudzí: chytil sa vše za pás a otáčal na bruchu všetky šaty aj s kepeňom. Pritom aj čosi dudral, ale som nemohol vyrozumieť, ako nerozumieš psíča, keď ho blchy hryzú a ono češe ich a skučí.

V diere pri ohnisku, možno, že vše vylamoval všiam zuby, ako i my ostatní, ale som nevidel, lebo som bol v nej iba dva-tri razy, i to nie nadlho . . . Bolo mi tam "tesno."

A bola i tak len na tri kroky zdĺže, na pol druha šíre a nie výššia pekárskej pece. Predstavte si väčšiu umrlčiu truhlu, do ktorej sa vťahuje živý človek od strany nôh. Po stene kliny a na nich vrecká s tým všeličím.

Na to sa mu nikto nelakomil, lebo ktože bude za dve-tri

hodiny fazuľu, bôb, kukuricu variť, vlastne drevo prikladať, keď ho niet. A potom: v diere bola tma vo dne v noci, iba keď Jurek oheň kládol, rozsvietilo sa.

Chlapi mu kradli zemiaky a drevo, hlavne suché drevo, na podkurovanie, čo ho viac hnevalo, ako zemiaky, lebo že len pre lenivosť nemajú triesočiek. Drevu vydriapal dieru do steny, zaprtil ho slamou pod hlavu a tak ukrýval. Na zemiaky vykopal jamu, vykopal druhú, tretiu, čo znamenalo — koľká jama, toľko zeme vynosiť z diery, a ešte tajne, aby kamaráti nezbačili, že už zase niečo "funduje." A tak, keď mu z jednej schvatli, zostalo v druhej, a keď už "beťára," ako sa Jurek naučil kamarátov-kradošov nazývať, nič nenašli, Jurek pre seba a pre "zaslúženého" mal, lebo keby ich nebol odbíjal, bolo by im vždy bližšie bývalo do Jurekovej komory, ako do riadka v poli, a nebol by vystačil, keď predsa musel službu robiť, ako druhí, a neraz si musel odberať času zo sna.

Keď sa však už oslobodil, to ste mali vidieť horlivosť, s akou sa chytal do varenia!

Zabehol si po vodu, rozložil ohňa, odkryl sopúch nad ohniskom, ktorý vari za tri dni dlabal od vrchu, od spodku, kým sa diery, komín, sišly, a ktorý na noc zapchával hlinenou "babou."

Za otčenáš bolo zemiakov nadriapaných "bachráčik," ako sám nazýval hrniec veľmi úzkeho dna a širokých bokov, v ktorom vrelo v minúte. No, cigáňka by lepšieho neporadila. Jurek hľadel zemčatá čisto bieliť, lebo premývať ich nebolo v diere príhodné. Podlial trochu vodou, obelely samy, sypol soli, rasce, vopchal petržlenovej vniatky, zakryl dienkom, a keď zovrely, sobral šamotinu lyžkou, zemiačky sa dovarily, nebolo ani čo do popola sciedzať, a už sa šírila vôňa nad všetky vône nielen v diere Jurekovej, ale predrala sa i do zákopy, do okolia, ani tymian od oltára po celom kostole.

Raz ma Jurek ponúkol — dva razy som si vzal zemiačik sypký, chutný ako gaštan.

O erárny nápoj Jurek nestál. Čiernej káve nemohol najsť chuti ani s chlebom, ani so zemiakom; nepil jej vôbec. V

čaji bolo mu ľúto "tej kvapky" rumu a vypil ho, iba keď sme mu všetci opätovali, že "ho" — rum badať. K čistému rumu sa Jurek nedostal. Ten obyčajne vypili páni oficieri alebo feldvebli a pisári na kuchyni, ktorí radšej zamlčali, než rozchýrili, že kedy-tedy kuľač do cúgu dostali. Víno bolo Jurekovi "vrbová voda," striaslo ho od neho, ani keby sa bol elektrického drôtu chytil, a tak sa sám odriekol od erárnych nápojov, lebo poctivej pálenky nedali.

Jedlá bývalo: bochník chleba, niekedy len pol a niekedy i len za hrsť sucharov miesto chleba a kúštik mäsa. Polievka nemastná, teplá voda, v ktorej plávaly 2—3 fazuľky, a vše len iba šupky z nich. Z toho vyžiť a na tom robiť nemohol nikto, i chovali sa chlapi zemiakmi, kukuricou a čím mohli a Jurek krome toho zeleninou a všetkym, čo nasbieral.

Ani keby už bol býval v Rusku: varil boršč a šči. Lenže on to volal "gebuzinou," snáď aby — betár — nám zhnusil svoju váru: fazuľu, kukuricu, kvak, burgyňu, mrkvu, kapustu a zemiaky spolu varené, z čoho vyšlo jedno tvrdšie než druhé, ale Jurek schlipol s lyžky i celú fazuľku, i hrach, i kukuricu.

"Keď som prežrel kôstku durandziu, čerešňovú, nesprieči sa mi ani fazuľka, kukurička," a chlípal až radosť.

Čo sa dalo požuť, požuľ, čo nie — "veď ono zhorí" . . .

Do rezervy mal vždy navarených alebo napečených zemiakov. On pri posedení jedny varil, druhé bielil a tretie piekol, aby využil oheň i svetlo.

Za kúštik mastného mäsa dával trojnásobnú hodnotu: svoje mäso, zemiakov, šalku i tabak, lebo Jurek nekúril; ale vari preto viac i stále myslel na žalúdok, a i keď sa z diery ťahal, dojedal posledné, i čo by ako súrné bolo bývalo, nezabudol naplniť si vrecká.

On prvý vymyslel nezrelé divé hrušky a plánky, z ktorých dve nikto nemohol prežrieť — uvariť a tak zúžitkovať.

Keď kedy-tedy nedali mäsa a dovoli zjesť konzervu, to ju Jurek nezjedol, ale delil aj na týždeň do jedla "pre chuť," a vôbec mal "mast'" v neveľkom dvojušnáčku, aj vo troje zaviazanom akýmsi povojníkom, práve ako keď chudobná

mat' zaviaže dievčatko do plachty, ktorá je i jej veľká, a dievčatku dôjde krížom pod hrdlo, popod pazušky na driečik, zaviaže do uzla a konce plachty ešte visia dievčatku na päty. Za peniaze, ktoré dostal každých desat' dní, pochodiac aj tri kompánie, keď lacnejšie nešlo, kúpil čo za 2—3 koruny jednu konzervu a sbieral všetko do dvojušnáčka, tešiac sa, ako dobrá gazdiná, že vydrži s mast'ou do novej, Jurek — do výplaty.

To bola duša jeho kuchyne, ktorú ukrýval, ako drahocenný poklad, a keď sme šli na celý deň na poľnú stráž, nesveril ju ani na všetkých anjelov-strážov, ale vzal so sebou do tornistry na chrbát.

"Keď len ako oriešok, už je iná chut," vravieval, keď ma vše, kaprála svojho, várou ponúkol i z lásky i už aby som zažmúril oči a ho nehrešil, že vytiahol za sebou a na sebe chlp slamy z diery, že nerozumel čistote šiat, pušky, patronov a vôbec poriadku a službe.

Dedinskú robotu: kopat', kresat', na pleci vláčit', to znal a vždy si "opatril" či lopatu, či sekeru, čo by ju bol z tretej kompánie v noci ukradol, keď jeho schytili. Cudzí znak srezal, zatrel hlinou a narezal svoj.

Vše ho, pravda, dochytili, lebo on čítat' nevedel a slabo napísaného mena si nevšimol, iba keď mu ho iní prečítali a tak ho dochytili, čo sa ako spieral a dušil. Bol z toho smiech i zlosť', a Jurek prišiel na nový spôsob: ostrúhal celé porisko.

"A ja sekeru, lopatu musím mat'! Aj pán kaprál, aj všetci len ko mne letíte . . . Ako že vám nevyhoviet'?" kryl sa mi za chrbát.

Ale vojenská služba, to nebolo pre jeho rozum.

Pri pletení drôtov dokrvavil si ruky, dodriapal šaty a vše ho museli z klbka druhí vysnovat', tak sa zamotal, alebo prevaľoval sa povlčích jamách, ktoré sa popri drôtoch razom kopaly.

Ak som ho s očí spustil, už bol v poli "na paši," a za pašou vyšiel vše na kopec, do stráne a, vystrčiv sa — už bily vôkol neho ruské guľky, lebo si mysleli, že ide na výzvedy.

"Tuto mi, ľa, do . . . sa zabi!" vadil sa s guľkami, ako so

živými potvorami, a už ich muselo veľa byť, aby ho odohnaly.

"Oj, veď ty nebudeš vždy sem hľadieť!" zastrájal sa. "By ja uvidel, aby ja taký krásnu bôb neobral. Načože je tu? Na zkazu vyjde. Nikomu úžitku. Poď si ho obrať, keď závidíš!" vykrikoval na rúsku stranu, pravda, na 10—12 sto krokov. A zašiel posbierať v noci alebo v hmle.

Na stráži guliek sa nebál. Iba stúlil plecia, vtiahol hlavu a obstál na najtvrdšom mieste.

"Pôjdem skorej "k nám' 'alebo "domov." K nám rozumel domov, do špitáľa! domov — do zeme, smrť. "Ak ma má zabiť, i tak ma neminie."

Inému chráneniu sa, úkrytom a vojenským regulám nebolo ho možno vyučiť. Ak zavyl granát, šrapnel, otáčal hlavu po nebi, či ho nedozre a keď tresol, stiahol plecia ešte viac, prižmúril oči, a keď cítil, že sa mu nič nestalo, zase tak pomaly sa vyťahoval, ako slimák zo škrupiny. Nebežal, nehádzal sa do priekopy, do brázdy, jamy, nekryl za kopček, na to si nevzpomnel; iba sa sťahoval a prižmúril oči nie viac, ako keď mu raz vyťali 25, vlastne len 16, lebo prvých 9 vraj nebolelo. Tie ani nerátal, keď komu rozprával, že on tiež dostal "ako na mačku volajú ("šestnásť!").

Dostal ich za to, že s dozorného miesta pred drôtami, oprúc pušku o násyp, sbehol popod drôt podať kamarátovi dva-tri zemiačky a na neštastie oficier ho dozrel, a Jurek nevedel oklamať.

"Zaslúžil som," vravel si rovnodušne dobrý môj Jurek. Zasmial sa i oficier, že Jurek rátal palice na dvoje: neboľavé a "štipľavé," a sľúbil, že to už viac neurobí.

Ale čerta nie! Čo si mu zakázal, to už viac nespravil, ale — novú nesprávnosť.

Idem zákopou.

Jurek stojí na stráži, nečuje ma. Puška v okienku-bojnici a pred ním kôpka načistených zemiakov. Mali sme ísť nocou na stráž, chcel sa zaopatriť.

"Veď ja jedným okom hľadím ta . . . A je deň, vedia, že sme tu, neprídu."

"Veď ale to nesmiete, dostaneme obidvaja."

"Nuž teda nebudem," a spratal zemiaky do vrecák a šupky smietol pod nohy, a iste som mu bol v ten deň nemilým, že aj tie musel posbierať.

Ale viac nechystal obeda na stráži.

No o niekoľko dní nový figeľ spravil si s ním oficier. Okríkol ho na stráži, či má čistú pušku?!

"Čistil som ju . . ."

"Ukáž!"

A Jurek podišiel a — podal pušku.

"A načo ma podchytávajú," bránil sa, keď mu leteli na hlavu. "Ja sa druhý raz, na môj dušu, hluchým spravím."

Vyškolený Jurek o pár dní zase pripustil k sebe jednoročiaka fírera a dal mu pás s patronami, že ich má v ňom vskutku 40, koľko má byt.

Smiech, a Jureka páni a zpolovičky Maďari-vojaci vysmievali a poučovali, ako môže byť niekto taký (buta tót) hlúpy Slovák.

To Jureka zase nepoučilo, aby nepodal kadetovi — zápalky.

"Videl som im cigaretľu v ústach a zapýtali zápalky," vyhováral sa Jurek, a tak ani nevedel, chudák, ako vše podbehol do školy, pod jazyk, čím ho naučili takej nedôvere, že keď pozdejšie prišlo mu spolu bývať v spoločnej hlbokej zemlianke, pivnici, chránenej pred granátmi, v noci ušiel do svojej diery, zapchal sa, nespal, chystal do hrnca, kládol ohník a sopúchom načúval zemetrasenie, krik a svoje meno, keď ho volali do služby. Už som radšej sám zabehol poň, lebo služba ho už tak ohlúpila, že mi ho bolo lúto.

"Mohli ma nebrať, keď som im sprostý . . . Ja viem kravy pásť, druhý vie orať, tretí čižmy šiť . . . a múdri, páni nech by sa bili . . . Ja aj dnes pristanem," dudral si úryvkovite, nesmele Jurek, keď som sa raz dva razy k nemu vtiahol. Ale vydržať som tam dlho nemohol, lebo ma štípal dym v oči a v nose vrtal čpavok. Jurek môj mal tam ešte jednu tajnú jamku — len aby sa už čím menej s ľudmi stretal.

Trpko mu bolo, trpko.

Pozdrav vojakom

Letné ráno. Zaprášené slnce umylo sa na svite a teraz, ako sladko prebudivšie sa chlapiatko, úsmev zve na tváre domov i ľudí.

Ulicou ozýva sa spev, aký počuť z úst ruských meršových rôt.

Zastávam a hľadím.

Červeno-modrý-biely prápor veje v povetrí. Široké ruské stuhy objímajú ho po vetre s jednej i druhej strany.

Vetrík ševelí zroseným listím aleí. Všetko sa podníma, i vtáčky so spevom vzlietajú z kríčkov a nízkych halúz; všetkým, i ľuďom i tvorom, ba i mašinám zastáva dych, noha i koleso.

Pred procesiou nesie sa elektrickou iskrou chýr: "Čechi-dobrovoľi! Molodci! Charašo pójut . . ." (pekne spievajú.)

Zalieva ma cit.

O, bratia!

Však, odpusťte, nehoden som vás tak nazvať.

Sišli sme sa na krížnej ulici, nevedome, na prekvapenie. Ja voľný zajatec, do ruského úradu, oni do ruského vojska.

Pozdravujem, rozháňam klobúkom, s krikom sa predstavujem prvým radom a dokladám, že som Slovák.

—I ja som Slovák!

—Aj ja!

—Ja tiež!

Pletiem sa v sbore, objímam a plačem, nepremožiteľne plačem a objímam, od vzrušenia ani nevidím, koho. Viem iba to, že Slovákov-dobrovoľníkov, vdružených v tisíc dobrovoľníkov bratov Čechov.

—Nazdar! Nazdar! — volajú nám Česi, a ja, vypletúc sa z radov, idem popri nich so zvlneným citom, mlčky, nenachodiac slova, prístojného svojej a ich nálade.

"Čo som ja v porovnaní s vami?"

Studom krv udre mi do tvári, že ruské obecenstvo i mňa bude držať' za ich druha, a ja, Bože, ako som ešte d'aleko od nich . . . a odstupujem s ulice na podstrešie.

Mám matičku, ženu, diet'a a do 40 rokov . . . Čo je z toho na vine, že uvažujem? Prečo nestanem medzi nich, veď' mi srdce káže a oni, hl'a, mladí neznámi bratia moji, ukazujú mi cestu. Ich pieseň za vlasť' mi slzy vtisla do očí, hrdlo sa úží, a rozumom predsa uvažujem. Hlava moja vytlená už sopka! . . .

Uvažujem a chytám sa myšlienky, či bych aspoň nateraz neul'ahčil svojmu svedomiu, keby im podal všetky svoje kopejky? Ale smiešny by bol, veď' im nie sú treba; veď' oni, hl'a, celí v zlatej žiare slnca sa kúpajú . . . Oni odriekli sa všetkého, nie len tvojich peňazí. Iba jedna mysel', jeden cit ich nesie, unáša, že ani, povedal by si, nejdú po zemi, tak neslyšný je ich krok. Svoboda národa! Svobodná svoja vlasť'! To je ich vysnívané, ich zasl'úbené bohatstvo. Za to idú boriť' sa i umierať'.

Trasiem sa. Mysl'ou blysne mi: veď' i moja slovenská otčina, sto ráz horšie českej, je Mad'armi zotročená, nesvobodná až do hrobov . . .

. . . A zastávam pred svojím úradom . . . Kročím . . . Zastanem.

—Zdar, bratia! Boh s vami! Vidíme sa ešte, či už nikdy?

Biedna moja mať', žena, decko! Prečo vás mám rád i v otroctve vašom? Prečo t'a mám rád, zotročená zem slovenská? A prečo vás nemám väčšmi rád? až k obeti, až k samožertve, ako všetci títo hrdinovia? Veď' oni tiež majú matky, ženy, deti . . .

—Stydno bude nám, stydno bude tebe! Neprijmeme t'a!...

—To váš hlas, rodina a zem moja drahá? Dobre ho čujem? Dobre ho čujem v kútku svojho srdca? . . .

Ó, Bože, daj mi ho pochopiť'! Oblej mi ním celé srdce i um! Daj, aby, keď' ešte stretnem červeno-modrý-bielý prápor, zastal si podeň a, hoden vás, bratia, s vami zaspieval pieseň o svobodnej československej vlasti!

Nárek matiek a otcov

V malej dedinke prežívam časy vojny. Je mi tu nevoľno, tesno. Rada by utekať do sveta a svoju duševnú bolesť zahradiť, bolesťou tých, ktorí na vojne trpia, sú ranení. Chcela by sedeť pri ich posteli, písať odkazy ich drahým; utierať studený pot s čela . . . Byť pri úžasnom pochovávaní, kde nepadajú hrudy zeme na rakve, ale kde prosto zem a voda vyrovnajú hroby . . . Chcela by sa modliť pri týchto spoločných, opustených hroboch, modliť sa srdcom ich nešťastných matiek, žien, sestér, detí . . .

Moja fantázia silno pracuje, rozrušuje ma; moje osobné žiaľne pocity mieša s pocitami teraz všeobecnými, ale neparalysuje ich, ba dodáva im hlbky i sú mi vzácne. Nedbajúc, že bolia, ďakujem osudu za ne, za príčiny, ktoré ich vzbudily.

Keď ide popred náš domec smutná, vyplakaná žena, (a také sú teraz v dedine všetky) spytujem sa jej: "I vy máte dakoho na vojne?" Niektorá mi ani neodpovie, len kývne rukou, zastaví sa, chce hovoriť, ale miesto toho si utre oči končekom šatky pod bradou uviazanej a ide ďalej.

"Dvoch synov, Bože môj, dvoch synov tam mám," plakala dnes valachova žena, 65-ročná "a už nám i tretieho berú."

V tom krátkom slove "berú" vyslovila celé svoje nešťastie. Ona sa nezamýšľa nad dákymi cielami vojny, nechápe, prečo je vojna — len to vie, že mala troch synov; o dvoch už nevie, či ich ešte má, či nie a tretiemu dnes chystá šaty a koláč. Na lavici je ten strašný vojenský kufrík, kladie si naň svoju zvráskovenú, v ťažkej práci ostárnutú hlavu, objíma ho, ako by pri rakvy sedela, a plače so slovami: "Moje drahé deti, moje deti . . ."

Sme na stanici. Sveta je veľa zväčša dedinského, len tu i tam zbadať dámsky klobúk, medzi vlniakmi, čo je v malých mestách, pri sídení sa obecenstva veľmi charakteristické. Veľký priestor pred stanicou je zaplnený. Čo ešte vozíky

prichodia, musia zastat' d'aleko, nemožno im cestu spravit'. Na stá scén sa tu odohráva a l'udia nebadajú jedni druhých, v láske i žiali sú úplne oddaní svojim odchádzajúcim. Všetci si utierame oči a nik sa neostýcha plakat'. Starí, šediví chlapi vyt'ahujú z vrecák farbiste ručníky, alebo len hánkou si tu i tu sotrú slzy. "Na, syn môj," jeden taký starček podáva peniaz vnukovi, ktorý sa chce hrdinsky chovat' a vše pozrúc na matku, vše na otca, teší ich slovami: "Neplačte, neplačte!" On nevie v bohatých vetách prejavit' cit, ktorý v ňom prekypuje. Za ruku drží 10-ročného brata, ktorý si od očí ani neodtrhá ručník a neprestajne fikave pláče. "Bud' dobrý, Janko, — hovorí mu brat — poslúchaj rodičov."

"Vezmi si, syn môj," upozorňuje starý otec znovu, že drží v ruke peniaz. Vnuk najprv nechce prijat', ale potom ked' si 2 koruny preca položil do vrecka, nevládal sa premôct' a sám plačúc, hovoril: "—Ne—plač—te."

"Či sa ešte uvidíme?" počút' so všetkých strán.

Možno, že nikdy . . . Nekonečnost', hrúzu toho slova som v tejto chvíli pochopila. Voláme: "Do videnia, do videnia," ale v hlase je viac tužby, než nádeje.

"Moje deti," volá otec, "syn môj," matka, "môj brat drahý; môj muž" atd'., každý volá svoje a zvuky tie i s plačom slievajú sa v chaos rozrušujúci, bolestný.

Vlak už hučí, všetci sme splašení, ako keby to bola tá sila, ktorej sme sa báli, a plač je hlasnejší, volanie strašnejšie . . . Ľudia sa socajú, tisnú, ale nik sa dnes nehnevá, všetci sme spriatelení bolest'ou . . .

Za strašného stisku sa vlak preplnil, i na schodíkoch stoja naši milí a ešte bozkávajú ruky svojim rodičom a šepcú: "Ďakujem, odpust'te mi!"

Bozkávanie rúk v sedliackych rodinách je vel'mi dojímavé, to nedeje sa tu nikdy k vôli forme, ale vždy z opravdového citu. Ked' vidíme tvrdých, zrobených l'udí pri takýchto jemných prejavoch byt' nežnými, to dojíma ako najkrajšia dráma.

Svet sa pritisol celkom k vlaku. Lúčiaci si znovu opakujú tie isté, už tol'ko ráz povedané slová: "Ďakujem, odpust' . . .

a s hrúzou cítia a blížiti sa neúprosnosť desného okamihu, v ktorom vlak zahvizdne a urobí koniec lúčeniu.

"Kde si moje dieťa?" počuť volať neprirodzeným zúfalým hlasom. žena jedna uteká popred vlak, rukami rozháňa boriac si cestu a kričí, hľadá si vnuka. Nevie, do ktorého vozňa si sadol.

"Kde si mi, Jožko, Jožko!?"

Škriabe sa na schodíky, ale ešte sa ani dobre nepoobzerala, už beží nervozne k druhému vozňu. Bojí sa, že sa vlak môže pohnúť a ona sa neodoberie od svojho vnuka ešte naostatok; nebude vidieť, kde s kým sedí, či so známymi z dediny a či medzi cudzími ľudmi, neborák . . . I druhí jej pomáhajú hľadať ho, volajú celé jeho meno — ale vlak už píska, hneď sa pohne a stará mať rukami zúfale lomiac uteká sem i tam, ako nepríčetná. Z okien kývajú klobúkmi, rukami, ručníkmi; volajú: s Bohom, s Bohom. Niektorí nadšenci majú malé zástavky, tými rozvievajú a na stanici i okolo stanice najstrašnejší plač a v tom plači volanie nešťastnej starej matky: "Bože môj drahý, ani som si ho nevidela naposled, ani sa neodobrala od neho, Bože, Bože, Bože!" — —

Načo toľkáto bolesť? Či snáď preto, aby si ľudia navzájom poodpúšťali, aby sa duševne sblížili a cítili povznesenými? Kto vie, nech si hľadá uspokojenie!

Ten vlak odviezol dnes večer i jednoho dobrovoľne sa prihlásivšieho 18-ročného mládenca.

Pred týždňom sa povadil s matkou, chytil na ňu sekeru a v hrozných výčitkách svedomia šiel k rychtárovi oznámiť sa, že chce na vojnu. Rychtár netušiac ničoho o duševnom položení chlapca, vysmial ho: "Čože si myslíš, že ťa tam budú oslavovať, že si dobrovoľne prišiel? A či ty vieš, čo je vojna." Ale šuhaj sa nedal prehovoriť len, že on ide, že ide . . .

Keď už potom skutočne išiel cez dedinu, podperený červeným klinčekom, nezdalo sa, že by sa cítil hrdinom. Ani nehľadel na ľudí, čo vybehli podať ruku nešťastníkovi.

Matka s kufríkom na chrbte šla hodne popredku a tiež by najradšej nikoho ani nestretla. So sklopenou hlavou, bez plaču prešla cez dedinu. Ale tam v poli matka so synom, ďa-

leko jeden od druhého, plakali bolestnejším plačom, ako keby žiadnej hrádze nebolo medzi nimi. S takou bolesťou je ťažšie rozchádzať sa, v žiali takého rozpoloženia ducha je čosi, čo otravuje a ničevejšie pôsobí, ako ideálny smútok za drahým človekom, s ktorým žijeme v porozumení.

Na vojnu znovu a znovu volajú. Vše sa niekto odberá, vše za niekym plačeme. Dnes už štvrtý deň, ako slnce začne zapadať, idú chudobné matky po jednej, po dvoch do mesta na stanicu. Na chrbtoch nesú vojenské kufríky v bielych plachtách. Čo majetnejšie, na vozíkoch odprevádzajú synov. I jedny i druhé majú jednak veľkú bolesť. Rekrúti idú všetci spolu, spievajú si vojenské pesničky. Boh vie, či im je veselo. — Akési nepovedomie, otroctvo človek tuší v tom hlučnom speve. Za nimi krdeľ detí, i starších už chlapcov . . .

Spev v diaľke zatichuje; slnce odnieslo už i posledné svoje lúče a tma padá na smutnú zem. V meste sa zapaľujú elektrické svetlá, skoro do samej našej dedinky, hádžu reflex; stromovím šuchoce tichý vetrík i potôčik počuť, v ktorom sa kúpu o vojne ničoho netušiace hviezdičky. Ale ktože si dnes bude cenit' poéziu dedinskej noci? Veď zúfalstvo je údelom všetkých. A preca dve mladé srdcia ďaleko za potokom vinú sa k sebe a v šťastnom povedomí lásky sľubujú si večnú vernosť. Zajtra aj ich rozlúči vojna, ale nekalia si tým svoje nové blaho. V tejto bohatej chvíľke zdá sa im, že dozajtra večnosť majú pred sebou, že ešte moc, moc šťastia pocítia a že teraz keď si priznali vzájomnú lásku, nerozlúči ich ani smrť. A tak v túto noc smútku v dvoch slovenských domcoch bily i šťastím rozochvené, mladé, nevinné srdcia.

Dráhou popri ceste chodia vlaky s ranenými. Dnes bubnovali, aby sa im zanieslo na občerstvenie, čo komu "láska donáša."

Ľudia, nasnášali najlepších jedál a nápojov, ale nič akosi nedojímalo, neimponovalo, iba jedna starena, ktorá z hlineného krčiažka nalievala mlieko a srdečne núkajúc, podávala raneným do vozňov: "Vypite, prosím vás! Vezmite si! I ja tam mám syna . . ."

Za každým hrnčičkom mlieka obľahčilo sa jej ako keby svojho vlastného syna bola občerstvila.

Na dedine sa strhol krik. Počut' volanie: "Janko! Bože môj! Ty si to? Naozaj?" —

Súsed prišiel ranený. ženy ako k modlitbe skladajú pred ním ruky, dotýkajú sa ho, kde ktorá môže, a ich pohl'ady vyrážajú strach i úctu: "Nevidel si nášho Janka? — Nevieš niečo o našom?" Každá má naivnú otázku, ale on sa im nevysmieva, ba skoro im ani neodpovedá a tupým, naveným pohl'adom hl'adí na svoj domec. Práve vybehla jeho žena, uteká k nemu, k svojmu mužovi, plače, objíma, bozkáva . . . On dáva jej vojenský kepeň a misky, aby mu odniesla, a bez vzrušenia tupo, unavene vchádza do vybieleného domca. A čo von ostali, so strachom hl'adia na zatvárajúce sa dvere, na celý dom, v ktorom si sadá na lavicu bledý, z vojny prišlý človek.

Smutné výjavy sa opakujú denne. Jedni odchádzajú, druhí prichádzajú a Boh vie, čo je smutnejšie.

Potom beží žena, lomí rukami, plače. Povedali, že padol muž. Ako bola v práci, tak sa schytila i bosá, že ide do mesta k pánom, že sa ich opýta, že im povie, či sa Boha neboja . . . Zúfale pletla reči a utekala d'alej.

Druhá narieka, že je to nespravedlivost', že jej len 30 KS dali za muža. "Čože je to?" a že ani nevie, kde a kedy zahynul, že keby jej aspoň to vypísali.

Všelijak precit'ujú l'udia svoju bolest'.

Mnoho žien stretáme s vyplakanými očami. Jedna nemá muža, jedna syna, brata, milého . . .

A preca sa zdá, že l'udia privykli na myšlienku vojny. Vlaky ranených už tak nerozrušujú, nebudia tol'ko lásky, ako z počiatku. Alebo snád' bohaterstvo citu každý len svojim venuje, každý sa stará len o svojich drahých?

Od počiatku som vojnu ponímala čiste z humánneho stanoviska. Úspechy ma netešily, straty dvojnásobne bolely. Zdalo sa mi, že hrôzu vojny precit'ujem práve tak intenzívne ako i tí, čo tam majú najbližších, ale mýlila som sa. Len teraz chápem či nechápem vojny, od kedy je tam môj najdrahší človek. Už sa duša nenaplňuje súcitom, pozorovaním cudzej bolesti, ved' žije svoju vlastnú a celý záujem s milionov obrátila na osud jednoho človeka.

Po tol'kých stá rokov šírenia kresťanskej lásky, pri víťazení ducha nad hmotou, ako je možná vojna? Či nemaly by všetky otázky riešiť umom!? Prečo, že ospevujeme kultúru a humanizmus? Prečo čakáme najvyššie veci od rozvoja ducha, keď preca nie duch, ale zbraň má riešiť spory? Zaiste jedinou ospravedlňujúcou odpoveďou môže byť víťazstvo demokratickej idei, ktorá medzi časom sa stala cieľom vojny. Víťazstvo idei, ktorá znemožní všetky budúce vojny, ktorá donesie vyslobodenie všetkým potlačeným...

---

4. február 1943

Tento deň mal by byť zapísaný do historie druhej svetovej vojny. Nám Slovákom a Čechom 4. február 1943 stal sa veľmi významným historickým dňom. Všetky vrstvy slovenského a českého ľudu zaplesaly. Dňa 4. februára 1943 jednotky československej armády krvou na bitevnom poli spojily ešte viac pásky slovanského bratstva s červenou armádou — na úplné zničenie hitlerizmu a fašizmu.

My vrele vítame toto historické podniknutie, poneváč Slováci a Česi prví zo všetkých Spojencov majú česť bojovať po boku slávnej a chrabrej červenej armády, ktorej udatnosť obdivuje celý svet a my s ním.

Mnoho zdaru vašej víťaznej zbrani! My sľubujeme vykonať všetko v našej moci za víťazstvo Spojených národov po boku Sovietskeho Sväzu.

Ďakovací telegram sovietskeho premiera Stalina

Československá vojenská jednotka prispela totiž 100,000 rubľami do takzvaného tankového fondu. Za túto sumu bude kúpený tank pre červenú armádu. — Keď sa Stalin dozvedel o tomto skutku čs. vojenského oddielu, zaslal jeho veliteľovi telegram tohto znenia:

"Oznámte, prosím, vojakom a dôstojníkom československej vojenskej jednotky v Sovietskom Sväze, že ich dar bude použitý v súhlase s ich želaním. Odovzdajte im moje najsrdečnejšie pozdravy."

Na hroboch vojakov

Koľko zostane ešte mohýl, nad ktorými dnes iba sosna kloní svoje vetve a vtáča zapískne, ponad ktorých poľnú trávu šumí iba vietor, ku ktorým dnes nemohol nikto dôjsť na polia šíreho sveta. Ale ako často snášame si pred oči ducha svojho drahých svojich živých, tak snesme si dnes mrtvych svojich drahých bratov a povedzme im, že ševelí nad nimi nie vietor, ale duch ich v nás, že nie sosny, ale bratia klonia hlavy nad nimi a spomínajú ich . . . A keď sa ohliadneme, v duši vidíme, že s nami sú, čo vás domov čakali: matere, otcovia, ženy, deti, bratia, sestry, družky, milé, vrstovníci, priatelia . . . že s nami je ohromný smútočný sprievod 13-milionového národa. Ale akýže to sprievod?! Vyčkávali vás roky, a teraz kvília iba matere, — slz matere nezastavíš — ostatní vážni, smutní síce, ale vzpriamení, hrdí zďaleka na tisíckráť s nami pozdravujú vás v malých bytoch vašich, nesú vence, sypú kvety i tiché slzy lásky a vďaky za to, že ste im dali, čoho nemali — svobody.

Československý národ v slovenskej vetve nemal už tisíc liet — v českej vetve už tiež tristo rokov voľnosti. Tisíc rokov sme slúžili a — nič si nevyslúžili; tisíc rokov sme robili a — nič si nevyrobili; miliony rúk spínalo sa, potoky slz sa lialy a — nebolo nám sľutovania, smilovania. Sedeli sme už v stínu smrti, lebo zlý súsed vyhášal nám svetlá, kalil živé vody, dal mrznúť našej mladi, dusil ducha a — konečne vyhnal nás na vojnu, aby sme sa vyhubili sami. Spustly dediny a mestá slovenské, ožlkol od smútku náš rodný kraj slovenský.

Českých tristo rokov na politickej reťazi rakúskej tiež počítali už za dosť k domnienke, že český lev skrotnul na dvorného psa. Ale lev je i mrtvy levom, a český lev iba snil, sily sbieral, a keď prišiel čas, vstal, skočil, odtrhol reťaz. Od rinkotu zobudili sa i omdlení mužovia pod našim krí-

žom . . . Povstali proroci a verní tisícročiu, krátkej slávy, spoločných bied a nádejí, zodvihli ideál svobody a československej drievnej jednoty čo najvyššie, a národ im porozumel. "Kde žiť nevoľno, tam umrieť svoboda!" Povstali hrdinovia tejto myšlienky a krvácali, umierali za ňu. Ale čo jeden hrdinský čin, čo jedna kvapka krvi, čo jedna smrť, to týždňom, to mesiacom, to rokom bližšie bol národ náš k velikej méte, k svojej vlasti, nad ktorou dnes svieti slnko svobody.

"Čo je svoja, svobodná vlasť?"

"Čo to? pôda, čo chlieb a zlato dáva?" Je i to, ale i "posvätný prach, čo z otcov, čo z bratov pozostáva," hovorí básnik. "A nebe, a hviezdy, a svetlo a teplo, čo v srdci nosíme, čo ducha sýti, bohatí: reč, pieseň, mrav, kroj i byt, deje minulé, všetko, v čom žije národ a kde svobodne prejaviť môže, čo je jeho, čo je sväté, vznešené a krásné . . ."

V tejto, v takejto vlasti svojej krvou vašou sme vykúpení! Akože sa vám odvďačíme? Tak a len tak, keď zachováme dedictvo krvou vašou vydobyté, keď pôjdeme vašou cestou. Silní i slabí? mladí i starí? Všetci! Veď čo je mladosť 20—30 rokov? Mladosť je tá sila, tá mohutnosť ducha, čo Masarykovi, a telesne zmučenému Štefánikovi dávala toho ohňa, do žíl, pod ním zhoria všetky prekážky, strpnu všetky mdloby tela pre blaho a zdravie budúcich pokolení. Toho ohňa nadšenia, toho ducha lásky a obetí čerpajme i pri pohľade na tieto drahé hroby. "Nech ony spájajú, čo svet v nás dvojí — starodávnu našu jednotu a bratstvo; nech ony vlažia, čo svet v nás suši — city lásky k národu a vlasti; nech ony dvoja, čo svet v nás spojuje — egoistické, chlebárske záujmy; nech ony tvoria, čo svet v nás ruší — vyššie ideály, tú spomenutú mohutnosť ducha.

Nečakali, nežiadali ste, no my postavili sme a staviame vám pomníky z kameňa a betónu a železa; ale či to dosť? Bude dosť len vtedy, keď i ďalej vysoko budeme trímať s vašou vierou, s vašou obetivosťou a smrťou vozvýšené symboly, znaky, ktoré vryli a postavili sme na tieto pomníky.

Povedal som: povstali v národe našom proroci. Jeden z týchto prorokov, sokol i lev, Milan Štefánik, už onemel, schý-

lil krýdla, umrel. Ako týchto bratov, ako nás, i jeho niesla túžba do svobodnej vlasti, ktorej svobodu temer za päť rokov na hrudi zohrieval, ktorú pojil kvapkami srdca; citlivé srdce jeho žiadalo si objatia starenky-matky, ale že bol vojakom velikej materi-vlasti, zadusil pre bratov rodný cit synovský; oko žiadalo si viedieť rodnú viesku i hrob otcov, a nevidel ho; Štefánik mohol triumfálne, slávnostne vtiahnuť bránami Prešporka — kde mu pred niekoľkými rokmi — bezbrannému — päť beťarov revolverom a palicou hrozilo ak sa po slovensky ozve — do staroslávnej Bratislavy, ktorá by mu bola na slávu spievala, pod nohy kvety sypala, a on? — pustil do hlavného mesta Slovenska celý národ a prišiel na studenú Sibír, k nám, aby nás otužil, on — telesne najslabší z nás. A keď, ako by čujúc posledné hodiny života, ponáhľal sa nazad, kamže náhlil? Do vlasti? Do Paríža na mierovú konferenciu, aby bratom svojím sibírskym pripravoval cestu minulosti dôstojnú, aby nemocnému ruskému bratovi pomohol k lieku a k drievnej sile, ktorá nám niekedy môže byť ešte na dobrej pomoci . . . A svobodná vlasť objala ho iba mrtveho.

Majme túžbu za vlasťou, veď je to svatý cit, ale majme i silu vôle Štefánikovej a týchto hrdinov, my, ktorí budeme povolaní nosiť meno jeho pluku; majme všetci silu vôle vydržať za každých okolností do pozvania na ďalekú cestu a nezapomínajme týchto mohýl, či na východ či na západ, ktoré nás sprevádzať budú očima vlastného svedomia . . .

“Spite sladko, bratia drahí, v známych i neznámych mohylách po šírom svete, my pamiatku vašu verne ctiť sa vynasnažíme; spite sladko, drahí bratia, my srdcia vaše v prsách svojich nosiť chceme; spite sladko, drahí bratia, my s duchom vašim sľubujeme isť žitím, aby potomok verný vyzdvihol vám obraz nesmrteľnosti v dejinách vlasti i ľudstva a vďačne spomenul si i na nás. Večná pamäť, večná sláva!—”

Chlapci na front

—Smirno! — kričí dežúrny.

—Chlapci, na poludnie sa hýbeme. Aby bol každý schystaný, — oznamuje rotný.

V kasárni strhne sa krik, huk, jasot, spev a každý ponáhľa sa schystať už včera schystané. Ale po pôlminútovom zmätku chlapci sa spamätujú a všetci jedným hlasom, ako deti za učiteľom, zakričia: "My chceme muziku," a už ich beží krdeľ po trubačov.

Pod lipami je spev, hudba, tanec. V okamihu sme podperení poľným kvietím, lipovými ratolesťami, ako na svadbu. Poponáhľajú sa i dievčatá, síde sa ulica i ruskí vojaci, ktorí smutne, nechápave dumajú, ako sa môžeme veseliť, idúc na front.

Obed, a hneď postrojiť sa.

Aby som sa neopozdal, ešte včera som všetko schystal, hneď, ako bolo počuť, že pôjdeme, a že sme nešli, spal som oblečený.

Miešky na chlieb a na patróny nosil som od rána a všetky remence a uzlíky držal si na ume, kde ktorý mám. Teraz v okamihu schytil som na chrbát miešok s prádlom, cez plece šineľ s kotlíkom, a "tatík" bol prv hotový, ako mnohý synok, lebo mne už hudba nohy do tanca netrhá.

Na dvore stali sme do radov. Päťsto chlapcov, ako kvet, vystužkovaných, podperených, i starší, tak prizdobení, sme omladli. Vedľa nás strojí sa päťtisíc rekrútov, ktorí nás budú vyprevádzať na stanicu a nám závidieť.

Postrojenie hotové. Blíži sa plukovník s oficierskym sprievodom.

—Nazdar! — pozdraví, a hromové Zdar! zatrasie kasárňami a okolím. Plukovník povie niekoľko nadšených slov o svobode a velí k modlitbe. Velebné ticho. Pri sprievode našej vlastnej hudby spievame elegickú "Kde domov môj." Na

nemeckom fronte slzil som trpkosťou, tu vzrušením, v ktorom hotový som v tú minútu umrieť.

Zahrmí trirazy "Zdar"! a vychodíme na hlavnú ulicu. Hudba, spev. Sbehnú sa všetky ulice do jednej a hľadia na nás všetkými očami, oknami, dvermi, výkladmi a jako kto môže. Nejednu rotu už vyprevádzali, ale zakaždým vlejeme do nich nadšenia, alebo aspoň zvedavosti. Pozdravujú nás dievčatá, kývajú rukami, ručníkmi, s balkónov, s okien letia kvietky. Kde-tu stoja i ženy pospolité, mladé, staré, azda sestry, matere, a slzia. Plakaly by, keby nám bolo smutne, ale takto iba skryte utierajú si slzy, mysliac iste na svojich . . . My nemyslíme. Aspoň od nikoho nepočuješ slova: mať, otec, žena, sestra, milá, s Bohom! Akoby aj! Veď my ideme o sto a sto verst bližšie k nim, ako svobodní vojaci, a myslíme si, že všetci prídeme, a nemáme sa tedy prečo lúčiť. Naopak. Do skorého videnia! by sme im chceli zavolať cez hory a doliny, a len jedno nás bolí, že nás nevidia. Ako hrdo by im bolo, keby nás videli! Keby milá, žena alebo na pr. tá istá mať i žena videla, že je medzi nami otec so synom, ktorého by na cestu pobozkala prvého . . .

Na stanici čakáme 2—3 hodiny. Nikto nás nestráži, a keď sa pohneme, sme — všetci. Aký to sväzok tých istých cieľov! Slováci sme smiešaní s bratmi Čechmi, a i kde sú len 3—4 vo vozni, necítia sa sirotami, naopak, medzi bratmi Čechmi dýchame odobrenie, nadšenie a všetci sme ako rodní bratia.

Po rokoch zase uhniezďujem sa v tovarnom vozni. Ale aký protivný, ponižujúci mi bol, idúc na front, taký útulný, taký milý mi je dnes. Tak dobre, milo nebolo mi na nehobľovanej doske, iba keď som sa na "doštenáku" viezol na výlet s martinským spevokolom, alebo s Andrejom Halašom na kortešačku o voľbách. To od viery v zdar. Naozaj. Už som robil všelijakú robotu, umom i rukami, ale, chytajúc sa do nej, nikdy som necítil, že sa mi tak zdarí, ako nastávajúca. Mne býval žiaľ, keď som mal zastreliť zajačka, zarezať kura, ale dnes tak mi kypí akási sila v žilách, že cítim v nich pokojnú istotu, že mi nebude ľúto zastreliť Maďara alebo Nemca. Tuhnú mi svaly, myslím si, že sa mi nemôže ruka

zatriasť, nemôžem ho chybiť, na koho namierim. O seba sa nebojím. Cítim akúsi fatalistickú istotu, že nevypadnem prv, kým nezabijem aspoň jedného nepriateľa svobody národa svojho a svobody vôbec.

Míňajú sa dni i noci. Leje sa dážď i hreje slnce. Mimo nás bežia nesmierne ruské polia, čiastočne už skosené, sožaté. Stáda koní i kráv. Hora, háje, lúčiny, močiare, po nich brodí vážny čáp, krúži jastrab, vznášajú sa i sadajú škrekľavé krdle vrán. Nadšenie naše nie je jalové, falošné, chvíľkové. Spev, veselosť neutichujú. Prápormi, vetvami a ruskými i našimi nápismi ozdobené, vozne, celý vlak hovorí svetu, kto sme. Čuduje sa svet. Spev český, ruský a slovenský prizýva bratov jednej matky: zajatci, bratia naši na robotách po staniciach, vidiac, čujúc nás, v otrhanej šate vyskakujú na náš vlak, idú s nami. To je objímania, to je bozkávania!

Už štyri dni jem rozličnej chuti a vône chlieb, bulky, klobásky, višne, ugorky, jafury, raky, ryby, cukrové a mastné pečivá, semiačka slnečnika i tekvice, polentu, svieže mäso, žltú slaninu, jedno na druhé, a prelievam, zalievam, hasím, dusím, osviežujem božským nápojom, slávnym ruským čajom, Ako to všetko vo mne horí! a bez bolesti. K tomu kúrim, ako Turek, a jediné moje trápenie do budúcnosti je, či budem mať vždy dosť tabaku. Machorka mi jazyk štípe, ale môj starý otec kúril vše i zemiakovú vňať, a tej dosť.

A tá jednoduchosť života! Z kotlíka sa človek i umyje ráno na nejakej močarine, i naje, napije. Utiera sa všetko do ruky, o nohavice, rukávy. Ručníkom sú dva prsty a hánky. Tu sa nehnusí bratská, nie by vlastná špina. Mnohé sa robí schválne, aby to bolo "po vojensky."

Čím bližšie front, tým viac vojska, zdravého, ranených, zajatých. I sestričiek. Vojakov hostíme, čím vojak hostí druha — cigaretami.

Idú sanitárne vlaky. Krásne, veliké vozne s červenými krížmi. Ale toto si neuvedomujeme. Lieta aeroplán, — to je niečo! Náš, či nepriateľský? Nezvieme — odletí. Iba kukol na väčšiu stanicu. Jeho šťastie. Nech mám vintovku, srazím ho. To už moja fixná idea: sbiť germánsky aeroplán.

Dochádzame cieľa. Už po ceste a teraz tobôž zdravíme sa

s kozákmi, čerkesmi a jako sa menujú svobodného, smelého ducha ľudia. Všetci nás znajú po chýre. Srdečné je vítanie s ruskými "batalionami smrti."

Posledná stanica. Vystupujeme. Prší. To na požehnanie. Ideme mestom, dedinami s prápormi a spevom. Samé "Nazdar!" a "Urá!" Iba poniektorí "maďarský občania"-zajatci otroci hľadia na nás nevražlive, iní zdržanlive alebo tupo, vyvaľujúc na nás teľacie oči.

Ja idem krásne. 1—15—20 verst . . . Trocha zaostávam, ale idú ešte i za mnou, a tak vyprobúvame nohy a "extra" botky.

Cestou vlnia sa popolavé vojská, hrčia povozy, na rôzne nóty vreštia automobily a vietor halí nás v oblaky prachu, západ pritemňuje figúry i tváre. Na obzore niekoľko aeroplánov, ale nie väčších od vrán.

Večerí sa. Dopisujem na doline v dubovom lese u ohniska. Tu budeme nocovať.

Na "dobrú noc" nesie sa k nám hukot diel, ako nejakých ohromných bubnov, ale hudby ešte nepočuť . . . Vraj zajtra . . .

Modlitba za matku a otca

O Bože! Odporúčam Ti rodičov mojich, Ty sám si mi prikázal a v príklade svojho najmilejšieho Syna naučil, aby som ctil rodičov svojich. Vštep mi uctivosť, poslušnosť a lásku k ním, odplať jim to dobré, ktoré mi tak hojne preukázali, lebo ja niesom vstave jim to odplatiť, daj jim zdravie a dlhý život a hojnosť všetkého dobrého. Chráň jich od nešťastia, od úkladov nepriateľských a od všetkého zlého. Popraj jim, aby som sa k nim zase čím skor navrátil, aby som bol mojim rodičom na radosť a potešenie, aby som sa stal hodným toho požehnania, ktoré som pred odchodom od nich dostal. Bože môj! požehnaj rodičov mojich, riaď a spravuj jich po ceste života k vlasti.

Umrel za slobodu

—Znal si Gábriša? — Padol.

"Padol." Aké krátke, aké významné slovíčko, zvlášte v tomto prípade.

Konečne, všetci dobrovoľníci sme na smrť odhodlaní a všeobecne želame vypadnutého brata viac alebo menej dľa toho, či sa, umierajúci trápil a či rýchle skonal. Od rán umierať — tie rany bolia i nás; razom vydýchnuť dušu — budí v nás akúsi závisť, skrytú túžbu.

Tak rýchle, v minúte umrel i náš Gábriš, a mne ho je predsa tak veľmi ľúto a rád by som mu už teraz postaviť pomníček v jeho rodnej dedinke pod Sitnom.

Pomníček na ceste u Obrázka, niže dedinky, neobyčajný, nevyvýšený, len jeho tenkú, štihlú postavu, kvietok za furáčkou, skrútený cez plece šineľ a vintovku na pleci, tak, ako som ho vyprevádzal na front. Len takého by poznala a pritisla k srdcu jeho stará mamička — vdova, ak ešte žije. Takého by vari poznávala i dedina a i tak, možno, nedôverčive, spytovali by sa ľudia:

"Ale si to ty, Gábriš? Je to on? V akejže si to uniforme? Veď je honvédska inakšia . . ."

"A tvár je jeho, i veľké sivé oči . . . I fúzy mu tam za dva roky podrástly . . . Ale tá šata, tá šata na ňom . . ."

Tak by ťa, Gábriš môj, ťažko poznávali, prizerajúc sa ti v tvár, na postavu, šiat tvojich sa dotýkajúc tí, za ktorých si umrel.

"On je váš Gábriš! Umrel za vašu slobodu!"

To by ich udivilo.

"Sloboda." Oni už nevedia, čo je to. Oni cítia hnet maďarský, ale znášajú ho, ako nemoc, proti ktorej niet pomoci.

"A ty, Gábriš, ty si smyslel pomôcť národu? Ty si sa odhodlal oslobodiť nás hoci krvou svojou? Blázon! Nuž či ty nevieš, že nám už niet pomoci, že nás už Maďari zadusia a že

sme my dnes už ani nie Slováci, ale sami nevieme, čo sme . . . Robotníci na panskom, mad'arskom; otroci bez vzdoru. U nás iba jedna prosba: dovol'te nám žit' do smrti, dovol'te robit' a chlebík hrýzt', suchú kôročku hoci . . . Pot náš nech bude tvoj, môj pane Mad'ar, krv naša za teba, deti naše ber si, a ked' ti taká vôl'a, naprav ich proti nám . . ."

A ty, Gábriš, ty si sa opovážil inak pomysliet', než myslia tisíce biednych tvojich zemkov-zajatcov slovenského kraja? i tam doma dediny a mestá . . .?

Ti si počul o svobode? Ty si to slovo pochopil? Tebe sa jej zachcelo? Sluha, nádeník, bez majetku, bez chalúpky, bez ženy, rodiny, čo si chcel oslobodit', nemajúc ničoho svojho? Pre koho? Ozaj, máš matičku, sestru, a tá má deti, vravel si mi. To si brat, akých málo pod slnkom; ved' o matičke si už roky ničoho nevedel, ani či žije, či už hnije.

Zdravá bud' od Boha matka tvoja, čo naučila t'a tol'kej lásky k slovenskej reči, že si ju nezaprel, hoci by ti to l'ahko bolo bývalo, lebo život naučil t'a i mad'arskej reči.

Za roky si bol v zajatí, písaval si jej všelijakou rukou, len svojou nie, lebo bieda a mad'arská pravda nedaly t'a do školy. Nedôveroval si písmu, adrese, požiadal si aj mňa, aby jej napísal. Ty si diktoval a ja som písal: "Drahá mamička! Tol'ko ráz som vám už písal za tie roky, čo som vás nevidel, aj Zuzke, a neviem, či žijete, či moje karty dostávate a či hádam pre mňa trápite. Ale pre mňa sa vy nič netrápte, ja som zdravý, mám sa dobre, aj čoho najest', aj kde vyspat'. Len som už netrpelivý, chcel by som sa k vám dostat' a sa vám ešte raz pod'akovat', že ste ma vychovali a do môjho srdca tol'ko lásky dali, že by som za vás a za Zuzku aj celú dedinu, aj smrt' podstúpil. O mňa sa nič netrápte, nič nebojte, ja prídem; len vy aby ste boli zdraví a že by vám planý svet neublížil, kým sa vráti váš verny syn Gábriš."

Vrátiš sa Gábriš môj! Slováci, čo im matere tol'ko lásky daly, ako tebe tvoja, prenesú i tvoj prach do rodnej dedinky, za ktorú si sa chystal oddat' i oddal si život.

A že by sa tvoja stará mamička netrápila, ja vše budem jej písat' tento tvoj posledný lístok, čo si mi diktoval pred odchodom na front. A ked' budem na ceste za tebou, popro-

sím dobrého priateľa, ktorý to za mňa robiť bude a tvoja mamička, ak žije bude spokojná o synka svojho, kým nespoja sa vaše duše vo výšinách v nekonečnej láske matere a syna.

A svobodné Slovensko postaví na pamiatku potomstvu niže Obrázka pod Sitnom teba s kvietnom na furážke, s vintovkou na ruke, obráteného na juh, odkiaľ šla naša záhuba, a starká mať tvoja — vyplakané oči — žehná ti na cestu . . . ako by ti bola, hoci s plačom žehnala, keby si bol s tej strany šiel v boj za pravdu.

To bude stelesnená pravda tvojho presvedčenia, za ktoré si hrdinsky umrel, abys bol v národe večne živý.

So spevom do boja

Keby som bol maliarom, namaľoval by som si takýto obrázok:

Po horúcom, suchom letnom dni slnce práve sadá za ďaleký obzor. Posledné luče slepia ešte oči, rýchle sa dvíhajú na stromy, do vzduchu a v riedke biele oblaky. A keď dňom ťažko bolo pre ostré svetlo a páľu rozhľadieť sa, teraz, ako pod ohromným tienidlom, môžeš otvoriť oči a predstaví sa i malebný maloruský kraj.

Slabo zvlnená krajina, samé pole, len kde-tu chlp tmavej zeleni, ešte nevieš, či lesa, či sadov a v nich ukrytých dedín. Žlté skosené polia, strniska, ba niekde ešte lán pozdného obilia, alebo inej plodiny a trávy. Po mäkkých poľných cestách tu sadá, tam dvíha sa prach, ako prebehol obiňim naložený voz (na ňom mihnú sa pestré kroje maloruských žien), alebo idú stáda s paše. Medzitým svetlo rýchle sa tratí, temnejú biele oblaky na západe, prámované zlatými čipkami; i tie si závidia, skrývajú sa a zakrývajú bohatstvo svetla.

Vlnitým krajom vše sa ti obzor rozšíri, vše zúži; ako sídeš do údolia, v ňom blysne sa ti riečka, ktorej toku tak hned neuhádneš, alebo jazerá, s ohromnou trstinou, bielym kve-

tom leknínov, ktoré pred vetrom zakrývajú svoj kalichový kvet širokým listom akoby celý mlynský stav, alebo jazero ožilo a zdvihlo sa.

Doprevádzany alebo nevšímaný pohl'adom nezbytného čápa, vyjdeš na vrštek, a pod úvalom v tmavej zeleni, ako dobre skryté jablčko vo vetvách, tak ukáže sa v nej zlatá makovica chrámu Božieho.

Oblaky na západe oblievajú sa červenou žiarou. Blížime sa dolinou k dedine. Tam sa už zmráka. Naproti vychodia nám banderia, chlapci, dievčatká na okrúhlych malých koníkoch, sprevádzaných žriebätmi. Oči, miesto po koberci banderistu, svezú sa ti po ohorenej nôžke dospievajúcej devušky, ktorá, vidiac vojsko, viac odvádza poslušného koníka krajom cesty, než ostatné deti. Idú na obnôčku a nebudú si rozprávat' ani s Turgenevom, ani s Hviezdoslavom povesti a báje, ale rozhovoria sa o nás. Preto si aj zastanú a uprene hl'adia. Dost' vojska už videly, ale det'om na vojsko hl'adiet' nikdy sa nezunuje. A my ideme so spevom, akého spevu tu ešte nepočuli. Veselý spev slovenský a český.

Vchodíme do dediny. Národ vychodí na predomia, zastávajú. Nášmu veselému spevu dvíhajú sa detské rúčky, nôžky; pokriky, sprievod mládeže; ženy, matere berú na oči zasterky, l'utujú nás smutnými pohl'admi. Niejedna mat' a žena vyronila už zjavne i tajne slzu, ked' sme odstupovali ruskými dedinami poza rozsypaný front.

"Už i vy . . .? Tak už prepadneme . . ."

Počut' hukot diel, krúžia aeroplány, národ pohýbaný, splašený i úplne nedvižný, fatalista. My sme spievali, a ony plakaly, spytovaly sa, či sú d'aleko Germánci . . .?

"Neplačte, mamka, nám je veselo, a Germánec ešte na dva dni cesty, — potešujeme mäkšieho srdca babky a ideme so spevom dedinou.

Na úzkej ceste do bočnej ulice zastane proti nám idúci voz drabinový, aby sme prešli jednou i druhou stranou.

Kto ide proti noci do pol'a? Na voze na prednej ose sedí žena, bosá, vo vyšívanom rubáši, mladá, krásna. Nehl'adí na nikoho, nehybne sedí, ale ja vidím: vel'ké modré oči v plnej okrúhlej tvári blyštia sa jej slzami. Jednou rukou drží opra-

ty, druhou na lone dievčatko s dvaročné, tučnej, červenej, jasnej tváričky, tak vel'mi podobné mamičke. Dievčatko, st'a porcelánová bábka za sklom, nevystrojené, iba krátučký rubášik a vyšívané rukávce. Udivene behá očkami po nás a dvíha ručičky, ako mlade vtáča krýdelká.

Mladá žena nehl'adí na nás. Ja hádam: čo si mohla pomysliet', na koho spomenút' táto mladá mat', ked' videla vojsko . . .? Nehl'adá ho? Či vari vie, že jej muž sa už nevráti . . .? Po líci gúl'ajú sa jej slzy; jedna, druhá sa mi blysne ako rosa na kvete.

Ja videl som plakat', rukami lomit' ženy, matere, ale nikdy nezabudnem tieto dve-tri tiché, tajné slzy a nehybný, hlboký a d'aleký pohl'ad modrých očí, čo nehl'adia vôkol a nevidia najbližšie.

Niektorá slza iste sgúl'ala sa na zlatú hlavičku decka, a ono vyvracia hlavičku a vyjavenými očkami hl'adí hore na mat', potom pozre na nás, detsky razom zvážnie, a nevie, čo začat' . . .

Prešli sme. Obzrel som sa; vidím iba sklonenú hlavu matere. Voz mohol by sa už hnút', ale ešte stojí . . .

Vzdal som sa Rusom

Lesy, kopce, doliny a mláky.

Po nich fronty: mad'arský a ruský; zákopy, pol'né stráže kde bližšie, kde d'alej.

Ako t'a dohnali, zastavili a ty si poznal, že si už na fronte, žiada sa ti do plienu. Ved' medzi Mad'armi nič t'a nedržalo, krome strachu, že sa ti útek nepodarí a srazia t'a; alebo Rusi ti neporozumejú a z omylu zastrelia tiež. Bez pušky zkúsit' útek nemožno, lebo ak sa ti nezdarí, si vyjavený; s puškou sa blížit' — vyvoláš pochybnost' na ruskej strane . . . a slovanské svoje srdce nemôžeš im poslat' závdavkom.

Sú to muky pre statočného Slováka: mlčat', pretvarovat' sa priatel'om Mad'arov, ked' duša ich nenávidí, ako hriech; chce sa vysvobodit', preniest' sa do Ruska, kde l'ahším sa ti

zdá po boku Rusov dobrovol'ne obetovať život, než ho utratiť medzi Maďarmi, hoci len náhodou.

Dňom ujsť nedá sa vôbec; vidná noc je tiež neistá, tmavá noc ešte viac, lebo hustnú stráže, l'ahko zablúdiš a podídeš ku klepcu.

Robíš službu a zapamätať si chceš každý chodník, kríček, strom, kopec, dolinu, jarček, výmol', prikrytie so všetkých strán, a keď sa už zabývaš myšlienkou celé dni a noci, keď sa ti už vidí, že máš cestu ako na nit'ke a len posledné drobnosti uvažuješ, snáď si už kroky vyratuješ od punkta do punkta, ktorými ti utekať, ktorými sa vliecť, kde ti čakať, kde ti už bude prichodiť volať — razom sa ti vidí niečo nejasným, utvrdzuješ sa, pochybuješ, sberáš sa i zostaneš— ujasniť si ešte tú i druhú okolnosť . . . Už si zmätený.

Pôjdem zajtra, pôjdem potme, pôjdem v hmle, pôjdem v daždi, chumelici, za hviezd . . . a trápiš sa týždne, mesiace, kým sa ti podarí dostať sa do plienu.

—Všetci odbehli a ja som zostal, — rozpráva priatel'. — Zostal som v jame na pol'nej stráži, keď nad ránom, v hmle, blížil sa k nám silný ruský oddiel, vlastne frkaly ešte len gul'ky, a nám telefonom bolo naložené odstúpiť na hlavné pozície. Zostal som v okope posledný, ale predsa som vybehol a bežali sme nazad, pol'om, ako zajace, spolu i oddiel'no. Dobehol som k opustenej zákope. Dosť! Nohy ma už nedržaly, zákopu netrúfal som si už preskočiť, skočil, či svalil som sa do nej. Dušou mi šla úzkosť i potecha. Dnes, azda dnes . . . Ak Rusi dôjdu, vezmú ma; ak zastanú, tu zostanem zase len medzi nemeckým a ruským frontom; ak nemci podbehnú, tu ma najdú a možno mi uveria, že som ďalej "nevládal," a možno mi uvidia do duše, že som sa vzdať chcel. Čo bude so mnou? Dnes už môj posledný deň? a či nový život?

V tom začnú biť nemecké kanóny. Práve okolo mňa sa trhajú šrapnely i granáty. To iste na priehradu nastupujúcim Rusom. Trasie sa zem so mnou. Nad hlavou sa mi blýska, vôkol prší olovený dážď, vstávajú čierne stlpy zeme. To nič, iba oči prižmurujem. Teraz alebo ma zabije — koniec, alebo ma Rusi vezmú; ale Maďari čakajú v zákopách, preto

striel'a artileria. No naplašený si smrt'ou, vidíš jej šatu v čiernom stlpe zeme, cítiš, ako blízko cerí tu zuby. Trasieš sa, nevládeš sa na nohy zodvihnút', len kl'ačíš, krčíš sa po každom tresnutí, do myšej dierky by si sa vopchal, na prášok obrátil, a ked' si ušiel Nemcom, tu t'a najdú Rusi a zabijú t'a — vzniká strašná myšlienka. Zprvu pomyslíš na ženu, na mat', potom zabudneš i na to, nemyslíš na nič a stávaš sa hoviadkom, tupo čakajúcim nôž, ruský bajonet . . . Len kde mi ho pichnú . . . ? Už ho cítiš, zabolí t'a v srdci, svalíš sa, v zákope blato, vál'aš sa po ňom, griežďiš rukami, chytáš sa breha, oči vysadly z jamiek, hl'adíš a nevidíš, dvíhaš sa a padáš . . . tvárou do blata. Na okamih precítneš, zopreš sa rukami, zodvihneš a dôjdeš zrakom ponad zem, na ruskú stranu. Zmeravieš od útechy a hrúzy. Grimasa smiechu i plaču skriví ti tvár. Nad sebou zazreš ret'az ruských vojsk, rozoznal si tváre, pušky opreté do prs, stretnú sa ti oči, i vtiahneš hlavu, zavreš oči do ruky, aby si pomyslel, či sa prežehnat', či sa mrtvým spravit' . . . Cítiš dupot nad sebou, zbadali t'a. Otváraš oči, gestom krest'ana, ale iste už i pračloveka spínaš ruky: — Nezabite ma! Ja Slavian! — A keby si sto oči mal, všetkými by si hl'adel na dlhé, tenké štyky, ktorý ti je najbližšie . . .

—Prečo že zabíjat' . . . - Nebojsjia, — a vojak spúšt'a sa ko mne do zákopy. — Vyhod' patrony. Davaj papirosy, — a ja neviem, čo skorej, ale predsa, ako fajčiar, dohádam sa a zapálime si prvú cigaretu.

Slovenčina

Slovenčina krásna, Ty si hviezda jasná.
Na oblohe mého života časného.

Slovenčina drahá, Ty si prameň blaha
Srdcu slovenskému, národu vernému.

Slovenčina zlatá, Ty si nadej svätá,
Na odplatu zemskú, aj slávu nebeskú.

"Batalion smrti"

V tom Zvolene keď' ma odobrali,
Moje nôžky smutne tancovaly.

Takto si spieval rekrút doma. Ako je to, Bože, všetko inak tu!

Oblečieš ruskú rovnošatu, vstúpiš do radu a — nevieš kráčať'. Ruský krok je voľ'ný pomalý. A keď' nevieš kráčať', tobôž, nievieš vintovkou narábať'. Veď' sa ruská vintovka nosí na ľ'avom pleci a bez remeňa. Nevieš "na plečo," nevieš "k noge," — nevieš nič. Si znovu rekrút.

Ale nie ten umučený, uplieskaný, nešť'astný rekrút maď'arský, v ktorom napínajú všetky žily, no voľ'ný, bez pohany a planého slova. Ruské "smirno" je len asi, ako keď' sa v shromaždení zavolá "ticho!" Učíš sa la'hko, hrave, a už to slovanské "na plečo" zelektrisuje ť'a, a učíš sa s takou chuť'ou, ako by už to samé vyhrávalo svobody národu.

Cez deň by si chcel všetko vidieť', všetko vedieť'. Len patrony, bomby, a zajtra by si už šiel nemecký front prerývať', aby čím skorej dostať' sa na hranice svojho národa, ako by ť'a tam čakal, všetok razom videl a ty hrdo mohol si mu pozrieť' do očí.

Ale to nejde tak valom. A troška ti chcú dať' aj vydýchnuť'. Ja som za dva dni nič nerobil, iba sa spoznával s bratmi, a len na tretí deň som sa dostal do prvej služby — v kuchyni zemiaky škrabať'. Neškrabal som ich už aspoň 30 rokov, ale šlo to; iba že oškrabaný zemiak ostal mi v ruke ako zem a palce som mal, ako keby zelené vlaské orechy bol lúpal. Myslel som si pritom na detstvo a na nášho hrdinu, dra. Milana Štefánika, ktorý vraj tiež vstupil do francúzskej armády prostým vojakom a službu začal — škrabaním zemiakov. Dnes má najvyššie vojenské rády za chrabrosť'. "Či si ja kedy zaslúžim aspoň najnižší?" myslím si tajne v duši.

Po týždni som už dostal službu — "dneval'ného," to jest strážil som dvere na kasárni, a keď sa blížil rotný komandír, aby dokázal, čo už viem, zreval som do kasárne "smirno"! Bol som hrdý, že moje slovo čuje už 300 mužov, ale usmiaty rotný ma hneď sbil s nôh svojím "vol'no." Bolo po sláve. Aby ho aj s bratstvom! Dnes nikto nikomu nerozkazuje a všetci — poslúchame druh druha.

Teraz mám zase novú službu, a ešte vyššiu; strážim sklady. šesť zapečatených zámôk! Postál som už 4 hodiny, stojí druhý a ja vám píšem. Mrzelo ma,—čo je za zámkami? Strážim, a neviem čo. Kúriť nesmiem, teda si domyslíte, aký som ja už dôležitý človek v armáde! Budem stáť i v noci. A dostanem "ostrý." Už teraz na to myslím, aký budem smelý!

Sbierajúc po pamäti myšlienky a zkúsenosti svojho dvatýždňového vojenčenia, čo hodina — to novina; ale najvýznamnejšie dni boly tie, keď sme sa hlásili do maršovej roty, potom do úderných batalionov, — keď priletel telegram, že naši chlapci boli v nástupe ruských vojsk prvými a oslobodili vyše 3000 Čechov a Slovákov. Akí vďační byli naši bratia, otcovia, to dokázali hneď tam. Mnohí sa vraj zvrtli a pálili na tých, čo národu nášmu už od vekov záhubu chystali.

Ja mám ešte aj iné sviatky, o ktorých verejnosť nevie. Sú to chvíle, keď prichádzajú noví dobrovol'ci a ja, pletúc sa medzi nimi, stretám sa s rodákmi Slovákmi. Od Bratislavy až po Zemplín, od Oravy až po Nový Sad zastúpené sú mestá, dediny, niektoré i viac dobrovol'níkmi. Ba i Čaba chytá sa za starý slovenský koreň, a ja som presvedčený, že nezadlho nebude slovenskej obce, z ktorej by nebol aspoň jeden dobrovol'ník. Aký krásny je tu Spiš, Šariš, bratia, čo boli v Amerike! Ale všetko pekní, nadšení chlapci. Odušenenie — len obliecť a vintovku, už by každý chcel na vraha Nemca a Madara. Temer každý má nejakú vzpomienku, najviac: pokuty, arešty za slovenské pesničky a zauchá, znevažovanie a týranie na nemeckom fronte. Učíme bratov Čechov slovenské pesničky do kroku. L'ubia sa im, spievajú až milá vec. My sa zase učíme české národné i sokolské, a je nám veselo, ani na majálesi školným deťom. Odetí, sýti, čistí, spev, hudba, tanec. Na boj každý, na trápenie, na smrť nikto

nemyslí. Všetko si to hovorí s najpevnejším presvedčením: "Až sa dostaneme na Slovensko . . ." "Až do Prahy přijdeme . . ." Netrpelivosťou kypí každý, a včera prišiel, dnes by už šiel s "marškou." Zapisujeme sa do "batalionov smrti," ako keby sa bolo zapisovať do "batalionov večného života a mladosti."

A či je nie pravda, či naši chlapci, ktorí vypadli, či nezapísali sa večnými písmenami do nesmrteľného života?!

My ešte nevieme, ako obstojíme, oni však už každý prežil svoju smrť. A smrť svoju prežiť, to je najvyššie, čoho človek dosiahnuť môže.

Keď zahrmia delá, orol zaveje,
Za svobodu milú kto krv vyleje,
Pred ohnivým drakom kto vlasť zacloní:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Modlitba za vlasť

Buď milostivý, o Pane, krajine našej, odvrať od nej a národu našeho všetko súženie a zlo. Požehnaj dedictvo svoje, opatruj a osvecuj ľud slovenský v Teba dúfajúci! Daj, aby čnosť, pravovernosť, mravy a statočnosť u všetkých stavov panovaly, oddiaľ škodné blúdy a rozpory, udeľ nám pokoja a kvetúceho blahobytu. Vo vláde nech panuje múdrosť a spravodlivosť, u vyšších stavov šlechetnosť a vlúdnosť, v dome hospodára miernosť, pracovitosť a spokojnosť. Daj kňazom dar rozumu a pobožnosti, naším predstaveným ducha lásky a úprimnosťi, bohatým milostivé srdce, chudobným trpezlivosť, rodičom dobrú výchovu svojich detí, poslušnosť a naučlivosť. Obdaruj našich starcov dobrou mysľou a útechou a našu mládež úctou naproti nim. Požehnaj našim prácam, oddiaľ sebectvo a márnu ziskuchtivosť, nech jedenkaždý v tichej bezpečnosti koná dielo povolania svojeho. Smiluj sa nad ľudom slovenským, o milosrdný Bože.

Vzpomienka na maminky

Prvú nedeľu v máji zasvätili sme v Československu našim maminkám. Vtedy s láskou a vďačnosťou v srdci prinášavali sme im kytôčky, aby sme takto aspoň raz v roku poďakovali a prejavili svoju vďačnosť za všetku lásku a pečlivosť, s ktorou nás maminky vychovávaly. Ako sa oči maminiek zažiarily alebo zalialy slzami radosti, tie oči — nám tak drahé. Ako sa rozjasnily ich tváre a vyhladily aspoň na chvíľu vrásky starostí v úsmeve uspokojenia nad tým, že sme—čo aj len tou malučkou kytôčkou — prejavili svoju lásku a vďačnosť, že sme nezabudli. Bývaly to ozaj krásne a šťastné dni.

A nezabúdajme ani dnes, keď ďaleko v cudzine, často celkom sami, máme svoju maminku doma, kde jej nemôžeme priniesť ani len malučkú kytôčku narciziek, ktorých je tu po lúkach plno. Myslíme zato na ňu ešte s väčšou láskou a posielame jej ešte vrelšie želanie za tú všetku jej pečlivosť a starosť v nádeji, že v následujúcom roku jej podáme kytôčku z naších lúk a zahrád, že pohladíme jej tvár, ktorá po dlhom čase sa zase usmeje a oči opäť sa rozžiaria.

Dnes, naše drahé maminky, spomíname na Vás aspoň s našími básnikmi, ktorí toľko veršov venovali Vám.

V Anglii, prvú nedeľu v máji

Svatba na dedine

Máme na mysli svadbu na dedine, nie v meste. Tá mestská nie je zaujímavá, nič na nej zvláštneho niet. Mestskí svadobníci dajú sa vždy odfotografovat', kdežto na dedine pre tento luxus niet času, vôle ani peňazí. Keby naši dedinčania držali na mestské talafatky, dávno by d'as odniesol sedliacke majetky. Ale o tom potom!

Brezovské porekadlo jedno vraví: "Zd'aleka kradni, zblíska sa žeň!" Azda by v tom bolo kus praktičnosti, lebo ked' sa kto žení nie z rodnej obce, tým väčšie je výkupné, ktoré musí platit' mládencom v tej obci, odkial' si bere mladuchu. Oni si reklamujú odbytné, lebo im vzal prespolný dievča. Zvyknú zpravidla hned' za kostolom pretiahnut' cez cestu ret'az, nepustia d'alej svadobníkov, kýmkol'vek sa mladý manžel nevymení, to jest — vyplatí v hotovosti odbytné mládencom — domorodcom. Výška odbytného závisí na bohatstve mladuchy, ale skôr ešte na mladomanželovom, lebo ten musí byt' vždy gavalierom a iste si svoju ženu cení nadovšetko. Dakedy nie sú mládenci spokojní s výkupným, akého sa im dostane a reklamujú si vyššie.

Svadba je v dedine nevšedná udalost' a dobré mravy kážu, aby svadobnú večeru nasledovala tancovačka bud' v dome nevestiných rodičov, alebo v obecnej krčme. Na to sa mládenci najväčšmi tešia a čakajúc tento okamžik, ponevrievajú sa už skoro po smrku okolo svadobného domu, kde sa im vše dačoho ujde, či už zajest', alebo zapit', ked'že všetkých mládencov nepriam možno pozvat' na svadobnú hostinu. Ked'že naši dedinskí mládenci nie cmar, ale krv majú v žilách, to sa vie, že sa nemodlia počas takéhoto zevlovania okolo svadobného domu, ale sem tam zrobia aj nejaký fígel'.

Nasledovný prípad stal sa v dedinke pri Seredi n. V. Zub času ohlodal sochu Sv. Jána, za dedinou stojacu, natol'ko, že sa rozpadla a preto si jej súčiastky odniesol do svojho dvora

sám starosta, hotujúc sa zaviesť medzi občanmi sbierku na jej zreštaurovanie. Tento starosta — obecne rychtárom nazývaný, vydával dcéru. Novopečený jeho zať nebars sa štedrým ukázal, keď mládencom vyplácal "výpalné" za svoju nevestu a tí mu to veľmi zazlievali. Ký div, že večer ani starí svatovia, ani sám rychtár nemohol uspokojiť rozhorčených mládencov, vystrájajúcich po dvore nezbedy a rodiacich kúsavé poznámky na mladých a tiež na celú svadbu. Ktorýsi z nich lapili sa do súčiastok sochy sv. Jána, pod kôlňou ležiacich, složili ich na prostred dvora a teraz ešte s väčším úsilím začali strúhať vtipy a poznámky na svadobčanov. Čakali, aby títo videli výčin mládencov a hnevali sa na nich.

A nemuseli dlho čakať. Vybehol na dvor sám otec mladuchy, rychtár — v plnom povedomí svojej aj úradnej vážnosti a autority, ktorú musia rešpektovať aj nezbední mládenci. Tma bola ani vo vreci, ale nie taká, aby človek na blízku vzdialenosť nerozoznal aspoň obrysy postáv a väčších predmetov. Rychtár, chlapina ani Jánošík, mal už niekoľko kalíškov "domavareného" v žalúdku, vykročil majestátne na nálep a orlím zrakom pátral vo tme, kde by ktorého šarvanca za vlasy lapil a uvoľnil vo vzduchu visiaci pohlavok na jeho strapatú hlavu. Lenže chlapci sa rozbehli a z bezpečnej vzdialenosti čakali, na kom, či na čom vyleje si hnev čeľadný otec, pán rychtár.

Zahromžil pán rychtár, ako sa na dedinsku vrchnosť patrí a nelapiac ani jedného nezbedníka, už-už sa chcel vrátiť medzi svadobníkov. V tom ale preca zočil na dvore tieň nejakej postavy, ktorá tam nehybne stála, sťa na vzdory, lebo veď pred rozľúteným zrakom pána rychtára, v dedine aspoň taký význam majúceho, ako je u pluku plukovníkov, — uteká všetko, čo má nohy. A tento votrelec tu stojí vyzývave, ani sa nehne.

—Počkaj len! — povie si nahnevaná vrchnosť, pľuje do rúk na guráž a mieri pádnymi krokami rovno ku postave. A neobzerajúc sa na pravo, ani na ľavo, ba ani sa len nespýtajúc, čo tu hľadá — rozohnal ťažkú mozoľovitú ruku a takú facku vylepil postave, že sa bez hlesu srútila na zem.

Rychtár razom vytriezvel. Ľakol sa prevelice, myslel, že azda prizabil človeka. Naľakaný bežal do izby, medzi svadobčanov, sotva dechu popadajúc. Tam splašil celú spoločnosť, aby išli pomáhať, azda ten človek nie je celkom zabitý, snáď ho možno priviesť k životu. Mladoženícha posielal do mesta po lekára . . .

Svadobčania vybehnú na dvor s lampami, aby zistili, čo je s nešťastníkom, ale tam ich zpoza plotov vítal ohromný smiech a aplauz mládencov. "Rychtár zabili svätého Jána a prídu do pekla!" kričali. — Máme to hrdinu rychtára . . . ej, veru máme! Rychtár a svadobníci nevedeli, či sa majú smiať, či hnevať. Podrychtár však mládencov uspokojil novším počastovaním, ale po dedine i okolí sa skoro rozšírila zpráva o "vražde," akej sa pán rychtár dopustil na bezbrannom svätom. Následok toho bol, že rychtár sa skoro zatým vzdal úradu. Na tejto dedine ale ostala príhana, že jej rychtár zavraždil svätého.

Oslava slobody

Hej, hudba hrá, hudba hrčí, poďme ta von odrazu!
Aby sme sa dostavili na tvár deja zavčasu.

Hľa! mesto je ozdobené, prápormi a vencami,
Ulice sa ozývajú zápalnými heslami.

Z očú množstvu radosť blýska, sviatkujúci šumí ruch,
Každý chveje sa v nadšení, čo nám skytol časoduch.

Na námestí hlas rečníkov hučí, zuní, leje slasť,
Povzbudzujú a učia ľud, by miloval drahú vlasť.

Láskou touto nech aj horí srdce naše vždy a vždy!
Aby našu vlasť nežraly nepokoje a vady.

Či naša hruď nemá plesať v žiare tejto pohody?
O, hej! bratia, sestry teraz slávime deň slobody.

Hrdinské Rurké vojská

Sledujúc vojnové zprávy z východného frontu, kde ruská armáda pozdlž takmer 2000-míl'ového frontu prekonáva temer nadl'udské boje, vidíme, že sú to ruskí vojska, ktoré doposial' zdolaly najväčšie nápory germánskych hord v tejto vojne a vykonaly, čo nikdy doposial' žiadna armáda na zemeguli nevykonala. Ukázaly takú heroickú odvahu a hrdinskosť', že radioví komentátori nenachádzajú dostatočných slov aby mohli sa vyjadriť' a povedať', čo o tom boji treba povedať'. Áno, na tento čas je to ruská armáda a l'ud, ktorý sa teší obdivu celého sveta.

Preto zasluhujú si úcty a pochvaly. Sú naši spojenci aj naši slovanskí bratia, ktorí hrdinsky bojujú proti najväčším trýznitel'om a vrahom celého civilizovaného sveta. Tie strašné boje sú doposial' vedené na území Ruska, kde sú zničené na tisíce dedín a miest. Miliony l'udí sú bez prístrešia, hladní, otrhaní. Len si predstavme to hrozné utrpenie, ktoré ruský l'ud musí prežívať'. Tam zomierajú nielen vojaci v zákopoch, ale hynú aj dietky v náručiach matiek, matky synov, ženy mužov, ktorí bojujú na frontoch. Bomby zničily domy, státisíce rodín potuluje sa bez prístrešia. Zápalné bomby zničily majetky, z ktorých len popol zostal. Áno, taký je dnes obraz ruských zemí, kade sa prevalily germánske hordy.

Dnes tvrdá päsť' a odhodlanosť' ruského mužíka dokázala celému svetu, ako treba bojovať' za otčinu. Áno, ruský l'ud je jednotný, ako jeden muž a za svoju vel'kú Rusiu stojí pevne, odhodlane, ako múry hradné.

Hrobári a pohrebníci

Hovorí sa, že "remeslo má zlaté dno." Azda to platí aj na remeslo funebrácke, a či malo by platiť. Slovo "funebrák" nie je slovenského pôvodu, lež latinského od slova "funus" = pohreb, ale sa ho užíva obzvlášť v zemiach zamoravských a u nás, na Slovensku, začína sa iba ujímať so vzrastom pohrebných spolkov a podnikov. Priliehavý slovenský názov pre funebrákov by bol — pohrebníci. Po rusky sa volá "pochoronščik," od slova "pochoroniť = pochovať.

Skutočných funebrákov — tak, ako ich širšia verejnosť pozná — vidno na Slovensku len vo väčších mestách ako zamestnancov pohrebných podnikov, ktoré pre nebožtíka nielen rakev, lež aj doprovod do matky zeme alebo do krematoria obstarajú. A to sa vie, že nie práve za najlacnejší peniaz, lebo pri smrti a pri sobáši sa nik nejedná, lež platí, čo mu je narátané.

V prítomnom svojom pojednaní mám na mysli tých funebrákov, ako ich poznáme na slovenskom vonkove, po dedinách a menších mestečkách. Sú to vpravde stolári, ktorí zhotovujú rakve, a hrobári, ktorí odumrelého spoluobčana nášho, alebo občianku — rukolapne uložia do matky zeme a zasypú neľútostne hlinou. Pohrebny sprievod, ako ho označuje Francúz slovami "la pompe du funebre," na vonkove neobstarávajú praví funebráci, stolár, ktorý rakev dodal, nie vždy doprovodí mrtveho svojho klienta na cintorín. Táto funkcia v tom francúzskom slova znení pripadá zpravidla hasičom, ak bol nebožtík ich členom, cechom, ako je tomu na Brezovej pod Bradlom, alebo uniformovanému členstvu telocvičných spolkov, odhliadnuc od prvotnej asistencie duchovenstva cirkvi, ku ktorej nebožtík patril.

Hrobári zakončia reálne akt pohrebu. Za detských čias mojich hrobárom u nás bývali ľudia, ktorí sa radi dívali do

pohárika, ale nie prázdneho, lež vždy plného pálenkou. Dakedy sa stávalo, že niektorý z nich pri otvorenom hrobe nevládal stát' na vlastných chodidlách a potáčal sa, až ho musel kňaz upozornit', že rakev do hrobu nesmie on spúšt'at', lebo sa doň zrúti. Tu potom niektorý ochotný člen pohrebného sprievodu lapil sa provaza a pomohol rakev uložit' do hrobu. Hrobári bývajú súčasne aj hlásnikmi a zvoniarmi v dedine a v menšom meste. Ked' treba, zastanú aj funkciu pohodného-šintra. Po roku aktívnej hrobárskej činnosti každý hrobár vie, že pri ktorom slove duchovného, alebo verši kántora — má byt' rakev spustená do hrobu. Vie to aj vtedy, ked' by v obci bolo viacej cirkví. Naučí sa tomu. Hrobári sú zpravidla obecnými zamestnancami a preto si nárokujú právo či povinnost' íst' na Nový rok "vinšovat'." Tu idú rad-radom, po všetkých domoch a rodinách a vinšujú mnoho št'astia v novom roku. To sa vie, že každý ich obdaruje, lebo, prosím pekne, hoc živnost' hrobárska nie je nikomu vítaná, jednako úcta k mrtvým a vedomie časného skončenia životnej púti po hrbatom svete tomto — vzbudzuje v živých určitý rešpekt k úkonom týchto obecných zamestnancov. Aj ked' mat' s otcom vedeli, že hrobári prepijú peniaz, ktorý si "navinšovali," jednako ich dl'a možnosti lepšie obdarili, ako iných vinšovníkov.

Hrobárstvo hoc nesamostatná živnost', rovnako sa len v takú vyvinie a nemá konkurencie. Hrobár nemôže sa chválit' so svojím povolaním a výkonom, nik mu nemôže konkurovat'. Konkurent by si musel sháňat' zákazníkov asi takýmito dôvodami:

—Ja vás lepšie pochovám, ako konkurent, mňa si objednajte; uvidíte, že budete so mnou spokojný!

Darmo by sa ustával konkurent hrobársky! Každý je rád na svete a lepším pochovaním nik nás nenahovorí ku skoršiemu odchodu z radov živých tuzemšt'anov. Máme a majme všetci radost' zo života a nedajme si ju kalit' malichernost'ami.

A figliari sú hrobári, len čo je pravda! Zpravidla radšej pochovávajú bohatšieho, ako chudáka. Je to pochopitel'né; u zámožnejších pozostalých čaká na hrobárov tučnejšia od-

mena za výkon, ako u "baróna z Nemanís," alebo "Chudobu de Garansek a Psotu de Badín," čo by ako pánsky znely ich tituly a rodné mená.

Pred vykopaním hrobu zajde si jeden z hrobárov do domu zármutku a odmeria nebožtíka. Ak je tento krátky, alebo len taký prostredný, je dobre a hrobár je spokojený, lebo nemusí veľa kopať. Ak je nebožtík dlhší, nad priemer dlhý, tu si hrobár za dvermi zahromží, aby ho nik nepočul a kliatbu doprovodí tiež výrokom:

—Je dlhý ako týždeň; mohol by žobrať cez bránu!

Pravda, na cintoríne, počas pohrebného obradu, múdre sa chová hrobár. Stojí neďaleko rakvi strápený, ale len naoko, takže vyzerá ako uzlík v záložni, tri razy zúrokovaný. Ináč, na celom akte nemá iného, lež iba zárobkového záujmu a preto je mu jedno, či kto tam plače a narieka nad odchodom nebožtíka.

V dôsledku racionalizácie a deľby práce aj povolanie hrobárske oddeľujú od hlásnictva alebo šintrovstva vo väčších obciach. V rodnom mestečku mojom už majú docela slušných hrobárov, nie tých starých korheľov. Ak by tam chcel dnes kto zomreť, môže byť uistený, že pán farár nebude musieť odkomandúvať nachmeleného hrobára od rakvi, ako sa predtým často stávalo.

A teraz sa podívajme na druhých, podstatných podielnikov pri pohrebných úkonoch na slovenskom vonkove. Sú to páni majstrovia stolárski, ktorí vyrábajú vždy tie najlepšie a najpeknejšie rakve. Oni by si vyprosili, aby ich kto nazval funebrákmi. Oni sú pánmi majstrami, slobodnými živnostníkmi! Ale chudáci, ani oni nemôžu svoju, tohoto druhu živnosť doporučovať a hlasnejšie prizvukovať. Predstavme si, ako by na hocktorého z nás pôsobilo, keby tak pán majster Oslánsky k nám prišiel so slovami:

—Kúpte si u mňa rakev, moja vám vydrží celá až do súdneho dňa; nekupujte u konkurencie, tá vyrába rakve z prestarlého dubu, kdežto ja mám nový, mladý, hen z Mladých hájov objednaný . . .!

Akokoľvek by nám bolo každému sympatickým nezhniť v hrobe tak skoro a udržať si kostru pohromade až do súd-

neho dňa, v dobrej, mocnej rakvi — jednako by nám patričný pán majster nezalichotil podobným ponukom. Máme síce denne pamätať na smrť každý, ale na to všetci vďačne zabúdame a myslíme si, že tu vydržíme do súdneho dňa, alebo o tom vôbec nemyslíme. Skôr očakávame, kedy bude metrák pšenice za Kč 300.—, kilo bielej múky za Kč. 1.30 a dobrý oblek za Kč. 80.—.

A vypomáha si každý ten funebrák, eh — chcem riecť pán majster stolársky, poťažne obchodník rakvami, ako môže a ako sa dá. Uvediem z tohoto jeho obchodovania niekoľko ukázok:

Vo väčšom meste slovenskom, neďaleko Bratislavy, ochorel vážený člen miestnej society, zámožný občan a predseda správy miestnej akciovej banky. Dozvedel sa o tom jeho priateľ, Panichídin, obchodník rakvami a veľmi, veľmi ho ľutoval, že tak hľa, musí uľahnúť, kým iní chodia veselo. Vykladal mu, že ako boli toť kedysi v istej vinici, v Modre a ako všetci rovno z nej mašírovali, hoc mali hodne "pod forgovom," lebo modranské vínko samo im tieklo dolu gágorami. Dokazoval, že z vinice ide každý rovno, lebo nevidí brázdy, ani medze. Nie je pravdou, kdesi čosi, že by podgurážený nevidel na cestu.

Rozpráva pán majster Panichídin, rozpráva, v tom mu vypadol z vrecka nohavíc meter — "colštok" zvaný. Robil sa, že toho nevidí, ale zbadal to pacient a vraví ku kamarátovi:

—Ale, Jurko, čosi ti vypadlo z vrecka, hľaď, čo je to?

—Ejhľa, nič mi nevypadlo, čože by mi malo aj vypadnúť, keď nič nemám. To sa ti len zdá, sníva; dnes má každý vrecká prázdne . . . Je kríza.

V tom sa preca musel pán majster Panichídin podívať na podlahu a priznať sa, že mu vypadol meter z vrecka. Sohol sa preň a keď to sledoval aj chorý jeho priateľ, vyrukoval s farbou von:

—Ba verú, naozaj. Meter mi vypadol. Ale keď ho mám a som už tu, tak ťa aj hneď odmieram . . .

Pán majster Panichídin bez každej ostýchavosti tam, pred manželkou a rodinou nemocného priateľa, tohoto pekne

odmeral od palca na nohe až po temeno hlavy, aby vopred vedel jeho mieru, keby sa rozhodol nesotrvať ďalej v tomto plačlivom údolí.

A chorý priateľ vyzdravel do týždňa a žije aj dnes ešte.

*

V súsednej obci, vedľa tohože mesta — zomrel náhle mäsiar a údenár, takto zámožný človek a vážený občan. Miestny funebrák pán majster Homola za čerstva pribehol kondolovať. Okolo postele nebožtíka shromaždená je celá rodina, všetko plače a narieka. Pán majster Homola spustí tiež svoju:

—Ej, boli to veru porádny človek a fajnový. Neublížili ani kuratu čo aj boli masár. Škoda ich, preškoda, že tak skoro odchádzajú od nás. Veru aj by si zaslúžili striebelnú truhlu, lampiony a parádny voz. Ej, veru aj by si! Šak by ludé prstom ukazuvali na rodzinu, keby ich len tak, jakoby rieč "na boso" pochovala . . .!

Sluší sa poznamenať, že Homola mäsiara vôbec nepoznal. Rodina ale objednala nebožtíkovi rakev, voz a lampiony, ako ich ponúkal majster Homola, sústrasť tlmočiaci.

*

Ináč tento istý Homola bol veľmi čulým obchodníkom s rakvami a mal svoj obchod príkladne zorganizovaný po všetkých obciach, ktoré gravitujú do sídla jeho obchodu. Každému kostolníkovi v okolitých dedinách kúpili lacný bycikel, kolo, a naučil ho na ňom sám jazdiť. Páni farári síce byciklov tam nemajú a krivým okom sledujú "racionalizáciu" u kostolníkov, ale čo si majú počať, keď tento cirkevný zriadenec každý koná svoju službu pečlive a dôkladne?

Zvedaví ste, že k čomu podelil majster Homola kostolníkov byciklami? Snadná odpoveď:

Každý kostolník vie, kto v dedine zomre. A vie to zpravidla prvý, obzvlášť, keď musí zvoniť nebohému. A tu sa vykľúva americký "business" v spojení kostolníka s funebrákom.

Keď kto na dedine zomre, objednajú mu na fare alebo v

škole zvonenie. Kostolník obyčajne aj túto funkciu zastáva, pri jame je on, zvoní umieračkom v katolíckych kostoloch. Nuž, ak zomre občan, hoc len trocha zámožnejší, zaraz, ako odzvonil umieračkom, sadne si kostolník na kolo a ženie úprkom do mesta, k pánu majstrovi Homolovi. A nečakajúc na nič zvláštnejšieho, iba ak na províziu z obchodu, ktorý sa prípadne z tohoto jeho oznámenia ešte toho istého dňa vyvine, — sadne rýchlo na kolo a sťa rýchlovlak uháňa zpäť do rodnej viesky, aby pokračoval vo zvonení nebohému spoluobčanovi. Beží rovno k veži, alebo ku zvonici a zvoní, ani čo by sa nič nebolo stalo.

Pán majster Homola zatiaľ tiež nelení, lež sadne si na druhé kolo, alebo ľahkú bričku a uháňa tiež do tej dediny, odkiaľ mu jeho akvizitér, kostolník, bol pred chvíľou priniesol raport o úmrtí živého občana. Vojde do domu zármutku, vysloví hlbokú sústrasť nad nečakaným skonom nebohého, ľutuje ho ako len najútrpnejšie vie a výsledok, ako sme to videli v prípade prvspomenutom s mäsiarom. Predá rakev, zarobí na nej a kostolník dostane svoju províziu. Obchod je obchod.

Ten istý pán majster má aj v miestnych žobrákoch svojich pomáhačov, keď aj nie priamo aktivizitérov. Akonáhle zaznie v dedine hlas zvona — umieračika, beží pán majster Homola ku kostolu, dá každému tam sediacemu žobrákovi a žobráčke po šesťáku a títo mu zreferujú, že kto a kde zomrel. Ak umrel zámožný človek, ktorého pozostalí neľutujú výdavku za lepšiu a dekorovanejšiu rakev, nuž ponáhľa sa ta a jemu vlastným spôsobom zrobí obchod.

Vari len tento pán majster Homola by mohol povedať, že jeho remeslo má zlaté dno, lebo má odbyt svojich výrobkov organizovaný skoro ako Baťa. Ale neprizná vám to, skôr sa požaluje, že stávkujú ľudia, ktorí by sa ináče už dávno boli pobrali k Abrahámovi. Ľutujú svojich pozostalých pred výdavkami za pohreb a za pozostalostné pokonávky verejným notárom a súdom. Radšej žijú ďalej, akoby naplňovali vrecká pánom.

Štefánikova matka

"Choď, syn môj, vo svet široký, keď už raz tak byť 'musí.
To naše plemä slovenské i tak sa v biede dusí.

Choď, syn môj! V svete ďalekom na mater nezabudni
A vráť sa, vráť sa víťazom, ak svitne raz deň súdny."

A išiel chlapec beľavý, a míňaly sa letá,
A naučil sa vo svete, ako sa voľne lieta.

Po púšťach lietal, ostrovoch a meral hviezdne dráhy,
Matkino slovo v srdci mal, na mysli domov drahý.

A keď mu boly tri svety, za matkou túžil veľa
A v očiach sa mu ziskrilo, keď zahrmely delá.

Slobodu nesú, slobodu, a rodná zem ich čaká,
Už vidno leteť oblohou najjasnejšieho vtáka.

A roztúžil sa bolestne a bôľ mu viazol v hrdle,
A vyšvihol sa ako vták a za ním celé krdle.

Hoj, za ním krdle bez počtu, a všetky jasné, smelé,
Slobodu nesú, slobodu, a on im lieta v čele.

Slobodu nesie, slobodu, hoc život svoj dá za ňu.
Už rodná zem mu pije krv, a matke slzy kanú:

"Už si mi, syn môj, dolietal, už, ty môj sokol prvý!
Nech čistý kvet tu vyrastie z tej tvojej čistej krvi.

Nech slnce božie svieti naň a zem mu dáva vlahy.
Mať tvoja rodná žehná ťa, spi sladko, syn môj drahý."

Vianoce na fronte

Deň bol mäkký, hmlistý. Snehu bolo málo, nedržal sa; grieždili sme ho so zemou a kopaním do vzduchu shadzovali s nôh.

Zákopy sa nám obvaľovaly, nestačili sme ich čistiť. Robilo sa teda, ako ktorýkoľvek deň, a málokto vedel, kedy je piatok a kedy sviatok.

—Dnes je doma Štedrý deň, — snivo opätovali si chlapi medzi robotou a, vystierajúc skničované údy, otáčali hlavy za zapadajúcim, hmlou zastretým slnkom.

Čo v tých slovách citu, koľko nevyslovených vzpomienok a koľko teraz tu žiaľu a zadusenej zlosti!

—Vzpomenú si na nás . . .

—Budeme im chybieť . . .

—Ba či pomyslia, ako my tu ešte aj dnes nivočiť sa musíme? . . .

—Dolgozni! (robiť) Dolgozni! a neprestajné maďarské rúhanie bolo ozvenou na snivé, smutné otázky mojich dobrodušných rodákov slovenských.

Okrikoval fírer, pokrikoval oficier, a moji ľudia, desať ráz hodiv tajne lopatku so vzdorným "rob si!" po jedenásty raz ju dvíhali, a iba na očiach, tvárach si videl, ako ťažko prenášajú, ako sa obzerajú po nebi, aby už strestal Ten, Kto tamhore, týchto zlorečníkov.

—Bratia moji, keď je tu — čo si počať . . .? Keď odíde — oddychujte, — bral som zodpovednosť za robotu, veď mňa ich urážky nedosiahly.

—Bude už tá robota hotová? — spytoval sa desať ráz denne oficier.

—Bude, — odpovedal som a v duši si pomyslel: "Bude — kedy bude, dnes nemusí byť."

Štedrý deň.

Obed bol ako inokedy: mäsa na raz do úst a došálky teplej vody — polievky s troma fazuľkami. No večer vzpomneli si páni na nás v zákopách. Po telefone bolo počuť gramafon a cigánsku hudbu. Jedno od bataliona, druhé od pluku; vše i klavír — neviem odkiaľ. "Tí už majú hostinu," ako ju mávali temer každý večer, "a my . . . ?" Predsa, poslali nám na štedrú večeru po celom bochníku chleba, belšieho, než býval. Ba bol i sladkastý.

"Také asi koláče pečú, chudobní ľudia," nešlo mi s mysli, "v najbiednejších slovenských krajoch. Také sa piekly u nás doma pre pastierov, hlásnikov, zvonárov, sluhov, pocestných i cigáňov . . ."

Ale chlebík bol svieži, s tichou vzpomienkou na domov prežieral sa sladko, i zaliať ho bolo čím: kávou, ktorú sme sami navarili, a tuhej veru! — a na doline stály kuchyne s vareným vínom a čajom . . .

—Predsa na nás nezabudli, — vďačne spomínali chlapi vojenských pánov, a keď večer oficieri rozdávali nám cigaretle, tabak, rôzne maličkosti: hrebienky, nožíky, notesky, zrkadielca, čo doma vraj školné deti nasbieraly, citlivejších otcov zalialy i slzy, nejeden videl rúčku svojho decka na predmete, alebo hľadel do zrkadielca, či vari nevidí v ňom svojich milých.

Radosť rušily iba oficierske vtipy, keď sa spytovali: "Slovák? Maďar?" a Slovákom dávali hrebienky a lámanou slovenčinou dokladali: — Vieš, to vši, — a ukazovali, že česať. A mali sme ich všetci dosť: ako Slováci, tak i Maďari, ktorých viac podeľovali nožíkmi. Ale Slováci sa dobre odhryzli: my budeme vši česať a vy ich zakáľať.

Bolo ticho. S ruskej strany nestrieľali. Služba nebola veľká. Menily sa iba stráže.

Chlapi doniesli jedličku, zapchli sme ju konča hláv do hliny, ale nebolo, raz nebolo čo na ňu zavesiť. Zapálil som jej do vrchovca sviečku a posadali sme si vôkol vzpomínať: už deti vyzrely prvú hviezdu; teraz večerajú; ba čo . . . ? Svet spieva popod okná a celé dediny, mestečká slovenské slievajú sa v známu pieseň: "Čas radosti" a nejednu mať, nejednu sirotu zalievajú pri tom speve slzy . . .

Niektorí chlapi tíško hvízdajú vianočné valášské, niektorý i zanôti riadok-dva, veršík, ale nejde sa rozspievať, každý myslí na domov, vzpomenú sa vypadnutí kamaráti, a bola by to radostno-bôl'na nálada, krásna, posvätná, ale to vše kukne fírer, to kadet, to oficier, a hoci mierne, predsa s istým posmechom a znevážením spytuje sa nás:

—No, tótok (Slováci) ako sa zabávate? — a my sa bojíme o svoje city, o svoju slovenčinu, že nám urazí besedu i slovenský spev.

Kamaráti nevedomky, ja vedome nesiem tieseň za našu reč, za naše spevy slovenské, a chcel bych poprosiť pánov oficierov, aby nám aspoň v tento deň nebránili slovenčinu, nesprávili z nej posmechu, nebránili nám v tejto nešťastnej haličskej krajine piesku spomínať náš krásny, slovenský kraj, naše hory, doliny, náš rodný Betlehem . . .

V strachu pred urážkou svojich citov vtiahol som sa do svojho kútika, nad hlavu zapálil ženou poslanú vzácnu sviečku, hl'adel a nevidel som slabo osvietené hrobové steny podzemného nášho bytu. Bolo mi smutno, ale nie zúfale, ba lahodil mi bol'avý žial'. Zašiel som domov, v mysli, pritisol k lícu bledé čelo svojej ženy, svojej materi. Navštívil som rodnú viesku, omladol o tridsať rokov a počul hlas našich slávnych zvonov, ktoré mi kedysi hýbali a ja ich zase hýbal mladším, a so živými i mrtvými šiel som na utiereň.

Niektorí kamaráti už boli pod jedličkou pospali, niektorí si, kúriac, šuškali a istý Kriváňčan, zabývajúc sa celý večer sám so sebou, prizdoboval chvojinou zemlianku, hádzal ihličie na piecku, odkial' šírila sa vôňa čudného tymianu, zaplňujúca šedým dymom cel'ú zemlianku. Pritom tíško dospevoval s betlehemskými anjelmi: "Leží malé pacholiatko na slame, na zime . . ." a dobrovol'ne poberal sa na stráž, aby vraj aj tí, čo sú von, mohli si prísť pod jedličku posediet', kým ešte sviečka trvá . . .

A prichádzali i naši i súsední a hl'adeli na sviečku, hl'adeli, ako malé deti, ako deti.

Slovenské doliny

Doliny, doliny slovenské doliny,
Vy ste poklad môjho života jediný.

Vy ste moja radosť, moje potešenie;
Pre mňa v šírom svete bez vás vlasti nenie.

Keď ja po vás chodím, zaspievam si pieseň
Ihneď opustí ma všetka srdca tieseň.

Potôčkov keď vaších čujem hrkot živý,
Zabudnem tu zaraz, že som nesčastlivý.

A keď podívam sa na tie vaše hole
Zaraz zmiznú všetky moje žiale, bôle.

Doliny, doliny, vaše hory, stráne
Do duše mi lejú svätý pokoj Páne.

U vás nehrozí mne žiadna lesť a zrada,
Ukojenie najde každá moja stráda.

Studničky a chládok, vaše lúky, háje,
To mi občerstvenie, to sú moje ráje.

A keď vtáča spieva, vetrík tichý vane,
Nebeský tu balšám v moje srdce kane.

Doliny, doliny, buďte družky moje,
U vás len chcem hľadať útočište svoje.

Útočište svoje v bolestiach a trúdu, —
Za to moje piesne velebiť vás budú!

Boj proti divochom

V žiadnom slovníku niet horšieho mená pre tento gangsterský národ.

"Nikdy v mojom živote som tol'ko nepremýšl'al ako za oných nocí, ktoré som strávil v tomto úkryte" — povedal mi nedávno poručík červenej armády. — Stát' tvárou v tvár smrti, premáhat' strach a nadobúdat' smysel pre historickú zodpovednost', to všetko robí hrdinu z človeka, ktorý predtým nebol nikdy príliš sebavedomý.

Môžeme povedat', že najväčšou udalost'ou posledného roka bol vzrast človeka vo vojne, jeho nové cítenie a sebavedomie. Naša vel'ká a pálčivá nenávist' k nepriatel'ovi sa nezrodila z tlačiarskej farby, ale z krvi. Náš l'ud neni zaslepený nenávist'ou. Naopak, náš zrak sa zostruje.

U Nemcov je nenávist' k ostatným l'ud'om prirodzeným stavom. Ked' sa zrodila sovietska republika, prekypovala láskavost'ou, ktorá neznala hraníc. Sledovali sme nemeckú drámu na počiatku 20. storočia so sympatiami. V tých dňoch delili sme sa o chlieb s hladujúcimi Nemcami.

Mali sme mnoho ilúzií. Preceňovali sme svojich súsedov. Mnohí z nás podceňovali historické vlastnosti, tradície a psychologiu Nemecka. Ked' nás Hitler zradne napadol, bol náš l'ud vel'mi vzdialený nenávist'ou k Nemcom. "Chceš si zafajčit'?" A vojak červenej armády dobromysel'ne ponúkol nemeckému zajatcovi cigaretu.

Rusi očakávali, že najdu sklamaných vojakov. Miesto toho našli podvodníkov, ktorí vydrancovali kolektívne farmy, vystrelili všetko strelivo a reptali: "To nie je naša vina, nás sem poslali."

Mnohí z nás čakali, že Nemci prídu k rozumu, že sa zahanbia a že sa vzbúria. Nemci však nestrácali čas v akademických diskúsiach o tom, ktoré maslo chutí lepšie, či srbské či

ukrajinské. Zanedlho naši vojaci spozorovali, že nestoja proti mužom a celý ráz vojny sa zmenil.

Naša nenávist' neni namierená proti abstraktnému pojmu rasy, ani proti domnelému Nemecku, ale proti brutálnej sile a divošstvu, biednym mravom a zákonom džungle, proti pedantickej brutalite nevedomcov, proti všetkému, čo dnes predstavuje Nemcov.

Nenávidíme Nemcov. Náš boj nadobudol všeobecného významu. Nenávist' k Nemcom neurobila z nás ani zd'aleka egoistov; dala nám nový smysel pre bratstvo. Ked' naši rudoarmejci čítajú o tragédii Francie, o popole Lidíc, o odvahe srbského pastiera, cítia hlboký súcit s ostatnými národmi.

Práve tak ako nenávist', povrženie Nemcov neprišlo náhle. Vel'mi sme si vážili hmotnej kultúry Nemecka. Nevedeli sme si zpočiatku predstavit', že kolíska tlačiarstva, zem vzorného priemyslu, to poriadne a čisté Nemecko, mohlo by byt' domovom dvojnohého dobytka.

Merali sme kultúru národa jeho vzdelaním, priemernou spotrebou mydla na osobu, železnou siet'ou a priemyslovým vývojom. Ked' sme sa stretli s Nemcami, videli sme, že hovädá môžu mat' akademické tituly.

Na fronte vidíte vel'kú l'udskú únavu, oči t'ažké vyčerpaním. Táto únava sa stala prameňom sily; obrátila sa v zúrivost'. Náš l'ud teraz našiel plnú svoju silu. Tým, že mnoho stratil, mnohému sa naučil.

Nemci sú na brehoch Tereku, ale boja sa nás väčšmi, ako ked' boli pri Sane. Silú lásky možno skúmat' len v t'ažkých chvíl'ach. My sme netúžili po oných t'ažkých chvíl'ach, ani naša rodná zem. Nepriatel' nám ich priniesol. V stretnutí sa s ním ukázal náš l'ud svoju lásku k rodnej zemi, k Sovietskemu sväzu, k Rusii.

Oddanost' Nemcov k Nemecku je založená na hlúpom presvedčení o nadriadenosti. My milujeme Rus nie preto, že ostatní zeme sú menej krásne, ale preto, že Rus je naša zem. Silné je vlastenectvo sovietskeho bojovníka, nech už je stelesnené v dome, v ktorom sa narodil, alebo lavičkou pod tienistým stromom.

Je t'ažko milovat' vel'ké veci, bez toho, aby človek najprv miloval maličkosti. Je t'ažko si predstavit', že by človek l'ahostajný ku svojej matke a det'om, mohol mat' lásku k l'udstvu. Ked' si Ukrajinec v kryte spomenie na svoju milú a začne spievat' o Dniepri, chlapi od Tuly, Leningradu a Volgy ticho počúvajú. Dial'kou, ktorá ho delí od domova, prehlbuje sa u rudoarmejcov láska k jeho žene. Vidí svoje deti v novom svetle. Lipne väčšmi k mestečku, kde vyrástol, hral sa a učil sa.

V tejto vojne je človek znovuzrodený, jeho mladost' sa vracia. Na fronte zvít'azilo priatel'stvo medzi národmi našej zeme. Synovia rozličných národností, bojujúcich v jednej rote, žijú spolu ako bratia. Uzbek háji Leningrad, vojak z Ďalekého východu bojuje za Kavkaz.

Márne sa Nemci snažia poštvat' Ukrajincov proti Rusom. Nikdy predtým nebol Kijev tak drahý nášmu l'udu. Márne sa Nemci snažia poštvat' náš l'ud proti Židom. Sú Židia medzi rudoarmejci v každom pluku. Spoločne s ostatnými bez bázne ochraňujú rodnú zem.

Kde bola preliata krv, atrament pomluvy nezanecháva škvrn. Až vyženieme votrelcov, až vyčistíme našu pôdu od l'udských náhražok, budeme muset' liečit' svoje rany. Mnoho bolo zničené. Mnoho rodín bolo zlomené. Stratili sme mnoho.

Ale mužovia, ktorí sa vrátia z dial'ky, budú iní. Budú múdri a silní. Vybudujú rýchle nielen naše zničené mestá, ale naplnia ich novým a bohatším životom.

Pred 25 rokmi umierali l'udia za vznešené myšlienky, za vít'azstvo zásady. Dnes v krvi a ohni vojny učia sa účinnejšie premeňovat' tieto zásady v život.

Nemci vedú túto vojnu, aby zničili sovietsky štát. Zahynú ako kmeň divochov, ako Hunovia, ktorí sa objavili vel'mi pozde na svetovom dejisku. Sovietska spoločnost' naproti tomu dosiahne v boji o život ešte väčšej zrelosti, naučí sa ešte väčšej občianskej zodpovednosti, čistote ducha, vnútornej slobode a kultúre. A zvít'azí!

Kohút medzi sliepkami

Ľudkovia zlatí, o kohútikovi si pohovoríme tentoraz a to s shľadiska národohospodárskeho a iného ešte, ako príde. Myslíte si azda, že čo vám tu mám camrať o kohútovi, keďže tento druh hospodárskeho zvieractva — príslušníka hydiny — každý dobre poznáte. Jednako však opovážim sa tvrdiť, že nie každý zdatný občan pozná pôvod a vlastnosti tohoto huncúta v ríši slepačej.

Kohút je slepačí samec, po latinsky — masculín. Vyliahne sa zo slepačieho vajíčka, ktoré predtým sniesla nejaká moc poriadna sliepočka. Tá istá, alebo niektorá iná jej družka začala odrazu kvokať, naznačovať gazdinej, že sa jej (rozumej, tej slepke) chce "materiť." Ak gazdina potrebuje kuriatka, posberá vajcia, vloží do slepiačieho koša, kam prv vložila trocha sena, a posadí na ne sliepku — pani kvočku. Tá sa udomiciluje na vajíčkach a o tri týždne vylezú z nich malé, zlaté kuriatka. Predtým, po 14 dňoch, gazdina pozorne preskúma všetky vajcia pod pani kvočku, či sú vo všetkých zárodky, alebo sú azda aj niektoré záprtky medzi nimi. Záprtky alebo vyhodí, alebo si ich odloží na lepšie časy, k voľbám do obcí, okresu, zeme, alebo do parlamentu. Vtedy majú tieto skazené vajíčka veľkú cenu, priebojnosť a väčší ešte akčný význam. Vieme z prakse, že volební agitátori protivnej politickej strany majú veľký rešpekt pred záprtkami a ťažko vedia vzdorovať sírovodíkovej vôni takého záprtkového granátu, či bomby. Ináč, zvyklo sa záprtkov používať aj ako podložky, vnadidla do hniezda, kam chodia sliepky snášať vajcia. Zo záprtku sa teda kuriatko nevyliahne.

Prichodí nám po pravde uviesť aj, ako vzniká záprtok. Z čistého vajca, v ktorom niet zárodku, niet nádeje na nový slepačí život. Záprtkom teda končí slepačí život. Prečo je to? Vajce ostane bez zárodku vtedy, keď sa pani sliepka o-

považila ho sniesť bez súhlasu a spoluúčasti pána kohúta. Ona sa ho pri vzniku vajca nepýtala, či smie vajce sniesť. Kohút vtedy nebol na návšteve u sliepočky, nekibicoval pri tom, nemá tedy s tým nič spoločného, nepriznáva sa k vajcu. Ak by ho aj zlé jazyky upodozrievaly z otcovstva, to nie je pravda; on je v tom nevinne.

Tak hľa, pomstí sa v prírode každý neprirodzený počin a každý generačný pokus, podnikaný bez pána kohúta, premení sa trestom prírody v záprtok. Tohoto by si mali byť vedomými všetci kohúti i sliepky. Vráťme sa ale k vývoju kohúta:

Keď sa vyliahnu kuriatka, nerozpoznáte, že ktoré z nich je samičkou, či samcom, sliepočkou, či kohútom. Je to tu celkom opačne, ako i zvierat — savcov. Až tak po mesiaci začína sa v slepačej famílii rozlišovať pohlavie. Kohútikom začínajú šibať hrebienky, povyrastať väčší chvostík, trocha onakvejší, ako u ich slepačích sestričiek. Kohútia hlavička tiež nabýva väčších rozmerov, nasledovne má kohút v nej aj väčší mozog, čoho dôsledky uvíme jasne v ďalšom našom líčení. V slepačej hlaviečke je aj mozog menší, útlejší a preto chudiatko, sliepočka ani nie je taká mazaná, prefíkaná ako loptoš — kohút. Odtiaľ sa datuje zvyčajné poznámka chyterjších ľudí oproti menej dôvtipným: "Máš známka chytrejších ľudí oproti menej dôvtipným: "Máš toho "chochmesu" menej, ako by sa jej patrilo.

A ľudkovia boží, medzi kohútikami je vám to zrovna tak, ako u ľudí medzi parobkami. Ešte mládencovi ani chlpky pod nosom nešibú, už sa vie ruvať; už vie, že je na svete a že je mužský, ktorý má vládnuť nad ženami. Hneď sa začne fintiť, parádiť, chlapiť, prcholiť pred dievčatmi, aby tak upútal na seba pozornosť menovite tých najkrajších.

Mladý kohútik, akonáhle zacíti, že je mužským medzi slepačími ženskými, nestrpí vedľa seba konkurenta-kohútika, hoc by mu to bol aj rodný brat. Bije a tlčie ho až do skrvavenia. Príroda u vtačích zvierat obdarúva samcov, kohútov, vynikajúcou krásou peria, chochola, chvostíka. U ľudských živočíchov je to po istú mieru opačne; tam sa zas sliepočky fintia na všeliako. Ale toto nechajme stranou a úradnej so-

ciálnej pečlivosti na luskanie; do úradných výkonov sa jej nemiešajme.

Opatrná gazdina prebere malých kohútikov ,nenechá všetkých na plemeno než iba jedného, jediného z nich, toho najkrajšieho a najmocnejšieho. Ostatných po jednom zarežie, upraží, či upečie doma, alebo odnesie do mesta a tam predá židovi. Ešte opatrnejšia gazdina kúpi si na plemeno kohúta až z desiatej dediny a ušl'achtilého, aby si zlepšila fajtu, ak ju má už "prefajtenú."

A teraz sme už dospeli ku kohútikovi, ako ho vídavame na dvoroch pyšného, ostražitého a bojovného. St'a turecký paša, pohodlný pán; iba že sa, huncút, príliš pozorne a vytrvale stará o zachovanie svojho slepačieho rodu. živí sa zrnom, ale aj mäsom, chrobákmi a pokrmovými odpadkami. Vlastne, kohúta mohli by sme smele zaradit' do ríše dravcov, ako tygra. Aj keď' by mäsa tol'ko nesožral, ako štvornohý dravec, jednako však kohút surovým mäsom nepohrdne a preto by mal v prírodopise zaberat' miesto hneď' vedl'a mačky a tygra. V praksi sa však nemusí príliš ustávat' za potravou. Gazdina sa pečlive stará, aby jej nepošiel hladom. Preto zpravidla vídavame kohúta buď' nečinne stojaceho na jednom mieste s húfom sliepok vôkol seba, alebo príkladne pracujúceho na zachovaní vlastného rodu. Ba, že to vydrží, lotor!

Kohút zavčas rána kikiríka! Budí sliepky, i l'udí ku práci. Najprv sa poriadne roztiahne na pánte, zatrepe krídlami a potom zlpna hrdla zakikiríka. Čím je kohút silnejčí, tým hlasnejšie kikiríka. Podobné vídavame zavše i pri rozgurážených l'ud'och, mládencoch, keď' idú rozkohútení z krčmy; každý kikiríka ako vládze najsilnejšie, ale nie sediaci na hanbalku, či na pánte pod strechou. Kikiríka na rovnej, demokratickej zemi, vyznačujúc sa práve vtedy mimoriadne vel'kou prít'ažlivost'ou, aká je udomácnená len na točnách. Keď' sme vytriezveli, stratí aj zem túto svoju magnetickú prít'ažlivost'. To je fyzický zákon, o akom nám síce neprednášali v školách páni profesori, ale zákon ten je tu, hoc aj nepísaný a nekodexovaný.

A viete prečo kohút zatvorí oči, keď' kikiríka?

Aby si ľudia mysleli, že to vie nazpamäť.

Kohút je polygamista, mnohoženáč ačkoľvek, ako turecký paša. Má svoj hárem a čím ho má väčší, tým je blaženejší, lotor jeden. V západnej Europe už dávno zakázali mnohoženstvo, v Turecku zakazujú ho len v poslednej dobe, ale v Indii ešte trvá a v Amerike sú jeho privržencami vyznavači mormonského náboženstva. Chudáci! Akoby každý nemal dosť trápenia s jednou ženou! U nás síce fabrikujú zákony na vagony, ale v ich unifikácii nedospeli sme ešte tak ďaleko, aby dnes, v dobe obecnej nezamestnanosti, zakázané bolo mnohoženstvo kohútom, aspoň len slepačím. Je údajne už aj hotový príslušný návrh k novelizácii občianskeho zákonníka, ktorým má byť aj tento neriad usporiadaný.

Hovorí sa, že každý kohút je pánom svojho smetiska. Hm, je — kým ho s neho nevydurí silnejší konkurent kohúti. Vídavame to na dedinách, kde sú otvorené dvory. Tam kohúti vše zabiehajú, zaletujú do súsedných dvorov, na smetiská, aby stadiaľ vydúrili kohútich druhov, pánov tamojších smetísk. Zpravidla to začína bitkou a hodne úpornou. Najprv jeden zápasník poskočí do druhého a driapami rovno do očí sokovi. Ten nelení, lež odplatí ranu ranou. Hneď nato sklonia obidvaja hlavy k zemi a v nasledovnom okamžiku zas pokračuje drapcovanie. Ako chlapci mávali sme radosť z kohutieho zápasu. Každý taký zápas končí rozkrvavením kohútieho hrebienka. Ak je na dvore gazdina, rozoženie bitkárov chabinou. Ak ešte stihne, hodí polenom po votrelcovi ľutujúc vlastného miláčka. Súsedovie pokút nečaká, kým mu nabijú, lež vyletí na plot, zplna hrdla zakikiríka na ňom, sťa by sa vysmieval útočníčke. Potom sletí do vlastného dvora a dvorením, doprevádzaným zvukami "kokokó, kokokó . . ." obšmieta sa zas okolo princezien vlastného háremu, ktoré mu ani najmenej nezazlievajú jeho záletníctvo.

Divný zvyk je táto záletnícka vášeň kohútov; akoby nemali dosť vlastných žien slepačích! Ale premnohá, praktická gazdina zavádza si chov sliepok aj bez vlastného kohúta, rátajúc práve so záletníctvom kohútich seladonov zo súsedných dvorov.

Gazdina, ktorá nedrží kohúta, na Štedrý večer natiera svo-

jím sliepkam zadky medom, aby sa vraj páčily kohútom. Dakde to robí aj husiam.

Národohospodársky význam kohúta je dôležitý aj preto, že sa stará o zachovanie rodu a rozmnožovanie stáda, či dobytka — hydinou nazývaného. Z toho máme osoh v každej domácnosti, ktorej behajú po dvore sliepky. V každom svojom veku dáva nám chutné mäso, dakde i perím pôsobí osoh. Rozhodne však cennými sú kosierky z kohútieho parádneho chvosta. Myjavskí, trenčianski, važt'anskí i moravskoslovenskí chlapci radi sa pýšia kohútim kosierkom, ktoré, ak je biele, má svoju obzvláštnu cenu. Čím herskejší je mládenec, tým väčší a peknejší má kosierok, bez ktorého by sa ani na krok neodvážil za dievčatmi. Okosierkovaných parobkov nazývajú tam "kosierkarmi." Urvat' kosierkarovi kosierok, znamená bitku až do roztrhania tela. Kosierok je mu symbolom mužskosti i mužnosti, sily, odvahy a krásy chlapskej. V kraji trnavskom najsilnejší a najzdatnejší mládenec v dedine smel si dat' odrazu 4 kosierky za klobúk. Jeho zjav v súsednej dedine bol priamou výzvou k bitke.

A tak, l'udkovia zlatí, snadno pochopíte, prečo v nebohom Uhorsku nosili žandári kohúti chochol za čákovom. Ani ne chvost, lež celý chumáč kohútich pier musel si uhorský žandár nasadit' za služobný klobúk, čákovom zvaný. Taký nosili aj vojaci — jágri bývalej rakúsko-uhorskej armády. Nosia podobné i alpské trupy italské a alpinisti armády rumunskej. Kol'ko chudákov, kohútov príde tu o svoju pýchu, ozdobu chlapskú! A všetko to len k vôli l'udskej paráde o domyšlivosti, ktorá sa v podstate nikdy nevyrovná dovednosti kohútej. V mojom rodisku stará pani Spitzerka, čo bývala na Hornom konci mesta, dnes už nebohá — skupúvala kohútie chvostíky od ženičiek z horných dedín a od nej si ich zase skupúvali žandári a hned' na mieste doplňali svoje vyhublé, vypadáné chocholy. I kapúní kosierok sa im hodil, bárs u prirodzeného jeho majitel'a už neznamenal symbol mužnosti, lež iba jeho zbytok. I rakúski generáli nosili "federbuše," ale iba z kapúnov a preto si ich dali zafarbit 'na zeleno. V demokracii je to zbytočný luxus.

Tak teda kosierik za klobúčkom značí symbol, na ktorý

si je každý mužský hrdý. Keď naši československí četníci nenosia kohútích chocholov, vzniká z toho po istú mieru škoda národnému hospodárstvu nášmu, lebo niet odbytu pre čierne i nijaké kohútie kosierky. Ale na druhej strane zas márnivá móda stará sa, aby kosierky, hoci pokrkvané, nie v prirodzenej forme, dostaly sa na dámske klobúky, keďže brká iných vtákov nevykážu toľkého efektu, ako peria krása smetiska pána. Je otázkou, či ozdoba za klobúkom stačí symbolicky nahradzovať efekt, ktorého by sa nám nedostávalo fyzický? Toto nech rozrieša odborníci.

Každé hrable k sebe hrabú — vraví ľudové príslovie. Kura, sliepka i kohút k sebe hrabú, ale tento paša len nepriamo. Oňho sa pečlive stará gazdina, lebo pri jeho dôležitej a zodpovednej práci populačnej nikdy neztučnie. Keď kohútí pán nemá náhodou okolo seba sliepky, mrkne vôkol seba, najde si zrnko, alebo iný druh pokrmu na smetisku a začne — spôsobom jemu vlastným — privolávať sliepky. Ktorá prv pribehne, tej dá zrnko, ale vera nie zadarmo. Hneď na mieste postará sa o zachovanie svojho rodu. To sa vie, že roztúžená sliepočka ani najmenej neprotestuje proti takémuto šľachetnému egoizmu jej manžela. Tak potom v podobnej národohospodarsky významnej práci pokračuje až do predvečeria, kedy sa i s harémom odobere na pánt, či na hanbalok ku sladkému spánku.

Ak je zatmenie slnka v pravé poludnie, beží kohút aj so sliepkami na odpočinok, domnievajúc sa, že je večer, alebo noc pomaly. To je ale optický klam, ako ho bezbožne zneužíva aj racionalizácia v gazdovstve, keď gazdina nechá v kurníku horeť silnú elektrickú žiarovku, aby si sliepky myslely, že je stále deň a majú znášať vajcia nepretržite.

Slepačieho eunucha nazývame kapúňom. To je už iba tieň bývalej pýchy kohútej. Kapún nie je už pánom na smetisku. On už vôbec nie je pánom, je ničím v ríši slepačej, iba ak znamená hodnotný kus v domácej zvierene. Tučnie čo deň, aby čím výdatnejšie naplnil pekáče a taniere mäsožravcov, ľuďmi nazývaných. Kapún nedbá sliepok, nestojí o ne, ani ich nesvoláva ku zrnu, jako to robieval za blahej pamäti časov, keď bol ešte kohútom. Z kapúna si sliepky uťahujú,

robia posmechy. Vysmieva sa mu hus, kačka, morka, perlička, ba aj krava, jalovica a koza. Iba vôl má s ním zjavnú sústrasť, rozumie mu, a bravec rypákom družne odoženie nezbedníkov, ktorí sa vysmievajú kapúnovi, pretože je iba kapúnom. Prečo nemá kapúň radosti zo života? Preto, lebo ho o ňu pripravil hrdzavý nôž a nemilosrdná ruka gazdiny. Vera, takto si stvoriteľ nepredstavoval funkciu človeka v prírode.

Nebýva riedkym zjavom, že sliepka skohútovatí a začne kikiríkať. Takú potvoru gazdina hneď zarežie, lebo vraj znamená nešťastie v rodine a prorokuje náznak blížiacej sa vojny, alebo inej pohromy. Nepoznám prípad, že by sa bol kohút zoslepačil, on to nerobí zo zásady.

Keď súsed súsedovi podpáli strechu nad hlavou, vraví sa, že mu poslal "červeného kohúta." Tu sa kohútovi zrejme krivdí, lebo on od prírody už nie je podpaľačom a nenávidí oheň.

Aj v úverníctve hrá zástoj slepačí samec. Keď nechceme zaplatiť svoj dlh, povieme veriteľovi, že mu dlh vrátime aj s úrokmi, ale až kohút znesie vajce. Teda zaplatíme na svätého Nikdy.

V automobile vidí kohút dravého protivníka, životu nebezpečného a fajte žkodlivého. Oňahdy auto — malá Aerovka — prešla sliepku. Každý by si bol myslel, že je po sliepke, a nebolo. Sliepka sa posberá, otrasie so seba prach a zavolá z plného hrdla: "Zaplať Pánboh, zase raz po čase poriadny kohút . . .!" Proti takejto nekalej súťaži kohúti niekdy neprestanú protestovať. Ba hodlajú vyslať memorandum na Spoločnosť národov, aby svojou autoritou zamedzila tomuto neriadu.

V Číne pestujú ako národný šport — zápas kohútov. V sovjetskom Rusku museli zvláštnym dekretom upraviť manipuláciu slepačích kolchozov (kolektívných hospadárstiev), obzvlášť pokiaľ sa týka spolunažívania kohútov podľa zásad komunistickej súdružnosti, čo ale títo huncúti, sťa navzdory, nechcú pochopiť. Akonáhle ich vpustia do slepačích háremov, bijú a peklia sa až do vyčerpania. Zabúdajú tak na svoje kohútie povinnosti oproti sliepočkám a národ má z

nich takto aspoň lacnú zábavu. U nás síce ešte nemáme slepačích kolchozov, ale zato aspoň sliepky, kuriatka a menovite kohúti prenikli hlboko do ľudovej poezie. Uvedieme z nej aspoň dva príklady:

"Poslali ma kury pásť, nedali mi biča:
kura vajce stratila, v r . . . praženica."
"Kohútik jarabí, nekutaj záhrady!
Vykuceš ľaliu, potom ťa zabijú . . ."

Kohúta nemožno podojiť, lebo nie je kravou, ale v Šariši majú a varia pravé "kohuci mlika" a vera veľmi dobré. Hľa, tam umní Slováci vyzráli ešte aj nad prírodu. Toto nedokážu naši na západe. Kto si vie predstaviť veľký hospodársky osoh z tohoto vynálezu?!

Biblia tiež spomína kohútov. Lenže tamtí kohúti rozleteli sa svetom po nedokončení výstavby babylonskej veže a zdeformovali sa v rozličné rasy jako ľudia.

U ľudí rozpoznávame rasy: bielu, čiernu, žltú, hnedú, bastardnú, takú i onakú. Rozbehnutím sa zmäteného ľudstva po nezdarenej stavbe veže v Bábeli — zpestrily sa rasy tiež aj u zverov a menovite domácich, ani sliepku z toho nevynímajúc.

Podľa fajty sliepok máme aj rozličné druhy kohútov: holandský, pekingský, egyptský, plymouthský, Wyandottes, Rhode Island, American Leghorn, červienky, ďalej druh pinzgavský, symentálsky, stepný, montafonský, yorkshirský, kladrubský, hanácky, medzimurský ,rabaský, nonius, sáncky, huculský, bastardný a ešte nejaký. Kto sa zaujímaš, ako vyzerá ten-ktorý druh sliepok a kohútov, zajdi si do Zemedelskej rady v Bratislave, tam ti na požiadanie príslušný pán slepačí referent ukáže živé vzory z každého druhu. Ba čo viacej, tam môžeš dostať za veľmi lacný peniaz kúpiť vajcia z výšeuvedených druhov. Bože, bože, aké to máme báječné pohodlie v republičke našej, keď si tuzemec doma môže dopestovať pinzgavský, kladrubský, yorkshirský alebo arabský druh sliepok a kohútov!

U nás sme už veľmi ďaleko dospeli v racionalizácii. Tak aj k vyliahnutiu kuriatok nie je treba kvočky, už aj na to je tu mašina a tá ich vyliahne viacej, ako živá, slepačia matka.

Vyliahne ich odrazu aj sto, dvesto i viacej. V sovjetskom Rusku, kde niet ešte slepačej pätiletky, ale je nedostatok strojov, údajne podsypávajú aj — staré babky, aby vraj nejedly zdarma sovjetský chlieb a kolchozskú kašu. Hja, iný kraj, iné zvyky. Ani my dnes nevieme, kam spejeme v budúcnosti.

Racionalizácia nešetrí mravy, city, ani existenčné záujmy jednotlivcov. Keď sme v racionalizácii tak ďaleko dospeli, že nepotrebujeme kvočky, čo s ňou zrobiť, keď sa ona hlási ku svojim prirodzeným povinnostiam?

Sliepku, ktorá by sa chcela "materiť" a začne kvokať, strčí gazdina niekoľko razy do potoka, od toho jej potom odpadne chuť ďalej kvokať. Preto sa vraví o mládencovi, ktorý by sa chcel ženiť a nemá z čoho vychovať ženu, že "treba mu dať za krk mokrú handru."

Dosiaľ sme síce nedospeli tak ďaleko, aby nám aj vajcia stroje snášaly — bez sliepok a kohúta, ale na vyriešení tohoto problému sa už usilovne pracuje v Zemedelskej akademii. Je nádej, že po budúcich voľbách do parlamentu dočkáme sa aj takého stroja. Potom sa nám len bude žiť, ako nikdy dosiaľ!

Veľký symbolický význam hrá kohút v národe francúzskom.

Aj v našej politike máme kohútov a ešte jakých! Na požiadanie ukáže vám ich tajomník poslaneckej snemovne, alebo senátu. Terajší náš politický prírodopis pozná kohúta argalášskeho, šiflikárskeho, socanského, klerikálneho, václavského a nemecko-argalášskeho. Toto sú valalskí kohúti; každý pán na svojom smetisku, síce občas zaletujúci cez plot na smetisko súsedovo, ale ináč ešte sa snášajúci. Zjavne nebárs sa kľuvajú, rozkrvavia si hrebienky, sťa by všetci dúvali do spoločného vreca, jakože v družnej shode papkajú zo spoločného sypanca. So smetiska ich ťažko odohnať. Ak sa do nich nanosí kohút prespolný, rozkrvavia mu hrebienok, huncúti.

Potom máme u nás kohútov ľudáckych, národniarskych a národne sosobášených, ktorí len tak, popri melete baš-

trnkujú, džaplú na tamtých slepačích kolegov, želajúc im zo srdca, aby ich čert pobral všetkých čím skôr a odniesol do horúceho pekla a tam na samom dne pražil ich až do súdneho dňa. Vtedy aby títo kohúti zasedali v súdnych senátoch a súdili kohútov z nevlastnej fajty. To sa vie, že by ich šmahom posúdili na trvalé zatratenie a náhradu všetkých trov súdnych i volebných. Zatiaľ ale, aby si zas oni zasadli k sypancu a papkali z neho až do súdneho dňa. Za uskutočnenie takéhoto zbožného želania týchto opozičných kohútov modlia sa vrúcne aj poniektorí páni farári kresťanských cirkví. Prečo by aj nie? Veď majú na to času viacej, ako by bolo treba.

Pravdivosť historická nám káže, aby sme zaznačili, že v našej politike máme aj brčkovitých kohútov, a to sú páni komunisti. Títo sa zas modlia, aby čert pobral všetkých nekomunistických kohútov a tak sa k moci dostali len kohúti boľševickí. Však oni by už vedeli, čo si počať s kohútami vládnymi i opozičnými! Nečakali by, kým by ich čert pobral do horúceho pekla, lež oni by im pripravili najhorúcejšie peklo tu na zemi. Porátali by sa aj s kapúnmi v politike, o ktorých spomenieme v nasledovnom odstavci. Komunisti by naučili tamtých "po kostole hvízdať" a srovnali by ich až radosť.

Celkom osobitný druh slepačieho pseudomaskulína, poťažne emeritných kohútov — máme v maďarských nacionalistoch, kersococh, nemeckých kersococh, hackenkrajcleroch a fašistoch. Z každej tetjo fajty najde sa u nás potroške. Toto sú politickí kapúni.

Jednotlivé druhy nelíšia sa valne od seba. Len na vonok by sa zdalo, že je kľud a naprostý súlad v každej slepačej rodine politickej, že kohúti sa chovajú neprirodzene, to jest — kľudne, sťa kapúni. Opak je pravdou! Kohúti sú všade kohútmi, jako ich poznáme na našich dvoroch; bijú a tlčú sa sťa o závod a na vonok hlavný kohút vyhlási o svojom kurníku, že "v ňom panuje naprostý súlad a shoda názorov." Tak je to vo všetkých politických kurníkoch, lebo sú v nich všade kohúti.

O vývodov horeuvedených je zrejmé, že kohúti našich dvorov nemajú nijakých vzt'ahov k obilnému monopolu. Keď sa tento rodil, nik sa nepýtal kohútov, aké majú oni stanovisko k monopolu. Za komisionárov ich nevyvolili. Gazdina je povinná krmit' kohúta a on napokon ani nemusí žrat' obilie, keďže je aj dravcom a neopovrhne ani surovým mäsom.

Aké je stanovisko kohútov k československej vzájomnosti? Po stránke kohútej — vždy bojovné a nikdy nie smieritel'né! Bijú sa medzi sebou kohúti českí, slovenskí, ruskí, pol'skí, maďarskí i nemeckí. Pustite ich do seba z hocktorého tábora a boj vzplane do netušenej miery. Skoro jako v politike. Ale pustite slovenského kohúta medzi české sliepočky, českého medzi slovenské — a máte problém vzájomnosti rozriešený. Sliepočky ochočia kohúta a ten lotor, skrotne za okamžik. Divíte sa, keď politickí kohúti naši — tí z opozície — porád prikl'ukávajú svojim sliepočkám, aby sa vyhýbaly milostným nábehom kohútov z vládneho tábora a obzvlášť tým, ktorí sa vyliahli na druhej strane bývalých hraníc? Prikazujú vlastným kohútom (ale iba takým, menej významným, čo iba hlasujú pri vol'bách ako "gemeineri"), aby sa preboha neopovážili zalietat' ku sliepočkám do súsedov, čo by priam storáz patrily do rodnej fajty. Divíte sa? Ja nie!

Pomer kohúta k revizionizmu: Bitka na ostro, až do roztrhania, čo by nás chcel krájat' slovanský brat, alebo neslovanský švagor.

Pomer kohúta k cirkvám: U židov na Dlhý deň musí otec čo hlava rodiny obetovat' kohútika, žena zas sliepku.

Kohúta používajú aj niektoré kresťanské cirkve čo symbol bdelosti, opatrnosti, rannej čulosti. Umiestújú ho na vrcholku veží cirkev katolícka, menovite ale obidve cirkve protestantské. U kalvínov na kostolných vežiach v Gemeri, Novohrade a v Honte dominuje holandský druh kohúta. Zaujímavé! Prečo práve kohúta tam dávajú a nie sliepku hodnú? Veď aj ona vstáva zavčasu, ibaže nekikiríka! Spytoval som sa na to reformátorov v Gemeri. Povedali mi poniektorí, že museli tak učinit' z úsporných dôvodov. Keby na

vrchol veže pripevnil sliepku, musel by kostolník každý deň bežať s košíkom po vajce, aby sa nerozbilo. Kohút, ako vieme, dosiaľ nesnáša vajce, nenastane tým cirkvi teda nijaká škoda. Nuž aj tu máme dôkaz živej pravdy, že kohút je veľmi osožné, hospodársky cenné zvieratko a v krajnej miere užitočné.

LASTOVIČKY

Lastovičky boly odjakživa poslami lásky. Ich príchod obdaroval ľudí, lebo znamenal spolu i príchod jari. Najviac radovaly sa príchodu lastovičiek dievčatá, a ktorá zazrela prvú lastovičku, pošuchala si ruky, aby bola obratná a vedela všetko zamotané odmotať. Milé tieto vtáčky sú i príkladom pilnosti; veď nejedna mamička budí dievčatko, hovoriac mu, že lastovičky už dávno štebocú pod krovom a, napodobňujúc ich, švitorí deťom: "Štyri bily, tri bily, a ty, dievča, ešte spíš?" Alebo: "Ja som vstala, ty si spala, ja som kúty zametala, a ty, dievča, ešte spíš?"

Lastovičky sú i dobré mamičky. Neúnavné v donášaní pokrmu pre svoju mládež, nemajú vo dne ani chvílky pokoja a za krátkej noci len veľmi máličko. Povesť hovorí, že kdesi nanosily sa na povalu, kde gazdina mala povešanú bielizeň, ktorú svojím prelutúvaním zašpinily. Gazdina sa nahnevala a zavrela otvor, kade preletúvaly. A tu žalostily a štebotaly lastovičky dotedy, kýmkoľvek domáci nesľutovali sa a nepustili ich dnu.

Iná drievna povesť hovorí o lastovičkách, že keď nášho Pána a Spasiteľa pribili na kríž, lastovičky, ľútosťou vedené, priletúvaly a ľahúčko vytiahly klince z rúk a nôh Jeho, aby necítil takých krutých bolestí. Preto, vraj, sú ich zobáčky také červené.

Lastovičky nenávidia vrabcov, lebo že vrabci to boli, čo čvirikaním prezradili Pána Krista, keď sa modlil. Preto prenasledujú votrelca-vrabca, keď sa vtiera do ich hniezda, ba ho prípadne i zamurujú doň.

Zápisky hájnika

Navštívili sme v Bánovciach nad Ondavou, okres Michalovce, na slovenskom východe, penzistu — obecného hájnika. Michala Rosola, tamtiež v roku 1840 narodeného, aby nám povedal, ako sa to hájničilo za jeho služebných časov na slovenskom východe a menovite v jeho rodnej obci, ktorej sa on, ako hájnik, stal takto úradnou osobou, čili zamestnancom. Z epizodiek, ktoré nám bačik Rosol predniesol, uvedieme tu aspoň niektoré:

Tak teda starý Rosol hájničil v Bánovciach nad Ondavou plných 30 rokov. Vtedy tam bol notárom istý Kolonay.

V tých časoch potulovalo sa po okolí mnoho túlavých Cigánov, ktorých tam národ nazýval "olaskými." V starom Uhorsku bolo ich veľké množstvo a mali obecnú voľnosť túlať sa kam im zrak ráči. Jedného leta prišlo z týchto Cigánov do Bánoviec n. O. asi 30 vozov. Za obcou sa rozložili do šiatrov. Z čoho žili, neviem, ale si každý domysli, že sa príliš pridržiavali slov Písma: "Hľaďte na vtáctvo nebeské, ktoré neseje a žne . . ."

Hájnik spozoroval, že práve neďaleko stanovišťa týchto Cigánov bol dobytkom vypasený veľký kus obilnín a ďateliny. Báčik nato zavolal obecných prísažných, ktorí škodu odhadli na 10 šajnových zlatých. Potom si vzal bubeníka a šiel s ním do ciganskeho tábora vyhľadať ich rychtára a vyzvať ho, aby škodu zaplatil. Vedel, že taká veľká tlupa musí mať aj rychtára a mala ho, lenže ešte spal. To je veľký pán a autorita u Cigánov! Bol to vysoký, silný, mocný chlap s dlhočiznými fúziskami a hustou bradou.

Rychtár rozkázal prv hájnikovi, aby mu podal čižmy, ktoré si obul a potom spoločne išli obzreť škodu. Teda čižmy musel Cigánovi podať obecný zriadenec.

Cigánsky rychtár tvrdil, že škodu nezrobily cigánske kone. hájnik aj s jeho druhom prizvukovali, že hej, že Cigáni

sú príčinou aj tejto škody. Ako sa tak medzi sebou všetci traja dohadujú, cigánsky rychtár sa sohne k zemi a začne hrešiť až sa obloha mračila.

— Pozri — vraví hájnikovi, — dobre si pozri, že z koní, ktoré tú škodu robily, jeden nemal na prednej pravej nohe podkovy!

Nato dal rozkaz, aby išli si obzreť všetky cigánske kone, ktorých tam bolo 38, či majú podkovy v poriadku.

Obecní zriadenci vyhoveli rozkazu a obzreli každého koňa v tábore, či má všetky podkovy a mal veru každý. Nato cigánsky rychtár začal robiť taký krik aj s celou svojou perepúťou, že obecní zriadenci sa vážne obávali výprasku. Vyhrážal im rychtár, že ak ešte nikdy neboli v cigánskych rukách, on že im ukáže, ale že budú razom obidvaja tri roky žobrať a že keď ich lapí, vytrasie z nich aj to, čo jakživ nejedli. Vraj, Cigáni si vyprosia, aby ich gazdovia urážali a upodozrievali. Hájnik s bubeníkom dostali strach a usilovali sa čím rýchlejšie zmiznúť z tábora.

Čo tu mal ďalej hájnik robiť, ako hľadať viníka inde??! Vyjde z tábora, keď zrazu zbadá, že tam dolu, asi na 200 krokov od poškodeného miesta, vedie si hájnikov súsed kone s paše. Dačo pošepkalo hájnikovi, aby sa podíval koňom na kopytá. A viníka hneď našli, lebo jeden jeho kôň nemal podkovy na pravej prednej nohe. Našim "úradným orgánom" nebolo viacej treba. Začali súseda poriadne obracať, až sa im priznal, že tada škodu narobil on s jeho koňmi a musel ju potom zaplatiť dupľovane.

II.

Druhý prípad stal sa s vtedajším ložínskym rychtárom Jankom Mattom. Ložín je dedina, ležiaca neďaleko Bánoviec

Figliar bol Janko Matta, kým bol mladý. Rád si zafigliarčil, ale na konto druhého, aby to jeho samého nič nestálo. Zvykol si po nociach koníčky popásať po cudzích komaniciach — ďatelinách. Tak na bánovskom chotári, tesne vedľa železnice — bola na viacerých miestach vypasená komanica. Kto ju vypásal, nemohol zistiť hájnik, ani jeho druh bubeník — zvaný kišbiro.

Chodili obidvaja na postriežku, za koľajnice, aby raz vtáčika-neboráčika lapili a odnaučili ho robiť škodu spoluobčanom. Ale nadarmo chodili, vtáčik sa neukazoval.

Potom to vzali s iného smeru, a síce od ložínskeho chotára a vybrali sa ta po polnoci vartovať. Iba raz asi o 1. hodine popolnoci čujú práve na ceste neďaleko ich stanovišťa frkať kone. Hájnik odskočil za kríčok i bubeník sa učupil k zemi, aby ich nebolo vidno, hoci vtedy bola veľká tma i tak. Nemuseli dlho čakať; o malú chvíľku pretiahol sa vedľa nich chlap v gubani na koňoch. Vykeroval na bánovský chotár a rovno do jednej z najlepších komaníc. Naši Bánovčania za ním. Sedel na koni a tak nechal tieto popásať. To beťar preto, aby rýchle mohol zmiznúť, až by ho kto tam pohonil.

Hájnik s kamarátom potichúčky priblížili sa ku chlapovi od zadu, aby ich nespozoroval. Keď už boli hodne blízko, hájnik sa pritiahne ku koňovi ako líška, lapí chlapa za gubaňu a bleskurýchle ho stiahne s koňa dolu. A koho nezistí v chlapovi? Ložínskeho pána rychtára.

Kto si vie predstaviť veľké prekvapenie obecných zriadencov bánovských, keď tí lapili tam úradnú osobu — rychtára súsednej obce. Hájnik mu vynadal do sýtosti, nahrešil, čo sa do chlapa vmestilo, vzal mu gubaňu a šiel domov.

Na druhy deň šiel hájnik s gubaňou k notárovi, aby mu ukázal, akého má šumného rychtára v Ložíne, ktorý patril pod notariát bánovský.

—Pan novtariuš, maju šumnoho a vydumanoho birova vov Ložine, kedz sebe takoho vyvolili! Komanicu sušedom vypasa.

Notár vec ututlal, aby sa nemusel hanbiť za rychtára.

III.

Tretia príhoda s hájnikom je tiež príznačná.

Občania sa žalovali, že im dakto z mandlov snopy kradne na poli. Každý nadával na hájnikov, že platy nadarmo berú, že obec od tej doby, ako sa stala príhoda s ložínskym rychtárom — už aj druhého hájnika najala na napriek tomu kmíni kradnú obilie na poli.

Tu hájnik Rosol vybral sa zas na postriežku. Sadol si na konec mandla, aby videl na obidve strany, akže by odniekiaľ

prišiel kmín, a ten nedal na seba dlho čakat'. Odrazu v temnej noci očuje bačik Rosol, ako hrkoce rebrovec od Bánoviec. Dievka poháňa kone a usiluje sa, aby čím rýchlejšie dobehli i s vozom. Neďaleko od miesta, kde sedel hájnik ukrytý, zavrieska nejaké chlapisko:

—Hole ho, hole ho, hoho, hoho!

Dievka zastaví kone a spýta sa s voza, že prečo má zastaviť, prečo neísť ďalej? A chlapisko jej odpovie za tepla:

—Pujdu vzac daskel'o snopy pre kone; čekaj kus!

A hájnik mu z úkrytku odsekne:

—Nepujdzeš bo ja tu! Snopy kradnuc nešlebodno!

Toto chlapinu, zdá sa, veľmi prekvapilo. Usiloval sa zmiznúť, keď počul hájnika, iba čo cestou zavolal ešte:

—No, takoj ho tu fras zoz Strpkova priniš!

Bol to hájnikov duchovný kmotor, Bujaloš.

IV.

Vypráva bačik Rosol nasledovný príbeh:

—Bulo bars ceple leto. Muj sušid Eštok Bosy pridze ku mne a laje, laje na čudo božske; že mu ktoška a coška komanicu vypasol. Laje na hajnika, že l'em peneži bere a komanicu nevartuje. Hajnik, hajnik; muši sluchac a cicho buc, bo aj Eštok Bosy ho placi.

Ta pošol mi jednoho večera gu Eštekovo komanici. Šednul mi na brazdu zos pušku u ruky, neďaleko od konca role a čuju rihotac . . . Dumam sebe:

—Aha, ktoška vec tu, už idze. Ľem podz, hev, bliže!

Tu bačik pozorne načúva dupkanie koní, sleduje, ako ktorý z nich zafrka. Pozdvihne pozorne hlavu z brázdy a načúva, odkiaľ ktorý kôň príde. Vidí, ako sa kone blížia k nemu. Chlap, ktorý na jednom z nich sedel, akonáhle prišiel ku ďateline, hneď kone do nej upriamil.

—Čekam falatik a myšľu sebe: Ľem počekaj ptačku, ty vec tu! Už mi neujdzeš! Čekam, patru, či ho azda nepoznam. Potym priskočim gu ňomu a lapim chlopa. Coška sebe zašomral a poznam u ňom koho? žeca Eštoka Bosoho. Velike bulo mojo začudovaňe.

—Ta to ty ptačku? Ja tvojo sto centov! Ty paseš otcovu

komanicu a vun potym mne, hajnikovi laje? No čekaj l'em, budze ci draha!

Na druhy dzeň pujdu gu Bosomu a hutorim:

—Zkaralo by ci žeca a fras vas ulapil obidvojo! žec ci vypasa komanicu.

Eštok za to, žem' lapil jeho žeca vov komanici, zaplacil mi fajny oldomaš vov karčme.

V.

—Jak raz tak chodzim po pol'u od Banovec gu štacionoj u noci, vidzu, že na Kameňu tak vypatralo, jak kedz by dakto oheň klad. Puscil mi še krížom po pol'u prosto na tot oheň. Jak še bližu ku ohňu, počuju kohoš hutorec aj psika skavunčec. Co to hodno buc?

—Idu dalej a vidzu, že kolo agacikov stoja tri voziky. Pridu až calkom gu ohnoj. Koho vidzu, toho vidzu, vidzim Cigaňku kolo ohňa a veliku šerpiňku na ohňu. Na druhym mesce tyž veliky harček, na trajfuse položeny.

—Poklonu še, odpovi mi žena. Patru na ňu a vidzu, že je to olaska Cigaňka. Zoz harčka bulo vidno kuru nohu. Ja začal vriskac, že zkadzik pokradla kury. Tu Cigaňka vychopila zpod kabata nuž, priložila mi ho gu peršom a mi hriši, že kedz nebudzu cicho, že mne takoj zakole. Tu potym povstavali aj ostatne Cigani a začali lac, nadavac a vriskac. Kričali, že me zabiju.

—Trimal mi pušku u harsci a povedzel jim, že kedz še mne dotknu, takoj jich poštrilam. Furt mi sebe dumal, že jak še od nich dostač preč. Cigaňka kus obmekla a ponukla mi malý stolek šednuc. Vžal mi pušku medzi koleňa a mi patrel, jak ona richtuje toto jedzeňe.

—Das o hodzinu, kedz už vidzela, že mešo je uvareno, idze Cigaňka gu voziku, vycahne z ňoho coška u plachne. Kedz to začala rozkrucac, vidzu že tam ma nože, ložky a tanire. Buly bars take fajne, že ani našo gazdove takych nemaju. Rozpreštrela plachtu na zem, pokladala tanire, poucirala a začala do nich lac polivku. Ihnedz poskakali i druhe Cigane zoz vozikov a začali jejsc. Jak pojedli polivku, porozdavala jim mešo na tanire. Meša bulo ohromne vel'o. Najmenej šidzem

kur še mušeło u tym harčku varic. Šicko toto pojedli a kedz už pojedli, Cigaňka vžala vedro, zaš šicke graty umyla, pozakrucala a odložila. Pytam še joj, že zkadzik maju vodu?

—Ta žme prinešli zos štaciona, — hutori Cigan.

Kedz bulo po jedzeňu, hnedka prahali a pošli het. Kedz mi ich vidzel odchadzac, i mne strach opuscil. Už mi še nebal, že mi daco narobia planoho.

VI.

Andrej Papcun mal kapustu i kendericu na jednej žemi u Kozarni. Raz kedz už kapusta bula dojsc šumna, pošol ju opatrec, a našol, že das pejc, šejsc hlavky u nej chybi. Kedz še vracil domov, pridze gu mne, jak gu hajnikovi a začne nadavac na hajnikov, že mu ktoš kapustu pokradnul. Jak kedz by sam hajnik muh za to, abo vun sam kradnul. Ja mu hutoru:

—Človeče, ňeška skoro rano mi kolo nej bul a nechybelo z nej ani jedna hlavka!

—Co tu zrobic? — dumam. — Pujdu do Kozarni, do jeho kapusty, aby mi še presvedčil, či pravdu hutori. Mal pravdu. Kapusta bula vyrežana. Špekuluju, že kto by ju moh vyrezac, čo to za živaňa jakehoš? Obžiram še, vidzu, že neď'aleko Lovas so žeňu robia daco u svojoj kendernici. Pošol mi do nich a pytal jich:

—Nevidzeli sce dakoho u Papcunovej kapusty?

Povedzeli, že nevidzeli.

—Ta ne vy vyrežali tote hlavky ozda?

—Ej, ta dze by my vyrežali, bačik! Jaka to bešeda!?

Hnievaci hrišu, nadavam a furt myšľu, že kto by to mohol urobic? Kolo Lavasovej kenderici bula skošena lucerna. Prešol mi na ňu a patru po vaľkoch. A kedz še tak obžiram, uvidzel mi na jednym vaľku taky jak krucicovo hromadky. Dumam sebe: Pujdu opatrec, co to tam. Kopnu do jednej hromadky, ta vyvali še jedna hlavka kapusty. Kopnu do druhoj, vyvali še druha. Začnu vriskac a lac — vašoho toho a hevtoho!

—Fras vas lapil! Nevidzeli sce nikoho u kapusty a pajce ľem, tu ju mace! Bitangoše!

Pridu domov, hlašu to Andrioj Papcunoj a pytam ho, jeslik chce, abym totych l'udzi udal do novtariuša. Ale Ander jich nechcel udac, bo starý Lovas bul na celej okolici uznavany za vraža (čarodeja) a jako vraž rozumil še gu statkom. Papcun še bal, že mu statkom ozda aj porobi. Ani ja mi ho neudal novtarišoj.

Kedz še o tym novtariuš doznal, začal hrišic, že jaky ja hajnik, kedz mi neudal Lovasa. Hutorel, že kedz to ešči raz zrobu, tak mne poštrofa. Ja mu povedzel:

—Pan urodzeny! Ta, kedz ho Andrio nehodzen bul udac, čom še voni hnevaju, že mi ho ja neudal? Však to joho škoda a ne jih!

Od toho času še pan novtariuš na mne bars mocno hneval.

VII.

Pokračuje bačik Rosol:

Raz kedz chodzu pomedzi kenderice, vidzu, že u jednej je jakaš žena. Pujdu gu nej, vidzu, že to ne gazdina kenderici (kukurica). Pytam še jej:

—Ta ty čom lameš zoz cudzej kenderici, ta to ne tvoja?

A vona mi hutori:

—Ta ty dumaš, že Hana zoz mojej nel'ame? Ona pitne i zoz mojej lame, ta lamem ja z joj!

Navriškal mi na ňu, vžal jej kendericu a pošol het.

VIII.

Jedno leto bula bars šumna repa. Chodzu po pol'u, vidzu z daleka, že tam ktoš repu vycahuje. Pujdu gu ňomu, vidzu, že to ne gazda totej repy. Bul' to Torma. Pytam ho:

—Ta sebe kto kazal zoz cudzej repy cahac, ha? — a von hutori:

—Mižu, ta nevidziš, že je dojsc šumna a husta, ta ja ju l'em precahuju . . .

Poškrabal mi še za hlavu. Co zrobic zos živáňom? Fras ce ber!

Pošol mi het.

IX.

Od toho šasu, jak mi neudal Lovasa, hneval še na mne pan

novtariuš vše. Nadaval mi, že nedoziram dojsc na pol'u. Znal mi, že su i medzi prisažnikmi taki, chtori na mne zub maju. Raz kedz me buli u novtariuša, buli tam isto i tote prisažnici. Zaš mi pan novtariuš nadaval, že ja vec plany hajnik, ne taky, jak mi bul. A ja tu odpovedam panu novtariušoj pred birovom i prisažnymi:

—Pan urodzeny! Ta, čom mi voni tel'o vše nadavaju? Co voni sebe dumaju? Ozda ja chotar dojsc nedoziram?

—Ta neulapil mi jim ložinskoho birova tri razy u komanici? Neulapil mi Botoša na grofskom u kopce spac a kone mu še pasly? Neulapil mi Dzurja P. jak z bratovej kapusty krad? A neulapil mi druhoho jich prisažnika, jak valky (pokosy sena) krad? Ešči chcu vecej znac na svojich prisažnikoch? Tak jim povim. Šicke, kel'o jich tu, su živani, každy kradze. Ľem kedz spi nekradze vun, lež kradze jeho kravka abo kuň . . .!

Každy zos prisažnikoch spuscil hlavu a pan novtariuš Kolonay vecej nič nehutorel, ani mne nelal.

Balamuty vo valale

Bože, Bože, co še šicko neporobi na tych našich valaloch. Jedno neščešce za druhým nas trapi! Nedojsc, že nas Panboh potrestal na urodze, ale už nas počina trestac aj na druhych vecoch. Hutori še, že neščešce nehodzi po l'ešoch, ale po l'udzoch.

Najhorši je na tym naš valal Dzikovce, furt še u nim daco muši stac. Najprv to začalo u rodziny Janikovej. Toten Janik mal bars šumnu dzivku, na chtoru še ňe l'em u jich valale lakomili parobci, ale aj zo sušednych valalov.

Bula to dzivočka bars šumna, paru jej nebulo na calej okolici, ale bula kus chudobna. Precik ju každy l'ubil a še na ňu lakomil. Najhorši še do nej zal'ubil jeden parobok, chtory še volal Mul'o, ale mac mladej o tym ani čuc nechcela, že by še pobrali.

Tak še mladi dvojo doloželi, že uceknu do joho rodičov a tak aj pitne zrobeli.

Na druhy dzeň večar šicky spokojne šedza u chyži a mlada Julča furt nemala mesta, neterpezliva bul'a mocno. Na raz čula, že na dvore chtoš zahvizdal. Vyšla von a tam ju už čekal parobok Mul'o. Priložil jej nuž na hrudzi, že kec s nim nepujdze, ta ju prekole. Ta co mala robic, chudera. Rada—nerada, mušela s nim pujsc do joho valala, gu joho rodičom.

Tu Julčino rodiče čakaju jednu hodzinu, druhu i trecu hodzinu a Juli nit. Tak dumali napric, že ozda prepituju ludzi — pošla tam, dze šicke pešo hodzime. Kedz jej ale dluhši čas nebulo, ta už vedzeli, že to tu ne figel'. Hned' sebe dumali, dze by ona mohla buc . . . Tak hybaj vov nočnu hodzinu ocec mac i bratove za ňu, na druhy, sušednu valal, chtory še volal Fišar.

I našli ju tam, u macery Mul'ovo s nim. Dobre od haňby neškleli, že jich dzivka takej jim haňby narobila. Tak hibaj, začali ju šicke bic, takže na nej šicko zčarnelo, išče i vlasy

na hlave. Potym ju napred sebe plačuci, bijuci privedli domu. Tak plakala seginica co dumali, že od žalu še urve, ale slizy jej nekapkaly.

Jak famelija s ňu prišla do domu, šicke buli furt u strachu, že či za tot čas, dokl'a vona bula zos totým parobkom, daco s ňu nezrobil planoho. A še nemylili, bo na druhý dzeň už vun šadzi, po calej okolici pohutorel, že vera vona už ne dzivka.

Jak še o tym dočuli jej rodiče, taky narik še tam stal, že chyža bula polna slizov a pojedni aj pupky sebe vyplakali. Ale dzivka Jula furt tajila, že to nepravda, ale nichto tomu nechcel veric až vec jim prišlo na rozum, že najlepši by bulo pujsc gu dochtoroj, že by ju poobzíral, či je počliva išče, či ňe, že by vec mohla toho jej frajira zadac do jarašbirovšagu, abo do fiškala.

A na druhý dzeň pošidali na cug a pošli do varoša, gu dochtoroj. Dochtor ju uznal, že je počliva jak šidzemročny kohut. Dal jim "vizereport," že by s tym pošli na jarašbirovšag a tam, že by ho zadali, toho živaňa, co ju ukrad a o nej taki bešedi pohutorel, že by še mohla očiscic pred l'udmi.

Pošli šicke do sudu a tam zažal'ovali tot Mul'u, bitanga. Každy na calej okolici čeka, jak to budze, bo bars vel'o švedkov idze na tot tard'alaš. Každy čeka, že ju vežme za ženu, jak še očisci od toho, co na ňu tot jej frajir nalepil.

Tel'o balamuty v rodzine! Ne dojsc, že tu neuroda a psota, išče i take neščesce pribehne na počlivu fameliu Janikovu.

Ufajme, že to šicko dobre a ščešlivo skonči.

Dostali sa do kriminálu

Príslovie vraví, že "chudobní a bohatí ležia v zemi jednako, ale na zemi nie." Ale ja i v tom nachodím výnimku. Keď sa títo dvaja dostanú do kriminálu, ležia vedľa seba rovnako a trestajúci paragraf ich pekne vyrovná. Súdný výrok o takomto vyrovnaní a usporiadaní začína zpravidla slovami: "V mene Republiky . . ."

V obchodnom svete býva zvykom, že výrobci, dodavatelia, prv, lež by vybavili objednávku, zadovážia si dôverné informácie o svojom odberateľovi, či je zámožný, aké sú jeho hmotné, rodinné a iné pomery, jaké má závázky, či riadne platí? atď. Medzi príslušnými informáciami nebýva zriedkavou i takáto:

"Zlý je na každý obnos
a platí len v mene Republiky,"

to jest, len keď ho súdobne fendujú. Hľa, načo na všetko je dobrá republika!?

*

Pán okresný sudca Žofčák nastupuje nové služobné miesto pri okresnom súde v Opatancoch ako jeho prednosta. Jako mu bývalo zvykom aj na predošlom pôsobišti — skoro ráno kráčal si z hotelu k budove okresného súdu. Jeho pozornosť upútal nevšedný zjav: Zo súsednej krčmy vykročil chlap v trestaneckom odeve a bez väzeňského dozorcu.

—Jako to? — uvažuje okresný sudca. — Tu si väzňovia azda v krčme odpykávajú svoj trest a cele slobodne? Hm, to sú tuná divné zvyky! Musím sa na to zblízka podívať' . . .

A zastavil sa u dozorcu väzňov, Jána Skovajsu. Keďže tu bol ešte novým, neznámym, prv sa musel predstaviť, čo pán dozorca vzal s uznaním na vedomie a pokiaľ sa týka väzňa, hlásil na plné hrdlo:

—To nie je nič, pán okresný sudca a prednosta súdu na-

raz! Matej Živán je naším stálym väzňom. To je už taký stály, spoľahlivý. Na toho by ste mohli sveriť aj svoje duševné spasenie.

—Ale preca by sa len nepatrilo, aby sa túlal po meste a po krčmách v trestaneckom obleku, — podotýka sudca.

—On nám pri súde občas posluhuje. Príde sa i do mesta ho sposlať, nakúpiť, obstarať jedno-druhé. Aspoň nám tu zadarmo nevyžiera republiku! — dôvodí dozorca.

Prednosta súdu zatým si obišiel personál, kancelárie a u prideleného trestného sudcu prezrel si trestný arch Mateja Živána. Nuž bol to dlhočízny foliant, plný trestných záznamov, naporad drobných deliktov, ako je túlanie, žebrota, tuláctvo. Živán bol notorickým vagabundom. Jeho tresty boly zpravidla na zimu dlhšie, lebo štát mu takto poskytoval v nehostinný zimný čas plné zaopatrenie vo väzení. Matej sa pozorne staral, aby ho četník rýchle čapnul a zas do basy priviedol, keď mu z nej vypršal predchodiaci trest. A tak Matej Živán sedel, až kým priletely lastovičky. Republika, mať naša dobrá, stará sa takto aj o synov vagabundov.

Živán zametal a riadil v budove okresného súdu. Vodu donášal sudcom a personálu a po svačinu im chodil. Milostivej panej dozorcovej umýval riad, robil jej službu, nakupovať chodil na trh. Nebolo mu pri tom zle, lebo povedľa väzenskej stravy ušlo sa mu aj lepšej a sem-tam trocha tej "gramatiky" do hrtána, večne suchého. Veď ktorý tulák by opovrhol šnapsom, pálenkou? Vypije on aj denaturovaný lieh a k tomu na lačný žalúdok.

Milostivá pani dozorcová väzňov viedla si aj malé gazdovstvo. Mala aj kravku a tú jej chodil popásať za mesto väzeň, Živán. A tu narazil raz na prezidenta Krajského súdu, ktorý tam vzišiel, bez toho, že by ho boli zasiali. Bol toho dňa na inšpekcii súdu a podľa svojho zvyku vybral sa pred úradnými hodinami na prechádzku za mesto. Div nezmeravel, keď tam uvidel trestanca kravu pásť. Priblížil sa k nemu, nie celkom blízko, lebo sa obával, že trestanec by mu aj nejakú hodil, a spustil:

—A vy čo tu robíte ako trestanec?

—Kravu pasiem v mene Republiky! — odsekne Živán nahnevane.

—Ako sa opovažujete uťahovať si z republiky? Viete, že je to trestné?! Viete, že keď vás u súdu udám, budete potrestaný?

—Ja pravdu vravím, — bráni sa Živán. — V mene Republiky ma posúdili do väzenia, v mene Republiky si trest odpykávam, a do toho mi je zarátané aj pasenie kravy milostivej panej dozorcovej väzňov. Teda jaký trest, čo za trest, keď si svoj prvotný trest takto svedomite odpasiem?

—A prečo ste zatvorený, alebo posúdený — pýta sa prezident krajského súdu.

—Pre nič, ako vždy! Iba, že som sa túlal v súsednej dedine. Četʼas ma tam čapnul, hehehe, a už to bolo. Bože môj, dakto sa aj túlať musí. Keby sme sa netúlali my, takrečení tuláci, museli by ste sa vy túlať, vy, páni, a tu za mňa kravu pásť milostivej panej dozorcovej . . .!

Tu si trestanec odpľuvnul kosierkom a zavrátil kravu, ktorá mu bola medzitým vbehla do ďateliny. Prezident súdu tiež uznal za lepšie bez poznámky odísť a nevšímať si viacej čudného pasáka kravy.

Na Mateja Živána navykol si aj nový prednosta okresného súdu. Už ho nerozčuľovalo, keď sa Živán tlmolil na ulici alebo z krčmy vyliezal z erárnom trestaneckom montúre.

Nič netrvá naveky, ani kriminálny blahobyt Živánov. Čo čert nechcel? Milostivá pani dozorcová povedala na Živána, že jej ukradol peniaze, Kč 20.—, ktoré vraj mala na kredenci. On ich vraj určite popchnul, keď tam riad umýval.

Bol z toho súd. Darmo sa bránil Živán, darmo sa odvolával na svoju tulácku, pobehlícku česť a trestný register, v ktorom niet trestu pre krádež. Posúdili ho na dva mesiace, bárs sudca si bol istý, že Matej je všetkého schopný, ale krádeže nie. Keď obvinený nemal svedka pre svoje alibi, nemohol sa vyhnúť trestu. Aj si ho poctive odsedel. Už nechodil von, neposluhoval milostivej panej dozorcovej. Zanevrel na ňu, súc urazený do krvi. Veľmi ťažko znášal, že tento raz nevinne trpel v mene Republiky, ktorej mena bolo proti nemu skrivedlivo zneužité. Ale Živán sa neodvolával, lež si

trest poctivo odpykal. Potom odišiel nadobro z okresu, kde sa mu dostalo tol'kej pohany, a neukázal sa viacej na súde.

Pán okresný sudca Žofčák asi o rok po tejto príhode vybral sa do súsedného okresného sídla, do Kapustoviec, aby tam navštívil kolegu, s ktorým spoločne kedysi auskultančil pri Krajskom súde v Bratislave. Ako kráča od stanice, proti nemu pochoduje v štyrstupe skupina asi 30 trestancov, z ktorých jeden mu úctyplne salutuje. Žofčák sa lepšie prizre do skupiny, ktože ho to neznámy ztadial' pozdravuje? Ked' si dobre prizrel, poznal v neznámom známeho, a síce Mateja Živána, ktorý — ako vidno — sem preložil svoje pôsobište a oblažuje zas tento okresný súd.

—Jako ste sa sem dostali, Živán? — zavolá na trestanca okresný sudca Žofčák.

—Jakož ináč, pán okresný sudca, v mene Republiky! — odpovie Matej a kráča d'alej v sprievode, kde sa chváli druhom svojím, akú on má vznešenú známost' v samom prednostovi okresného súdu.

KATOV TOVARYŠ A KATOVÁ DCÉRA

Táto kniha obsahuje 25 pekných rozprávok: Zbojnícka chalupa v Tatrách. — Dve hrozné noci. — Dobrodružstva Petra Figliara. — Ako hladný pisár vandroval. — Pekná krčmárova dcéra. — O hlúpom Honzovi. — Bezdanská mátoha. — Strašidlo na cmiteri. — Dvaja súsedia. — Čo sa stalo krčmárovi na polovačke. — Ach, tie slúžky! — Boj s obrovským hadom. — Otec sedem dcér. — O král'ovičovi, čo hl'adal mladuchu. — Žena biela ako sneh. — O chudobnom mlynárovi. — Jako čert slúžil. — Žabina kmotra. —Opustená sirota. — Cigan čerta ošialil. — O divožienkach na Slovensku. — O ženichovi so šedivou hlavou. — Ztratené diet'a. — Tanec s čertami. — Vojak a cárova dcéra.— Cena $1.00.

Pán rychtár a sudca

Zazrime do furianstva našich dedinčanov na západe, východe a v strede Slovenska, podívajme sa akými sú a akými ich máme písať', čili popisovať'. Všade sú tí istí, rovnakí a keď' by ich kríza a berné úrady netrápily, iste by aj smiechu bolo u nich viacej.

Istého okresného súdu pán prednosta mal mnoho práce s rozličnými spormi. Tu to bolo, na západe. Nezáleží v ktorom meste. Dedinčania sa súdili sť'a o závod. Tu sniesla sliepka vajce v súsedovom plevníku, tu zas náš kohút privel'mi sa obšmietal okolo sliepok až hen z tretieho dvora, tam zase si mysleli, že nahnevaná súseda počarovala krave Rysule a táto dáva menej mlieka. Inde zas rozpajedený súsed vyhrážal súsedovi, že mu pošle "červeného kohúta" na strechu. Alebo v krčme sa mládenci najprv medzi sebou pobili — pravda, vždy pre dievča — a potom namlátili obecnému hajtmanovi, keď' ich šiel v mene zákona rozháňať'. Spory pre odoranú medzu, vypasenú rôňu, sožatú trávu, obraté hrušky, vylízaný klát vo včelíne — rad-radom prednášané boly okresnému súdu. Priživili sa pri tom fiškáli, jako to už býva, ale prehratý spor nikdy neodstrašil žalobníka, aby nevyužil najbližšej príležitosti ku zapríčineniu sporu iného.

Okresný sudca nevedel, kde mu hlava stojí, či ju má ešte na krku, alebo pod pazuchou. Uvažoval nad tým, ako by si mal odl'ahčiť' a zároveň rozkohútených súsedov primať', aby sa menej súdili, pot'ažne, aby si menšie spory sami v obecnom úrade rozsúdili. Pravda, o tom neuvažoval, že príde o výnosný zárobok celý rad remeselných svedkov z dediny, ktorí za malú úplatu čokol'vek prisvedčia.

Pán okresný sudca zavolal si rychtára z patričnej obce a vraví mu nasledovné:

—Pán rychtár, viem, že ste múdry a súci človek . . .!

—To som — prisvedčí sebavedome hláva obce, prvá po okresnom náčelníkovi, druhá po krajinskom a tretia po ríšskom prezidentovi. — Veď keby som nemal "filipa" v tekvici, neboli by ma vyvolili rychtárom. Takých sa už dnes málo rodí, pán okresný sudca . . . !

—Práve preto, pán rychtár, dovolil som si Vás zavolat'. Hl'a, vaša slávna obec najväčšmi zamestnáva náš súd a to často takými spormi, ktoré by ste si sami doma mohli dobre rozriešit' . . .

—Však je to vel'ká krivda a újma na moci rychtárskej, ked' nemôže súdit', akoby sa patrilo — dodáva posmelený reprezentant demokratickej našej komuny. — Nám, rychtárom a podrychtárom by mali dat' súdit' lapajov, odkundesov, my by sme urobili najviac poriadok v krajine.

—Ved' to chcem aj ja, — odpovedá sudca. — Tu, hl'a, máte túto knižku, menuje sa zákoník. Tam najdete na každý prečin, zločin a priestupok príslušný zákon, podl'a ktorého treba vinníka potrestat'. Nie je nič snadnejšie, ako najst' si paragraf a vyniest' rozsudok. O jeho splnenie postará sa vám obecný strážnik. Menšie priestupky súd'te si na obci sami, usporte prácu nášmu súdu.

—Vel'mi pekne d'akujem, pán okresný sudca, my vám to na obecnom dome nezabudneme — vraví uslužne rychtár. — Dali ste nám do ruky právo, jaké naša staroslávna obec mala pred stárokami a o ktoré potom aj tak prišla. Páni ju oñ obrali. Áno, takto si my predstavujeme demokraciu, rovnoprávnost'; doma kradnút', doma súdit' a doma trestat'. Ved' kol'kože podošiev zoderieme, kým sa do mesta doteperíme, kol'ko nás stojí železnica, autobusy a útraty v meste a nakonec vyhrajú vždy len páni fiškáli.

Rychtár odobere knihu, ešte raz sa pod'akuje, položí na hlavu baranicu, vo dverách sa však obráti a pokorne sa pýta sudcu:

—Oné, pán okresný sudca, či to azda už vol'by nebudú u nás, ked' páni zas tol'ké právo vracajú sedliakom, chcem povedat', obecným tatíkom? Aby nám reku, potom zas toto právo dakto nerafnul po vol'bách!

—Eh, čo ma do volieb! — odpovedá sudca trocha nahnevaný. — Ja súdim a mne politika nie je remeslom!

—No, však ja už nič, — vraví rychtár. — To ja len tak, iba že som trocha myslel nahlas. Nech sa dobre mávajú . . . !

Z tejto dediny ustaly procesy, okresný súd mal pol roka pokoj od žalôb ztadiaľto. To si pochvaľoval veľmi pán okrený sudca, ale aj jeho kancelársky personál, lebo mal menej práce. Na okresnom súde udomácnil sa takto názor, že pri novelizácii trestného zákonníka malo by sa pamätať aj na uzákonenie tohoto opatrenia, jaké si pán sudca zjednal s rychtárom obce a tým vlastne zjednodušil si značne svoju prácu. Keby sa toto zaviedlo v každej dedine, všade, bolo by razom lepšie sudcom, súdom. Ale čo je najdôležitejšie, ľudia by sa prestali aj súdiť a naťahovať pre malichernosti. I kríze by sa tým trocha uľavilo.

Nakonec ale bol pán sudca preca len zvedavý, jako sa jeho námet ujal v označenej dedine, ako to tam súdia podľa zákonov. Náhoda mu priala, stretol na jarmoku rychtára s podrychtárom na bravčovom trhovisku, ako, ponížene prepytujem, predávali svine.

—Tak, akože, pán rychtár, akože to už súdite u vás? — spytuje sa šerif okresu. — Navykli si už občania na nový súdny poriadok?

—Pravdaže, pán sudca, a ešte jako! Navykli a je to takto ver lepšie aj pre obec. Pokuty si zinkasuje obecné predstavenstvo a súdime obyčajne večer, kedy má každý trocha suchšie hrdlo po dennej práci a žiada sa mu zvlažiť si ho v šenku. Viník, pravda, musí i na túto samozrejmú náležitosť pamätať, lebo však usporí jednako. Nemusí do mesta, nemusí krmiť fiškála, pánov, nemusí kolky kupovať na obžalobné spisy a rozsudky. Jedným slovom, len teraz vieme, čo je to demokracia v obci a sloboda v národe . . .

Pán rychtár sa povytiahne, ako žaba zo sečky na dôkaz svojej vážnosti a veľkého významu v obci. Podrychtár ho napodobňuje.

—Hm, to si vy vera divne vysvetľujete slobodu, keď v nej vidíte trvalý zdroj pijatiky — karhá sudca. — Nuž a či

by ste mi povedali o nejakom prípade, čo ste posledne rozsúdili?

—Ale vd'ačne, pán okresný sudca, — odpovie rychtár. Včera sme Jura Živicu odsúdili na šest' mesiacov žalára pre zločin umelého vyhnania l'udského plodu . . .

—Ba kýho helementa! — ozve sa sudca nastrašený, že dal týmto l'ud'om do rúk moc, s ktorou oni takto hazardujú, lebo však obecný rychtár nesmie posúdit' spor vyšší od 20 Kč. A to už ako, čo ste to vystrúhali, čo vykonal Živica? Zbláznili ste sa, chlapi sakramentskí!?

—Nuž, to bolo takto, pán sudca: Juro Živica sa hneval s Matejom Čandrákom a "zle sa mu zachoval" predodvermi...

—Ako, čo, kde, v čom sa mu zle zachoval predodvermi? — pýta sa nechápajúci sudca, čo to môže byt' za kriminálny čin.

—Divím sa vám, pán sudca, že tomu nerozumiete. Ja neviem, ako sa to hovorí medzi pánmi ináč. Nuž, viete, čo je to, ked' sa diet'a v škole pýta von?

—To teda viem!

—Tak aj Živica vyšiel Čandrákovi von pred jeho vlastné dvere. Videl to Pal'o Vincúr a Daniš Tchor. Svedkov sme teda mali. Hl'adali sme v zákoníku celý obecný výbor, ako to posúdit', ale nadarmo. Na taký zločin niet paragrafu v tej knižke, čo som od vás priniesol. Na konec, aby sme v hanbe neostali, našli sme tam paragraf, ktorý pristal na zločin Živicov a síce o umelom vyháňaní l'udského plodu, čo sa trestá väzením od 6 mesiacov až do 5 rokov. Poneváč sme veriaci krest'ania, dali sme mu ten najmenší trest, lebo to zrobil po prvý raz.

Živica sa uspokojil, trest prijal a už ho aj nastúpil. Pani notárke reže drevo na dvore. Spokojní sú aj sudcovia, ktorí rozsudok poriadne zapili za rozsudočné, čo musel zaplati' Živica.

Domáci lekár a radca

Praktická nauka o zdraví, chorobách, liekoch a moderných liečebných methodách. Mimo toho kniha obsahuje stá a stá pokynov pre domácnosť. Je v nej úplný opis zelín, korienkov, kvetov a listov so slovenským pomenovaním, ako aj latinským a anglickým menom, aby si každý l'ahko mohol patričnú zelinu zadovážiť v páde potreby v ktorejkol'vek apatike.

Kniha táto má vyše tisíc väčšíchmenších obrázkov, znázorňujúcich l'udské telo, jeho orgány, atď. "Domáci Lekár a Radca" je rozdelená na 40 častí, vlastne je to 40 kníh v jednej knihe. Obsah je nasledovný:

1. Anatomia — teloveda; 2. Fysiologia; 3. Zdravoveda; 4. Diagnostika; 5. Prvá pomoc pri rôznych úrazoch; 6. Nákazlivé nemoce a ich liečenie; 7. Ránhojičské nemoce a ich liečenie; 8. Zažívacie ústroje a ich liečenie; 9. Nemoce dýchacích ústrojov a ich liečenie; 10. Nemoce ústrojov obehu krvi a ich liečenie; 11. Nemoce močových ústrojov a ich liečenie; 12. Nemoce nervového systému a ich liečenie; 13. Duševné nemoce a ich liečenie; 14. Konštitučné nemoce a ich liečenie; 15. Nemoce kože a ich liečenie; 16. Nemoce kostí a svalov a ich liečenie; 17. Otravy, jedy a protijedy; 18. Očné a ušné nemoce a ich liečenie; 19. Novotvary; 20. Cudzopasníci—parasiti; 21. Náruživosti; 22. Pohlavný život a manželstvo; 23. Choroby mužského pohlavia a ich liečenie; 24. Venerické nemoce a ich liečenie; 25. Choroby ženského pohlavia a ich liečenie; 26. Choroby detské a ich liečenie; 27. Ošetrovanie chorých; 28. Gymnastika—telocvik; 29. Masážovanie—trenie; 30. Vodoliečba; 31. Elektrické liečenie; 32. Slovenský Herbár, opis 500 rastlín, bylín; 33. Lekárnictvo, receptár a domáca lekáreň; 34. Slovenská Domáca Kuchárka; 35. Huby, poznávanie dobrých od zlých a pestovanie húb; 36. Umelecko-Priemysel'ný Receptár; 37. Vinárstvo, octárstvo, atď.; 38. Daritel'nosť, alebo čo robiť, aby sa nám v živote darilo;

39. Kosmetika; 40. Z tajností našich prababičiek. — Mimo obsahu mnoho poučných článkov k mravnému životu každého človeka.

Tol'ko o obsahu "Domáceho Lekára a Radcu." Dobre vieme, kol'ko námah, výdavkov a mrzutostí je spojené, s vydaním akejkol'vek slovenskej knihy, lebo ved' Slováci akosi neradi kupujú knihy a preto dosial' ani jeden slovenský vydávatel' kníh nezbohatol. Je to zaostalost' a nevšímavost' nášho l'udu, preto srdečne gratulujeme dr. Carmenovi k dielu, že dal Slovákom knihu, na ktorú veruže každý národ bol by hrdý. Je to vel'ké dielo, slovenčina dobrá, sloh každému srozumitel'ný, l'ahký a hlavná vec je, že knihu túto tak otec, matka, dcéra a syn s dobrým svedomím môžu vziat' do ruky a čerpat' z nej vedomosti pre svoje dobro. Kniha táto bude okrasou každej slovenskej domácnosti a len to si prajeme, aby ju naši l'udia čítali, jej rady zachovávali, žili dl'a jej pokynov a stanú sa lud'mi zdravšími, veselšími, čo každý človek potrebuje a čo je výlučným ciel'om tohoto, naozaj vel'mi cenného diela.

Knihu túto vrele odporúčame našim rodákom a rodáčkam. Píšte si pre ňu, dokial' ju možno dostat'. — Naša cena je $8.00.

MÁTE ANGLICKO-SLOVENSKÝ SLOVNÍK

648 strán. — 80,000 slov

Zaiste i vy ste mali viac razy t'ažkosti s dorozumením sa s Vašim spolurobotníkom v anglickom jazyku! A v takomto okamimu učinil by ste všetko možné len aby ste sa mohol dohovorit' s l'ud'mi, s ktorými sa každý deň stretávate. No nie ste vy sám, je takých tisíce, avšak toto vás niako neopravnuje ku tomu, že by ste sa nemal priúčat' anglickej reči. A preto začnite ešte dnes. Dostaňte si učitel'a do Vašej domácnosti! Majte ho pri sebe každý deň a on Vás naučí anglicky. Povie Vám tisíce a tisíce roznych anglických slov a tie Vám postačia, aby ste sa mohol dohovorit'. A kto je tento učitel'? Anglicko-Slovenský Slovník je takým učitel'om. Je to najväčší Slovník. Predáva sa všade po $5.00.